

О. С. Колесник, К. В. Гаращук, Л. А. Гаращук

Теоретична фонетика англійської мови

www.moscow.ru

Міністерство освіти і науки України

О.С.Колесник, К. В. Гаращук, Л. А. Гаращук

**ТЕОРЕТИЧНА ФОНЕТИКА
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Житомир

2015

ББК 83.3
УДК 82(091)

*Рекомендовано до друку вченою радою
(протокол № від 2015 року)*

Рецензенти:

Сидоренко С. І. – кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Гуманітарного інституту Національного авіаційного
університету;

Славова Л. Л. – кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та практики перекладу з
англійської мови Інституту філології КНУ імені
Тараса Шевченка

Г 20 Колесник О.С., Гаращук Л. А., Гаращук К. В.
Теоретична фонетика англійської мови :
навчальний посібник для студентів факультетів
іноземних мов / О.С. Колесник, Л. А. Гаращук,
К. В. Гаращук. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана
Франка, 2015. – 226с.

Навчальний посібник із курсу «Теоретична фонетика англійської мови» розроблений для студентів центру доувзівської і післядипломної освіти (спеціальності 7.02030302 Мова і література (англійська)*). Запропонована система вправ та завдань, які подаються після викладу теоретичного матеріалу, дозволить організувати самостійну роботу та сприятиме оволодінню навчальним матеріалом студентами, учителями, аспірантами, здобувачами, а також усіма небайдужими до англійської філології.

ЗМІСТ

Передмова	6
1. ВСТУП ДО ТЕОРЕТИЧНОЇ ФОНЕТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	8
2. СЕГМЕНТИВНІ ФОНЕМИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	18
2.1. Голосні та приголосні звуки.....	20
2.2. Класифікація англійських голосних фонем	22
2.3. Класифікація англійських приголосних фонем	25
3. АРТИКУЛЯТОРНІ ЗМІНИ ГОЛОСНИХ ТА ПРИГОЛОСНИХ ФОНЕМ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	36
3.1. Акомодація	37
3.2. Асиміляція	38
3.3. Редукція голосних.....	43
3.4. Елізія	45
4. СКЛАДОВА СТРУКТУРА СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	51
4.1. Функції складу	51
4.2. Теорії формування складів та складоподілу	53
4.3. Основні правила складоподілу.....	55
5. АКЦЕНТОЛОГІЧНА СТРУКТУРА АНГЛІЙСЬКИХ СЛІВ.....	59
5.1. Типи словесного наголосу	60
5.2. Принципи постановки словесного наголосу в англійській мові.....	63
5.3. Тенденції постановки лексичного наголосу в англійській мові.....	63
5.4. Функції словесного наголосу	67
6. ІНТОНАЦІЯ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	72
6.1. Інтонія та просодія.....	72
6.2. Інтонія як комплексна єдність просодичних рис	78

6.3. Мелодика, її напрями	79
6.4. Ядерні тони.....	81
6.5. Синтагма.....	85
6.6. Фразовий наголос	87
6.7. Ритм. Ритмічна група	88
6.8. Темп у мовленні.....	90
6.9. Тембр.....	91
6.10. Основні функції інтонації у процесі мовлення.....	91
7. СУЧАСНІ БРИТАНСЬКІ ВАРІАНТИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	101
7.1. Англійська мова як універсальний код спілкування ...	101
7.2. Британська національна орфоепічна норма (RP)	103
7.3. Сучасні зміни RP	108
7.4. Діалекти на території Великої Британії.....	109
7.4.1. Основні фонетичні характеристики південних англійських діалектів	111
7.4.2. Кокні.....	114
7.4.3. Англійська вимова в дельті Темзи(Estuary English)	115
7.5. Північноанглійський тип вимови.....	118
7.6. Вельський тип вимови.....	118
7.7. Шотландський тип вимови	119
7.8. Північноірландський тип вимови.....	120
7.9. Ірландський тип вимови.....	120
8. ТЕРИТОРІАЛЬНІ ВАРІАНТИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА МЕЖАМИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ.....	125
8.1 Англійська мова у США	125
8.2. Англійська мова в Канаді.....	134
8.3. Англійська мова в Австралії.....	150
8.4. Фонетичні особливості англійської мови у Новій Зеландії	169
9. ФОНОСТИЛІСТИКА СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	176
9.1. Фонетична стилістика	176

9.2. Інформаційний стиль.....	181
9.3. Науковий стиль	181
9.4. Публіцистичний стиль	182
9.5. Стиль декламування (артистичний стиль)	183
9.6. Розмовний стиль	184
Екзаменаційні питання	191
Короткий термінологічний словник	194
Алфавітний покажчик	212
Література	215

Передмова

Лінгвістична компетенція як результат засвоєння суми знань про предмет теоретичної фонетики є важливим фактором удосконалення навичок практичного володіння вимовою – першорядного складника іншомовної комунікативної компетенції. Навчальний посібник «Теоретична фонетика англійської мови» адресований майбутнім учителям англійської мови й фахівцям у царині англійської філології. Мета посібника – допомогти студентам опанувати основи теорії фонетики для формування когнітивної бази про звукову будову англійської мови та про її компоненти, що сприятиме кращому розумінню їх ролі в усній вербальній комунікації.

Відповідно до вимог чинної навчальної програми з теоретичної фонетики англійської мови, автори прагнуть ознайомити студентів заочної форми навчання (спеціальність 7.02030302 Мова і література (англійська)*) з уявленнями сучасних лінгвістів про фонетичну будову англійської мови; узагальнити та поглибити знання з фонетики; розвинути здібність самостійно робити практичні висновки при спостереженні над теоретичним матеріалом.

Після опанування матеріалами чинного посібника студенти зможуть:

- розрізняти інтегральні та диференційні ознаки фонем;
- аналізувати системи голосних і приголосних звуків сучасної англійської мови;
- зіставляти фонетичні явища англійської та рідної мов;
- розпізнавати різні типи й види інтонації на слух;
- фонетично та інтонаційно правильно оформляти англійські висловлювання, зважаючи на ситуацію спілкування;
- розпізнавати варіанти сучасної англійської мови;

- працювати з комп'ютером – засобом отримання, збереження й переробки інформації.

Вивчивши курс «Теоретична фонетика англійської мови», студенти оволодіють навичками творчого наукового мислення; способами отримання й оцінювання фахової інформації із зарубіжних джерел; навичками сприйняття та розуміння англійських текстів під час читання й аудіювання; навичками продуктивної і рецептивної іншомовної діяльності.

Логіка і структура посібника «Теоретична фонетика англійської мови» відповідає сучасним вимогам організації навчального процесу. Посібник складається з дев'яти розділів, кожен з яких має таку структуру: виклад теоретичного матеріалу; питання для самоконтролю; практичні завдання. Питання для самоконтролю спрямовані на систематизацію базового термінологічного апарату. Виконання практичних завдань націлене на розширення та поглиблення знань відповідного розділу, а також на залучення студентів до роботи з інтернет-джерелами. Обсяг теоретичного матеріалу й кількість практичних завдань визначається його специфікою. Короткий термінологічний словник допоможе опанувати нову термінологію, а алфавітний покажчик поліпшить пошук необхідної інформації.

Запропонований посібник, створений з урахуванням досвіду подібних вітчизняних і зарубіжних видань, а також власних напрацювань авторів, дозволить ефективно організувати самостійну роботу та сприятиме оволодінню навчальним матеріалом студентами, учителями, аспірантами, здобувачами, а також усіма небайдужими до англійської філології.

1. ВСТУП ДО ТЕОРЕТИЧНОЇ ФОНЕТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Мовні системи є тим інструментом, за допомогою якого людина здатна кодувати знання про світ і власний досвід взаємодії з ним, транслювати інформацію, впливати на інших людей та людські колективи, моделювати різноманітні сценарії, що розгортаються у відомому "первинному" світі та створювати уявні світи як альтернативні реальності. Специфіка кожного із зазначених видів людської діяльності певною мірою залежить від особливостей використаного мовного коду. Передовсім, йдеться про фізичні параметри зовнішньої форми мовних знаків, а саме, звуки природних мов. З одного боку, відзначимо етноспецифічні властивості морфофонемічних комплексів (як кореневих морфем так і флексій), що віддзеркалюють етнокультурну специфіку внутрішніх механізмів творення національних образів світу. З іншого боку, ефективність взаємодії користувачів мовного коду (перлокутивні ефекти як варіанти розгортання певних сценаріїв, максимально наближені до очікуваних), залежить від адекватної артикуляції мовно-мовленнєвих конструктів. Відповідно, широким виявляється "спектр валентності" теоретичних та прикладних фонетико-фонологічних студій, що в умовах методологічних зрушень у сучасному мовознавстві мають особливу експланаторність, інтерпретаційний та прикладний потенціал.

Фонетика – розділ мовознавства, що вивчає всі компоненти фонетичного складу мови: систему його звуків, правил їх сполучення та способів поєднання, складову будову слів, наголос у словах та у фразах, мелодику мовлення, її темп, ритм і тембр.

Загальна фонетика вивчає загальні умови

звукотворення, з урахуванням можливостей апарату мовлення людини (наприклад, розрізнення губних, язикових приголосних, коли йдеться про активний орган мовлення при творенні приголосних; або зімкнених, щілинних, дрижачих, коли йдеться про спосіб подолання перешкоди для проходження струменя повітря з легень, необхідного для утворення приголосного), а також аналізує акустичні характеристики звукових одиниць (наявність чи відсутність голосу при вимові різних типів приголосних), вибудовує універсальні класифікації звуків (голосних і приголосних), які ґрунтуються на артикуляційних та акустичних ознаках. У **фонетиці окремої мови** всі зазначені вище питання розглядаються стосовно конкретної мови крізь призму функцій певної одиниці. Фонетичні (субстанціальні) й фонологічні (функціональні) аспекти становлять у частковій фонетиці єдине ціле, оскільки всі звукові одиниці виділяються опосередковано через смислові одиниці, які існують у мові.

Предметом фонетики у вузькому її розумінні є звукова субстанція мовлення. Багатоаспектний підхід до вивчення звукового потоку (з огляду на генерування, передачу і сприйняття звук) зумовлює виділення *артикуляційної фонетики, акустичної фонетики, перцептивної фонетики та функціональної фонетики (фонології)* [46: 9–10].

Артикуляційна фонетика займається проблемами генерації (творення) звуків. Предметом артикуляційної фонетики є мовленнєвий апарат людини. **Акустична фонетика** розглядає фізичний аспект звука. Об'єктом акустичної фонетики є фізичне середовище, в якому відбувається мовлення. **Перцептивна фонетика** досліджує сприйняття, засвоєння і вплив окремих звуків і мовлення загалом. **Спеціальна фонетика** вивчає звуки однієї мови в певному часовому проміжку в синхронії (*описова фонетика*), або діахронії (*історична фонетика*). **Загальна фонетика** вивчає системи звуків декількох мов і є частиною загального

мовознавства. **Порівняльна фонетика** вивчає взаємозв'язки та подібності між фонетичними системами двох або більше мов [29: 3–4].

Фонетику розглядають як поєднання двох складових: **сегментної фонетики**, що стосується лише окремих звуків і звукосполучень (тобто сегментів мовлення), та **супрасегментної фонетики**, що вивчає основні одиниці мовленнєвого потоку, а саме: склади, слова, фрази та текст.

Експериментальна фонетика досліджує емпірику фонетичного матеріалу, здійснює комп'ютерне моделювання процесів синтезу й розпізнавання звукового мовлення, також за допомогою спеціальних приладів і методів (палатографування, тензопалатографування, спектрографування, рентгенографування та ін.). Прикладний аспект фонетичних досліджень (автоматичний синтез і розпізнавання звукового мовлення з метою застосування їх у різних галузях суспільного життя: на транспорті (навігація), у військовій техніці, у засобах інформування і зв'язку, у логопедії (усунення фонаційних розладів, подолання дефектів мовлення тощо) щонайтісніше пов'язаний з **експериментальною фонетикою**.

Фонологія досліджує особливості й закономірності функціонування звукової матерії лінгвосистеми, тобто фонологія – це функціональне, власне лінгвістичне вивчення тих же звуків. Це один з наймолодших його розділів. Фонологія, заснована видатним мовознавцем І. О. Бодуеном де Куртене, виникла в Росії в 70 роках XIX століття [46: 12]. Відтоді й дотепер не вщухають дискусії про те, що є частиною чого – фонологія є розділом фонетики чи фонетика є розділом фонології. У 20 – 60 рр. XX ст., у період значних успіхів фонології, представники цієї лінгвістичної науки взагалі виводили фонетику за межі мовознавства та пов'язували її з

фізикою (акустика – розділ фізики) й фізіологією, але ніяк не мовознавством. Фонетисти, в свою чергу, спочатку взагалі заперечували фонологію як таку, а потім усіяко применшували її роль. Деякі лінгвісти й досі сперечаються, що важливіше – фонетика чи фонологія [39: 18]. А між тим ці два розділи мовознавства добре співпрацюють, допомагаючи один одному, не маючи протиріч. Те, що вивчається фонетикою, зберігає назву звук, а об'єкт фонології іменується вже фонемою. Різний підхід до звуків фонетики й фонології призводить до того, що звуки як одиниці цих двох лінгвістичних наук виявляються дуже різними величинами.

Як один із розділів мовознавства, фонетика разом з іншими лінгвістичними дисциплінами робить свій вагомий внесок в опрацювання великої кількості комплексних мовознавчих проблем. Фонетика є своєрідною базою для теоретичних пошуків. Саме у фонетиці наприкінці XIX ст. і особливо в перші десятиліття XX ст., коли мовознавство шукало нові підходи до мови, вироблялися прийоми структурування безмежно різноманітної фонетичної субстанції. Тут створювалися структурні методи, зокрема метод виявлення фонологічних опозицій, завдяки яким звукова одиниця могла бути представлена як сукупність диференційних ознак, та метод дистрибутивного аналізу, який допомагає розпізнати закономірності розподілу в мові як фонем стосовно одна одної, так і алофонів однієї фонемі стосовно один одного. Без урахування фонетичних даних практично неможливим є адекватне пізнання природи й сутності мовних знаків, процесів породження й сприйняття мовлення, специфіки автоматичного розпізнавання й синтезу звукового мовлення. У фонетиці, як ніде в лінгвістиці, злиті

воедино теоретичне й прикладне.

Безпосереднім і тісним є зв'язок фонетики з такими мовознавчими дисциплінами, як *орфоепія*, *графіка*, *орфографія*, а також з *лексикою*, *граматикою* (морфологією та синтаксисом) і *стилістикою*. Зв'язок фонетики із *синтаксисом* засвідчений у лінгвістичному терміні *синтаксична фонетика*, яким позначають розділ мовознавства, що вивчає: 1) фонетичні явища, які зумовлюють виникнення різних мовленнєвих варіантів слів (сандгі, зміщення наголосу і под.); 2) надсегментні фонетичні явища, що виконують різні *синтаксичні функції* (зв'язку, відокремлення, парцеляції та ін.), *комунікативну функцію* (розрізнення комунікативних типів висловлень), *модальну*, *експресивну* тощо.

Фонетика тісно пов'язана з іншими галузями мовознавства – з *лексикологією* – коли мова іде про омофони (*sight :: site :: cite*), омографи (*bow; row*), омоформи (*knows :: nose*); зі *словотвором* (*import – to import*), *граматикою* (*When I eat, I scream, I love it; When I it ice-cream, I love it*) та *стилістикою* (розрізнення наказів та прохань тощо) [29: 5].

Фонетика завжди була щонайтісніше пов'язана із суміжними галузями знання поза лінгвістикою (*акустикою*, *анатомією*, *фізіологією*, *психологією* та *логією*). Багато її проблем вирішувалися й вирішуються на межі, з одного боку, мовознавства і, з іншого боку, таких теоретичних і прикладних сфер діяльності, як: анатомія і фізіологія людини (разом із нейрофізіологією); афазіологія й логопедія, фізична акустика й психоакустика; техніка зв'язку; теорія інформації; кібернетика й інформатика; статистика; метрика й версифікація; теорія спілкування; когнітологія; психологія; соціологія; історія; етнографія; культурологія; естетика.

Розрізняють три *основні методи фонетичних досліджень*:

I. Метод прямого дослідження. Це перший етап дослідження будь-якого питання, пов'язаного з вивченням звуків будь-якої мови, або діалекту. Для використання зазначеного методу потрібно бути спеціально підготовленим, мати «фонетичний слух», тобто мати змогу розрізняти найменші зміни у функціонуванні мовного апарату, та способи відтворення звуків.

II. Лінгвістичний метод застосовується під час роботи з лінгвістичним матеріалом, отриманим у результаті методу прямого дослідження. Він ґрунтується на системі раніше отриманих даних, що зберігаються у вигляді правил та законів.

III. Експериментальний метод використовується здебільшого для перевірки результатів попередніх методів дослідження. Даний метод включає в себе роботу з електронним обладнанням. Осцилограф використовується для перевірки різниці в інтонації та тембрі, кімограф – для перевірки роботи активного органу мовлення. Серед інших засобів дослідження можна виділити сповільнену зйомку та фотографування з використанням рентгенівських променів [29: 5].

Практичне значення фонетики є багатоаспектним. Старовинні письмові документи свідчать про те, що голос та мовлення завжди зачаровували людину. У 1829 році був винайдений ларингоскоп, в 1852 було проведено перше дослідження голосових зв'язок. У 1877 році був винайдений грамофон, а в 1886 була заснована міжнародна фонетична асоціація [28: 4–5].

Усі розділи фонетики є в рівній мірі важливими при навчанні вимови іноземної мови, при вивченні ораторського мистецтва (для акторів, співаків, публічних

діячів), для логопедів та при навчанні нормального мовлення глухих і німих людей.

Фонологія відіграє велику роль і при створенні нових алфавітів для вигаданих мов та при реформуванні існуючих правил орфографії та вимови.

Бурхливий розвиток науки про інформацію, або комунікаційної теорії та кібернетики, надав фонетиці ще більшого значення. Створення кібермашин, машин для перекладу та операцій з інформацією, або мовних синтезаторів, – просто неможливе без даних, якими володіє фонетика. Отже, теоретична та практична роль фонетики є значною.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1) Як мова відрізняється від мовлення?
- 2) Що являють собою звуки мови?
- 3) Що таке вимова? У чому полягає значення вимови?
- 4) Поясніть, чому фонетика є розділом мовознавства.
- 5) Який підрозділ фонетики займається проблемами генерації звуків?
- 6) Які проблеми вирішує загальна фонетика?
- 7) Що є об'єктом акустичної фонетики?
- 8) Що таке фонологія? Чому вона називається функціональною фонетикою?
- 9) Які одиниці мови вивчає фонологія?
- 10) Які системні характеристики має сегментний компонент?
- 11) Які найважливіші надсегментні елементи існують в англійській мові?
- 12) У чому суть зв'язку фонетики з іншими розділами мовознавства?
- 13) Наведіть приклади, щоб підтвердити зв'язок фонетики з лексикологією.

- 14) З якими суміжними галузями знання поза лінгвістикою пов'язана фонетика?
- 15) У чому полягає зв'язок фонетики із морфологією і синтаксисом?
- 16) Дайте визначення терміна «метод». Охарактеризуйте основні методи фонетичних досліджень.
- 17) Які прилади використовуються в експериментальній фонетиці?
- 18) У чому полягає практичне значення фонетики?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Затранскрибуйте три форми поданих дієслів та доведіть існування зв'язку між фонетикою і граматиною.

beg	permit	stop	work
wrap	depend	wait	pass
open	arrive	help	ship
travel	rain	ask	pack

2. Затранскрибуйте подані слова й підкресліть голосні та приголосні, що чергуються.

nation – national	advice – to advise
grave – gravity	use – to use
provoke – provocative	a house – to house
zeal – zealous	an excuse – to excuse
supreme – supremacy	a device – to devise
occur – 'occurrence	loose – to lose

3. Проаналізуйте відмінності в наголосі складних слів і словосполучень та поясніть зв'язок фонетики й лексикології.

'bluebottle – 'blue 'bottle 'blue-nose – 'blue 'nose

'blackshirt – 'black 'shirt	'blue-coat – 'blue 'coat
'black-face – 'black 'face	'blue-bonnet – blue 'bonnet
'bird's-eye – 'bird's 'eye	'black-hole – 'black 'hole

4. Затранскрибуйте дієслова та відповідні іменники, проаналізуйте зміну голосних і приголосних.

clothe v–cloth n	halve v–half n
glaze v–glass n	live v–life n
loathe v–loath n	prove v–proof n
lose v–loss n	serve v–serf n

5. За допомогою наступної інформації Pronunciation Part 1 – Segmentals and Suprasegmentals охарактеризуйте сегментні та надсегментні фонетичні одиниці.

Pronunciation Part 1 – Segmentals and Suprasegmentals. –
 Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=5pypSGZqOUU>

6. Прокоментуйте зв'язок фонетики з граматиною за допомогою наступного ресурс. Pronunciation Part 2 – Intonation and Grammar. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=kEmLByQcNwI>

7. Розкрийте взаємозв'язок фонетики й фонології після перегляду відео фрагменту Class Description – Phonetics, Phonology & Transcription (BA). – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=zGpSysRcVdI&list=PL382E64F02FB6A899>

8. Використайте наступний ресурс, щоб підтвердити практичне значення фонетики.

Why are Phonetics Important? | Learn English | Vocabulary. – Режим доступу : [https : //www.youtube.com/watch?v=cJG0uErf8WY](https://www.youtube.com/watch?v=cJG0uErf8WY)

2. СЕГМЕНТИВНІ ФОНЕМИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Мовленнєвий потік є безперервною лінійною послідовністю звуків. **Звук** – це мінімальна незначима одиниця мовленнєвого потоку. Звук виступає в мовленні неподільно, як щось ціле: з нього не можна виділити окремі елементи вимови (артикуляції). Виділення окремих звуків у мовленнєвому потоці є умовним, оскільки звуки йдуть безпосередньо один за одним, змінюючись залежно від якості попереднього або наступного звука. Звук мови – узагальнення низки близьких з погляду носія мови і з погляду артикуляційно-акустичних звуків, яке існує у свідомості носія мови як звуковий еталон. Звуки мови поділяються на **голосні** й **приголосні**. Класифікація звуків здійснюється переважно за артикуляційними ознаками, зрідка – за акустичними [12: 9].

Слід розрізняти звук мови зі звуком мовлення.

Звук мовлення – це членоподільний конкретний звук людської мови, що утворюється за допомогою мовного апарату й має певні артикуляційно-акустичні властивості. Кількість звуків у мовленні величезна. Для фонетики мають значення звуки, якісно відмінні залежно від своєї фонетичної *позиції* [12: 10].

Звуки можуть відрізнятися **висотою тону, тривалістю, силою, тембром** тощо.

У процесі створення мовленнєвого потоку в кожній мові вимовляється певна кількість різноманітних звуків, які можна поєднати в порівняно невелику кількість звукових типів, здатних диференціювати слова та їх форми, тобто слугувати цілям людського спілкування, однак реально усвідомлюються та виділяються тільки ті одиниці, що слугують для побудови та розрізнення слів. Ці звукові типи й маються на увазі, коли говорять про окремі мовні звуки, їх називають **фонемами**.

Термін «**фонема**» і розроблення цього поняття пов'язані з іменами відомих мовознавців: І. Бодуена де Куртене, Ф. де Соссюра, М.Крушевського, Л. Щерби, М. Трубецького. В українстиці цю проблему розробляли О.Н.Синявський, О.Б. Курило, М.В. Наконечний, П.П.Коструба, Н.І.Тоцька. Більшість українських мовознавців стоять на засадах щербівського її розуміння. Найвідомішими є Санкт-Петербурзька (Ленінградська) фонологічна школа (Л.В.Щерба, Л.Р.Зіндер, М.І.Матусевич, О.М.Гвоздев, Л.Л.Буланін, С.Б. Бернштейн, Л. В. Бондарко та ін.), американська дескриптивна лінгвістика (Л. Блумфілд, Е. Сепір, З. Харріс, Б. Блок, Дж. Трейгер), Лондонська школа (Д. Джоунз, Г. Світ, М.Халлідей) та Московська школа (Р. І. Аванесов, В. М. Сидоров, О. О. Реформатський, П. С. Кузнецов, М. Ф. Яковлев, М. В. Іванов), ідеї якої багато в чому перевертаються з поглядами на фонему Празької лінгвістичної школи (М. Трубецької, Р.О. Якобсон, Б. Трнка).

Основоположником вчення про фонему, яке в 70-х роках позаминулого століття зародилось в середовищі представників Казанської лінгвістичної школи, є видатний російський вчений І. О. Бодуен де Куртене. Велике значення для дальшого розвитку цього вчення мали праці

академіка Л. В. Щерби, який зазначав: «У живій мові вимовляється значно більша, ніж ми це звичайно думаємо, кількість різноманітних звуків, які в кожній даній мові об'єднуються в невелику кількість звукових типів, здатних диференціювати слова і їх форми, тобто служити цілям людського спілкування. Ці звукові типи і маються на увазі, коли говорять про окремі звуки мови. Ми будемо їх називати фонемами». Л. В. Щерба та його послідовники сформулювали низку теоретичних положень, що складають фонологічну концепцію Санкт-Петербурзької (Ленінградська) фонологічної школи: 1) розуміння звука мовлення як форми існування фонему; 2) теорія розрізнявальної функції фонему (Л. В. Щерба, Л. Р. Зіндер); 3) теорія відтінків фонему (позиція комбінаторних) (С. І. Бернштейн, Л. В. Бондарко); 4) теорія диференційних ознак, теорія чергувань (М. І. Матусевич, Л. В. Бондарко, Л. Р. Зіндер); 5) положення про розрізнення позиції нейтралізації, розгляд фонему як члена протиставлень і вчення про систему протиставлень (Д. Р. Зіндер, Л. В. Бондарко).

Спираючись на щербівські ідеї, Л. Р. Зіндер визначив фонему як найменшу звукову одиницю, що може бути в даній мові носієм смислу і служить у ній для розрізнення слів і форм слів. Фонему визначають як найменшу мовну одиницю, потенційно пов'язану із значенням, яку в будь-якій мові її носії легко виділяють із суцільного мовного потоку. Можливість встановлення цих мінімальних одиниць мови закладена в самій природі мови, яка характеризується членоподільністю.

Ідею потенційного зв'язку фонему із значенням започаткував Л. В. Щерба: «Через те, що основний інтерес мовлення лежить у смислових уявленнях, то звукові нормально не перебувають у світлому пункті свідомості. Здавалося б з цього погляду, що й аналіз звукових уявлень нормально нами не провадиться і фонетична подільність є наслідок значною мірою

наукового мислення. Але річ у тому, що елементи смислових уявлень часто-густо асоціюються з елементами звукових уявлень».

Фонемі як лінгвістичній одиниці властива автономність. Автономність фонем виявляється передусім у тому, що носії мови легко членують на фонемі будь-яке незнайоме їм слово або, навпаки, складають нові слова, наприклад аббревіатури, замінюють незнайомі звуки запозичених слів звуками рідної мови. Свідченням автономності звукової системи є також можливість зображення звуків у вигляді літер у звуковому письмі.

Представники празької і лондонської фонологічних шкіл, а також американські дескриптивісти, визнають автономність фонем, натомість московська фонологічна школа повністю відкидає автономність плану вираження. Представники цієї школи вважають, що звукова сторона не існує окремо від морфологічної, що через це фонема існує не як окрема одиниця, незалежно, автономно, а як деякий елемент морфем. Поза морфемою розглядати фонему не можна. Незважаючи на різний підхід до визначення фонем, всі фонологи визначають її граничною одиницею лінійного фонетичного членування мовного потоку.

Фонема – це найменша, далі неподільна звукова одиниця мови, що здатна розрізняти пари слів за смислом (наприклад: *feet–fit*) чи диференціювати граматичні форми одного й того самого слова (наприклад: *tooth–teeth*) [39: 131]. Фонема є результатом абстрагування від усіх позиційних варіантів її вимовляння та від індивідуальних особливостей вимовляння відповідного звука (тобто залежно від місця наголосу, темпу мовлення, впливу сусідніх звуків тощо).

Фонема та мовленнєвий звук – поняття близькі, але не тотожні: фонема може складатися не тільки з одного

звук, але також із двох елементів (наприклад, дифтонги) і навіть із трьох (трифтонги [aɪə], [ɛɪə], [aʊə]), у свою чергу, дві фонемні інколи звучать як один звук. Незважаючи на таку складність, фонема залишається найкоротшою звуковою одиницею у складі слова та морфеми, тому що її не можна поділити далі без порушення всієї фонологічної системи мови [12: 10].

Кожна фонема є абстрактним фонетичним поняттям, що існує у свідомості носіїв мови як узагальнення низки варіантів звучань, об'єднаних спільними артикуляційно-акустичними ознаками. У мовленні фонема реалізується у вигляді кількох (або багатьох) конкретних звуків. Зберігаючи визначальні, основні артикуляційні та акустичні ознаки, ці звуки, залежно від конкретних фонетичних умов, зокрема поєднання та контактування з іншими звуками, набувають деяких додаткових ознак, тобто зазнають модифікацій.

Отже, фонемні утворюють цілком реальну фонологічну систему мови. Так, в англійській мові є 44 фонемні, які формують її фонологічну систему, в той час як звуки мови утворюють фонетичну систему мови.

При вивченні фонематичного складу тієї чи іншої мови, а також у процесі виявлення артикуляційних особливостей вимовлення окремої фонемі, йдеться про фонему, що є типовою для всіх мовців відповідної мови, і яка усвідомлюється всіма мовцями як окремий звук, а також протиставляється всім іншим фонемам цієї мови. Але в мовленнєвому потоці одна й та сама фонема вимовляється неоднаково. Це залежить від її позиції у слові, тобто від впливу найближчих сусідніх звуків, та від місця наголосу. Через це кожна фонема реалізується тільки у вигляді **алофонів** – варіантів (або відтінків) фонем у її конкретній реалізації. Алофони з'являються з різних причин, які підлягають відповідним закономірностям. Так,

розрізняють **позиційні** й **комбінаторні** алофони [29: 14].

Позиційними називаються алофони, зумовлені певним фіксованим місцем фонем у слові – початком, кінцем, серединою – або перебуванням чи неперехуванням під наголосом. Алофони, зумовлені характером сусідніх фонем, називаються **комбінаторними** алофонами. Позиційні та комбінаторні алофони відзначаються великою стійкістю й регулярністю, вони характерні для звукової системи кожної мови зокрема. Вплив фонетичної позиції на вимову тієї чи іншої фонем є неоднаковим не тільки в окремих мовах, але й у діалектах тієї самої мови. Сукупність фонетичних положень, у яких можлива дана фонема, називається **дистрибуцією**.

Алофони можуть бути більш чи менш залежними від фонетичного середовища. Найсамостійніший алофон фонем вважається її **основним алофоном (варіантом)**, який ми звичайно й називаємо, представляючи фонему в цілому. У мовленні існують **факультативні варіанти фонем** – це випадки закономірної варіативності алофонів деяких фонем, що виникають в результаті різних причин: наявності різних стилів вимови, впливу діалектів тощо. Факультативні варіанти закономірні для кожної мови та не вважаються відхиленням від норми. Фонема – це одиниця системи фонетичних протиставлень. Кожній фонем властива сума певних артикуляційно-акустичних ознак. Описуючи фонем, мовознавці користуються такими загальними ознаками: ряд, підняття, лабіалізація, глухість – дзвінкість, місце й спосіб творення та ін., тобто ті, якими одна фонема відрізняється від іншої, іншими словами протиставляється їй. Тоді розрізнення фонем визначається неоднаковим набором цих розрізнювальних, або **диференційних** ознак. Відомий український мовознавець Білодід І.К. виділяє поряд з диференціальними ознаками їх нейтралізацію в певних умовах.

Нейтралізація – це втрата фонологічно значущої ознаки фонемами, які протиставляються одна одній тільки за даною ознакою й відрізняються від інших фонем сукупністю рис, спільних для цих фонем. Вчення про фонему як функціональну одиницю дає можливість розкрити значення мовних звуків у системі, структурі мови, їхню специфіку та соціальну природу, тобто їхню роль у мовному спілкуванні людей.

При вивченні іноземної мови, англійської зокрема, слід звертати увагу на факт наявності відтінків фонем та на вміння правильно вживати їх за відповідних умов. Заміна однієї фонемі якоюсь іншою призводить або до заміни одного слова іншим, або до перекрученого звучання слова (сигу ['kɪrɪ] – carry ['kæɪɪ]). Отже, внаслідок переплутування фонем (фонологічна чи фонематична помилка) мова стає або зовсім незрозумілою, або малозрозумілою. Уживання неправильного алофона відповідної фонемі (**фонетична помилка**) не призводить до переплутування слів, але надає мові мовця діалектного або іноземного характеру звучання, що може помітно ускладнити розуміння цієї мови. Можна зробити висновок, що, вивчаючи фонетичну систему якоїсь іншої мови, треба знати не тільки склад її фонем, а й, що особливо важливо, всі ті алофони, в яких ці фонемі виступають у мовленні; правильну вимову забезпечує не так здатність артикулювати окремі ізольовані звуки, а дотримання правил і закономірностей їх сполучуваності в живому мовленні.

Відкриття фонемі внесло корінну зміну в науку про мовні звуки, спрямувало увагу вчених на дослідження семантичних функцій звуків як значущих одиниць мови, а не тільки акустичних і фізіологічних їх властивостей.

2.1. Голосні та приголосні звуки

Голосові зв'язки наближені та зімкнуті так, що струмись повітря, потрапляючи крізь щілину між гнучкими краями, викликає їх дрижання, що називають вібрацією. Вібрації, або ж коливання, голосових зв'язок сприймаються на слух як голос. Голос завжди характеризується певною висотою тону, а, отже, є музичним звуком. Висота тону залежить від розмірів голосової щілини, всієї гортані, ступеню натягнення (напруження) голосових зв'язок та частоти їх вібрування. Чим більші голосові зв'язки за розміром, тим повільніші їх коливання, тим нижчий тон голосу (і навпаки). Більшість звуків вимовляється за умови вібрації зв'язок. До них відносяться голосні звуки (наприклад: [u:], [e]) та дзвінкі приголосні (наприклад: [d], [z]) [12: 26–27]. Дзвінкі приголосні складаються з голосу та шуму [12: 17].

Голосними називаються звуки, при вимовлянні яких повітряний струмись, що видихається з легень, не зустрічає на своєму шляху жодних перешкод, а сам звук утворюється внаслідок коливання натягнутих цим струменем голосових зв'язок. Забарвлення (тембр) звуку надають об'єм і форма фізичних резонаторів (порожнини рота, носа, глотки).

При вимовлянні приголосних звуків артикуляційні органи мовлення створюють на шляху повітряного струменя з легень повну або часткову перепону, або ж помітно наближаються один до одного, утворюючи щілини. Долаючи такі перешкоди, повітряний струмись викликає нерівномірні коливання, що сприймаються на слух як певного роду шуми, які й називаються **приголосними звуками**.

Приголосні звуки, що вимовляються без вібрації голосових зв'язок, позбавлені голосу (мають тільки шум) і

називаються **глухими приголосними** (наприклад: [s], [f]). Якщо одночасно з опусканням м'якого піднебіння якісь з органів порожнини рота утворюють перепону для подальшого поширення повітряного струменя в напрямку рота, то вібрує повітря заповнює простір позаду перепони й виходить назовні через носову порожнину. За умови артикуляції такого роду вихід повітря через ротову порожнину виключається, а приголосні, що продукуються таким чином, називаються **носовими, (або назальними) сонантами чи сонорними приголосними**: (наприклад: [m], [ŋ]).

Артикуляційна класифікація звуків мови потрібна всім, хто займається вивченням вимови. Однак можна створити більш струнку та економну класифікацію звуків, якщо виходити з їх акустичної природи. Це й було зроблено, коли у фонетичних лабораторіях з'явилися прилади для аналізу акустичних характеристик звуків, тобто їх спектрів, – спектрометри. На формі спектру звука й заснована акустична класифікація [39: 128]. У ній послідовно проводиться бінарне (дихотомічне) протиставлення звуків мовлення за кожною ознакою: низькі – високі звуки, різкі – нерізкі звуки. Усі звуки поділяються на тони й шуми. Звуки з періодичними, гармонійними коливаннями – тони. Звуки, що виникають у результаті ряду неперіодичних коливань, називаються шумами. Шуми утворюються при виникненні будь-яких перешкод у порожнині рота. Тонові звуки утворюються за участю голосових зв'язок. Голосні – тонові звуки, глухі приголосні шумові. Сонорні приголосні – тонові зі слабкою домішкою шуму, дзвінкі шумні – шумові за участю тону. Всякий тоновий звук мови складається з простих коливань, тобто коливань певної частоти.

2.2. Класифікація англійських голосних фонем

Залежно від стабільності артикуляції голосні фонemi в англійській мові поділяються на монофтонги (голосні із стійкою артикуляцією), дифтонгоїди (голосні, неоднорідні за своєю якістю на початку та в кінці вимовляння) та дифтонги (голосні, що складаються з двох різних за якістю елементів, які утворюють одну фонему). В англійській мові є 10 монофтонгів: [ɪ], [e], [ə], [z:], [ʌ], [æ], [ɑ:], [ɒ], [ɔ:], [ʊ]; 2 дифтонгоїди: [i:], [u:] та 8 дифтонгів: [aɪ], [eɪ], [ɔɪ], [aʊ], [zʊ], [ɪə], [ʊə], [εə].

Англійські монофтонги та дифтонгоїди класифікуються за наступними ознаками.

За участю в артикуляції певної частини язика голосні поділяються на такі:

1) *голосні переднього ряду* – до твердого піднебіння піднімається передня частина язика, а його кінчик залишається біля нижніх зубів: [i:], [ɪ], [æ];

2) *голосні змішаного ряду* – все тіло язика рівномірно піднімається та витягується вздовж порожнини рота: [z:], [ə];

3) *голосні заднього ряду* – при вимовлянні до м'якого піднебіння піднімається задня частина спинки язика: [ɔ], [ɔ:], [ɒ], [ɒ:], [ɔ], [u:] [12: 22].

Залежно від ступеня підняття язика голосні поділяються на такі:

1) *голосні високого підняття (або закриті голосні)* вимовляються таким чином, щоб простір між піднебінням і найбільш піднятою частиною язика був вузьким: [i:], [ɪ], [ʊ], [u:];

2) *голосні низького підняття (або відкриті)* вимовляються за умови низького положення язика, який майже не піднімається, а тому простір між піднебінням і язиком широкий: [æ], [ɔ:], [ɒ], [ɔ:];

3) **голосні середнього підняття** вимовляються, коли язик піднімається до середини відстані між високим і низьким положеннями: [e], [ə], [ɔ:], [ɒ].

За участю губ голосні бувають:

1) **лабіалізованими (або округленими)** вимовляння з округленими губами: [ɔ:], [u:], [ɒ], [ɒ:];

2) **нелабіалізованими (або неокругленими)** – губи розтягнуті та займають нейтральне положення: [ɔ], [i:], [e], [ə], [æ], [z:].

Залежно від тривалості звучання голосні поділяються на такі:

1) **довгі голосні:** [i:], [ɔ:], [ɒ:], [u:], [z:];

2) **короткі голосні:** [ɔ], [ɒ], [ɔ], [ɒ], [ə], [e], [æ].

За ступенем напруженості артикуляційних органів голосні поділяються на такі:

1) **напружені голосні** (це довгі голосні);

2) **ненапружені голосні** (це короткі голосні).

При вимовлянні англійських довгих голосних м'язи артикуляційних органів напружені сильніше, ніж при артикуляції коротких голосних [39: 129].

Особливістю англійських голосних фонем є наявність дифтонгів, які вимовляються в межах одного складу. При вимовлянні дифтонга мовленнєві органи спочатку займають положення для вимови однієї голосної, а потім швидко переходять до вимови іншого голосного, але не артикулюють його повністю.

Початковий елемент дифтонга, більш сильний, напружений у вимові, називається **ядром**, а кінцевий, слабкий звук, що артикулюється неповністю, називають **ковзанням**, або **глайдом**. Винятком є тільки дифтонг [əɔ], в якому другий елемент під наголосом вимовляється так само чітко, як і перший елемент.

Англійські дифтонги поділяються на 2 групи

залежно від артикуляції ядра дифтонга:

1) *дифтонги переднього ряду*: [aɪ], [aʊ], [ɔə], [eɪ], [ɔə];

2) *дифтонги заднього ряду*: [ɔɪ], [ɔʊ], [ɔə] [12: 27].

Окрім чистих монофтонгів і дифтонгів, у деяких мовах, до яких належить і англійська, вирізняють також голосні проміжної категорії. При їх вимовлянні має місце лише достатньо слабе «ковзання» (змінення) тембру, що не виходить за межі відповідного типу. В англійській мові існує два дифтонгоїди: [i:], [u:].

2.3. Класифікація англійських приголосних фонем

Приголосним називається звук, при утворенні якого струмінь повітря зустрічає на своєму шляху перепону в мовленнєвому апараті, подолання якої викликає шум. М'язове напруження сфокусовано в місці утворення перепони; струмінь повітря досить сильний, особливо при вимовлянні глухих приголосних. Стосовно характеру звукових коливань приголосні є звуками шуму, оскільки вони утворюються внаслідок нерівномірних коливань повітряного середовища, що виникають після подолання перепони або внаслідок тертя повітря об стінки щілини. Однак музичний тон тією чи іншою мірою є присутнім у дзвінких приголосних, для артикуляції яких працюють голосові зв'язки.

Англійські приголосні класифікуються за наступними принципами:

За ступенем наявного музичного тону й шуму розрізняють :

1) *сонанти (або сонорні приголосні)* – музичний тон (голос) домінує над шумом: [l], [m], [n], [ŋ], [w], [r], [j];

2) *шумні приголосні* – при їх артикуляції чується або тільки шум (тоді маємо **9 глухих шумних фонем** – [p], [t],

[k], [f], [h], [s], [□], [t□]), або ж шум переважає над наявним музичним тоном (голосом) – у цьому разі можемо мати **8 дзвінких шумних** – [b], [d], [g], [v], [□], [w], [r], [j] [39: 128].

Залежно від того, чи задіяні в артикуляції голосові зв'язки, існують:

- 1) *дзвінкі приголосні* – сонанти та дзвінкі приголосні;
- 2) *глухі приголосні* – глухі шумні приголосні.

Залежно від енергії, що витрачається на вимовляння звука, або від сили вимовляння, дзвінкі приголосні є слабкими, а глухі – сильними. Останні вимовляються енергійно.

За типом резонатора приголосні звуки розпадаються на такі:

1) *носові* – [m], [n], ŋ],

2) *ротові* – при їх вимові м'яке піднебіння опущене (решта приголосних, крім носових).

Залежно від активного робочого органа мовлення є такі приголосні:

1) *губні*, що, залежно від місця утворення перепони, розпадаються на такі:

а) губно-губні – звуки продукуються внаслідок повного зімкнення, а потім швидкого розмикання верхньої та нижньої губ: [p], [b], [m], [w];

б) губно-зубні – перепона утворюється внаслідок тісного зближення нижньої губи та верхніх зубів: [f], [v];

2) *язикові*, а саме:

а) апікальні приголосні: артикуються тупим кінцем язика разом із кінчиком, причому кінчик язика може бути трохи піднятим до нерухомого органа мовлення (як, наприклад, для фонем), або ж, залишаючись знизу, може бути розпластаним між нерухомими органами

мовлення: [t], [d], [n], [θ], [ð], [l], [s], [z], [t̪], [d̪];

б) какумінальний приголосний артикулюється трохи загнутим піднятим кінчиком язика, а його інший бік розташований навпроти нерухомого органа мовлення: [r];

в) середньоязиковий: артикулюється середньою спинкою язика : [j];

г) задньоязикові приголосні: артикулюється задньою спинкою язика : [k], [g], [ŋ];

д) фарингальний: артикулюється в порожнині гортані: [h].

За нерухомим органом мовлення є такі англійські приголосні:

1) міжзубні – перепона утворюється передньою частиною спинки язика та внутрішньою поверхнею верхніх зубів: [θ], [ð];

2) альвеолярно-апикальні – перепона утворюється кінчиком язика та альвеолами: [t], [d], [n], [l], [s], [z];

3) заальвеолярний приголосний – кінчик язика знаходиться навпроти заднього скату альвеолярного бугра, утворюючи з ним щілину: [r];

4) палатальний: середня частина язика піднята до твердого піднебіння [j];

5) альвеолярно-палатальні: [t̪], [d̪];

6) веллярні: [k], [g], [ŋ].

За способом утворення перепони англійські приголосні поділяються на такі:

1) зімкнені – при їх вимові створюється цілковита перепона повітряному струменеві між двома артикулюючими органами мовлення; потім артикулюючі

органи миттєво розмикаються, і струмінь повітря виринає назовні, продукуючи звук, що, на основі його слухового сприйняття, називається **вибуховим** (або **проривним**) звуком. Вони складаються з таких:

а) зімкнених шумних (або вибухових / проривних шумних): [p], [b], [t], [d], [k], [g];

б) зімкнених сонантів (або вибухових / проривних сонантів): [m], [n], [ŋ];

2) щілинні – при їх вимовлянні органи мовлення наближуються в ротовій порожнині одне до одного, утворюючи щілини різної форми та різні завширшки: повітряний струмінь, проходячи крізь відповідну щілину, створює шум від тертя об органи мовлення. Щілинні приголосні поділяються на такі:

а) щілинні фрикативні приголосні, в якості яких переважає шум, причому форма щілини може бути круглою (*круглощілинні* приголосні – [s], [z]) чи пласкою (*пласкощілинні* приголосні – це всі щілинні приголосні, окрім [s, z]). При артикуляції фрикативних щілинних приголосних повітряний струмінь, проходячи крізь вузьку щілину, викликає шум внаслідок тертя об наближені органи мовлення: [f], [v], [s], [z], [ç], [j], [h];

б) щілинні (або ротові) сонанти [l], [w], [r], [j] – у ротових сонантів прохід для повітряного струменя ширший, ніж у фрикативних звуків, унаслідок чого струмінь повітря та шум виявляються слабшими від тих, що створюються при вимовлянні фрикативних звуків. Шум узагалі ледве відчувається на слух.

3) афrikати (або зімкнено-щілинні) – складні приголосні, які утворюються поєднанням зімкнених [t] і [d] з фрикативними [ç] і [j] таким чином, що утворюється один цілісний звук – відповідно [tç] і [dj]. При вимовлянні афrikат перепона зникає не одразу (як, скажімо, при артикуляції вибухових приголосних [p], [b],

[t] та ін.), не миттєво, а повільно переходячи в щілину пласкої чи крутої форми. Проходячи крізь дві щілини, повітряний струмінь утворює характерний шум, ось чому аффрикати [tʃ] і [dʒ] називаються шиплячими. Фонема [tʃ] належить до глухих приголосних, а [dʒ] – до дзвінких приголосних [28: 10–11].

Згідно з кількістю фокусів шумотворення, англійські приголосні бувають: **однофокусні** (існує тільки одна перепона для повітряного струменя) і **двофокусні** (існує два місця, де утворюються перепони струменеві повітря, як у [l], [w], [r], [ʃ], [tʃ], [dʒ]). Перепона утворюється у двох місцях або різними органами мовлення (як для фонем [w]), або ж двома різними частинами язика (як для решти англійських двофокусних приголосних). Другий шумотвірний фокус, що бере участь у творенні звука, називається другорядним, або додатковим, через те що він надає приголосному лише додаткового забарвлення й не змінює способу утворення шуму. Якщо піднімається передня частина язика, то з'являється м'який («світлий») відтінок, і приголосний стає пом'якшеним (палаталізованим). Якщо ж піднімається задня спинка язика, то звук набуває твердого («темного») відтінку, що дуже добре помітно на слух [39: 130]. Отже, за акустичним ефектом звука можна легко розпізнавати тип другорядного фокуса. Чим вище піднімається передня чи задня спинка язика, тим яскравіше проявляється відповідне додаткове забарвлення приголосного.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Як утворюються звуки мови?
2. З чого складається артикуляція звука?
3. Що таке артикуляційна класифікація звуків мови?

4. За яким принципом звуки мови поділяються на голосні та приголосні?
5. Яка різниця між голосними та приголосними?
6. Які критерії використовуються для класифікації англійських голосних?
7. Які артикуляційні особливості приголосних вважаються основними з точки зору класифікації?
8. У чому полягає відмінність поглядів вітчизняних та зарубіжних (британських і американських) фонетистів щодо класифікації приголосних?
9. Який фактор впливає на поділ голосних фонем в англійській мові на монофтонги, дифтонгоїди та дифтонги?
10. Скільки монофтонгів у англійській мові?
11. Як називається початковий елемент дифтонга, більш сильний, напружений у вимові?
12. Які типи дифтонгоїдів існують в англійській мові?
13. Що таке фонема?
14. Скільки фонем вирізняють в англійській мові? Скільки серед них голосних та приголосних?
15. Що таке фонематична система мови?
16. Поясніть взаємозв'язок між фонемою та алофоном?
17. Як може бути виявлена фонема? Що таке мінімальна пара? Наведіть приклади.
18. Які алофони фонем називаються позиційними, комбінаторними, факультативними?
19. Що таке основний алофон фонем?
20. Що таке диференційні і недиференційні ознаки фонем?
21. Як можуть бути класифіковані алофони однієї фонем? Наведіть приклади.
22. Чому фонема є абстракцією?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Заповніть таблицю, використавши інформацію розділу.

За участю в артикуляції певної частини язика голосні поділяються на:	
Залежно від ступеня підняття язика голосні поділяються на:	
За участю губ голосні бувають:	
Залежно від тривалості звучання голосні поділяються на:	
За ступенем напруженості артикуляційних органів голосні поділяються на:	
За ступенем наявного музичного тону й шуму існують такі приголосні:	
Залежно від того, чи задіяні в артикуляції голосові зв'язки, існують такі приголосні:	
Залежно від енергії, що витрачається на вимовлення звука, або від сили вимовлення, приголосні бувають:	

Залежно від робочого активного органа мовлення є такі приголосні:	
За нерухомим органом мовлення є такі англійські приголосні:	
За способом утворення перепони англійські приголосні поділяються на:	

2. Доповніть речення конкретною інформацією.

№	Судження	Відповідь
1	Фонемі можуть бути виявлені методом ...	
2	Реалізація фонем у певних позиціях у словах називається ...	
3	Число фонем у різних мовах відрізняється, але в середньому воно становить близько ...	
4	Засновником теорії фонемі є ...	
5	Матеріалістичне розуміння фонемі було започатковане ...	
6	Алофони, які вільні від впливу сусідніх звуків і в цілому є найбільш типовими фонемами, називаються ...	
7	Фонема є матеріальною, реальною та об'єктивною, оскільки вона насправді існує в матеріальній формі ...	
9	Алофони, які з'являються в результаті впливу сусідніх звуків мови (асиміляції, адаптації, акомодатії),	

	називаються ...	
10	Артикуляційні особливості, які не служать для виділення значення, називають...	
11	Фонеми мови утворюють систему ...	

3. Прочитайте пари слів і встановіть, чи однакові в них звуки (перші приголосні, голосні всередині слова). Поставте знак «+», якщо вони однакові, знак «-», якщо різні.

1) thick – this; 2) that – those; 3) thought – thin; 4) bird – bed; 5) thin – thing.

4. Утворіть мінімальні пари із запропонованих слів.

Catch, rip, cheap, sap, he, jail, lap, pair, say, sink, rip, fail, lass, Sam, mink, cap, tear, she, lay, heap, match

5. Знайдіть мінімальну відмінність або відмінності, які роблять ці пари слів фонологічно релевантними.

cap – cab	sent – send	caper – labour
pack – back	ton – don	latter – ladder
leak – league	coal – goal	decree – degree
leap – leak	park – part	rude – ruse
day – jay	share – chair	much – marsh
martyr – marcher	murder – merger	root – rouge
thigh – shy	Ruth – ruche	save – shave

6. Розподіліть наступні опозиції відповідно до: (a) губні – передньоязикові, (b) губні – середньоязикові, (c) губні – задньоязикові.

pat – cat	wield – yield
supper – succour	man – nap

wail – Yale coming – cunning
leap – leak seem – seen

7. Згрупуйте подані пари слів згідно опозицій. (а) передньоязикові – середньоязикові, (б) передньоязикові – задньоязикові:

drew – due	sinner – singer
less – yes	bitter – bicker
rudder – rudder	clue – cue
day – gay	bad – bag
rung – young	bat – back

8. Назвіть спільні риси для таких груп приголосних:

а) [p], [b], [m];
б) [g], [p], [t], [d], [k], [b];
в) [t], [s], [p], [k], [f], [ʃ], [tʃ];
г) [v], [z], [n], [g], [d], [b], [l], [r], [j], [w], [dʒ], [ʒ]; д)
[t], [d], [s], [l], [n].

9. Ознайомтесь з принципами класифікації англійських голосних та приголосних у Phonetic Chart Explained. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=JfwVXf10EnI>

10. Занотуйте та вивчіть основні положення лекції Phonetics Airstream Mechanisms про механізми утворення англійських звуків (Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=KuxbGeGHFPs>)

11. Опануйте класифікацію англійських монофтонгів за допомогою інтернет ресурсу Phonetics – Basic Segments of Speech (Vowels I). – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=xa5bG_wrK7s

12. Занотуйте електронну лекцію професора Хендке Phonetics –Basic Segments of Speech (Vowels II) та вивчіть характерні особливості англійських дифтонгів (Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=kB8PyODhC_8).

13. Поясніть суть функціонального, фонетичного й дистрибутивного аналізу. Використайте дані електронного ресурсу Phonology – The Phoneme I. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=f3UpSsH3Tb0&index=6&list=PL382E64F02FB6A899>

14. Опануйте фонологічною системою британської англійської, беручи до уваги вчення Д. Джоунса. Phonology –The Sound System of RP. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=9O3WmFnt5ag&index=12&list=PL382E64F02FB6A899>

15. Ознайомтесь із базовими принципами побудови міжнародного фонетичного алфавіту, обґрунтуйте його теоретичне і практичне значення. Використайте матеріал Introduction to Phonetics and Phonology (Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=elFOQnWr5Co>).

3. АРТИКУЛЯТОРНІ ЗМІНИ ГОЛОСНИХ ТА ПРИГОЛОСНИХ ФОНЕМ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Кожна окрема фонема ми зазвичай має три етапи чи фази її артикулювання: 1) *екскурсію* (або приступ чи імпульсія) (excursion / on-glide stage / implosion) – органи мовлення готуються до артикуляції; 2) *витримку* (hold stage) – упродовж певного часу органи мовлення зберігають певний уклад для артикуляції відповідного звука; 3) *рекурсію* (або відступ / експлозія) (recursion / off-glide stage / explosion) – артикуляційні органи припиняють займати попередньо зайняте ними положення й повертаються до початкового стану [12: 86].

У реальному мовленні артикуляційні органи не повертаються до нормального стану й після витримки звука. Звуки виступають у тісному зв'язку з сусідніми, а тому початкова та кінцева фази сусідніх звуків так чи інакше впливають одна на одну.

Фонетичні зміни, що виникають унаслідок таких модифікацій, поділяються на *комбінаторні й позиційні*.

До *комбінаторних* належать зміни, зумовлені взаємодією звуків у мовному потоці. Якщо звуки вимовляються в безпосередній послідовності в ряд, то відбувається накладання артикуляції кінцевої й початкової фаз суміжних (сусідніх) звуків або й цілих звуків. Відповідне явище називається *коартикуляцією*. Коартикуляція призводить до того, що основні артикуляційні типи взаємно змінюють свою якість звучання, і таким чином часто виникають відмінні алофони фонем. Скажімо, при артикулюванні певних звукосполучень існують механічні обмеження, оскільки деякі мовленнєві органи пов'язані між собою (наприклад, нижня губа та язик з'єднані м'язами з нижньою щелепою).

З цієї причини при опусканні нижньої губи для вимовляння відкритих звуків (англійського [æ]) виникають особливі та достатньо складні умови для відтворення сусідніх приголосних з губною чи язиковою артикуляцією: їх помітно легше вимовити з піднятою нижньою щелепою (angle [æŋgl] – amenity [æ'mi:nɪtɪ], 'fabulous ['fæbjʊ:ləs]) [12: 87].

Розрізняють два типи *комбінаторних змін* – *акомодацію* (адаптацію) й *асиміляцію* (уподібнення).

3.1. Акомодація

Під *акомодацією* розуміють зміни фонем, що відбуваються внаслідок взаємодії різних категорій фонем, тобто між голосними і приголосними.

Акомодація може бути *прогресивною*, якщо попередній звук впливає на наступний (наприклад: у слові *great* [greɪt] унаслідок того, що ядро дифтонга належить до вузького різновиду, наступний голосний [t] вимовляється з більш напруженими губами, ніж якби артикулювався окремо вимовлений приголосний [t], і *регресивною*, якщо наступний звук впливає на попередній (наприклад: у слові *sign* [saɪn] при артикуляції приголосної [s] під впливом голосного дифтонга широкого різновиду рот відкривається трохи ширше, ніж коли артикулювати звук [s] відокремлено), а в слові *ringing* ['rɪŋɪŋ] під впливом кінцевої фонемі [ŋ], для артикуляції якої потрібно зберегти резонатор, отриманий після вимови першого звука [ɪ] вузького різновиду, розкритий ширше рот для вимови першого звука [ŋ] перетворює другий короткий звук [ɪ] приналежним уже до широкого різновиду.

3.2. Асиміляція

Асиміляція – це зміни, що відбуваються внаслідок взаємодії артикуляції звуків, які належать до однієї категорії.

Аналогічно з акомодациєю, асиміляція може бути також *прогресивною* та *регресивною* залежно від напрямку асиміляції, тобто від того, який звук впливає на який: відповідно попередній на наступний (у словах *sandwich* і *grandmother* під впливом [n] приголосна [d] змінюється на [ŋ], а потім зникає зовсім, отже ['sænnwiç > 'sænwiç], а *grandmother* вимовляється ['grænmʌðə]), чи наступний звук впливає на попередній (у слові *width* і у словосполученні *in them* альвеолярні [d] і [n] стають зубними перед міжзубними [θ] і [ð]).

При *повній асиміляції* один звук повністю ототожнюється з іншим: *cupboard* ['kʌpbəd > 'kʌbəd], *less shy* ['les'ʃaɪ > 'leʃaɪ]; при *частковій асиміляції* звук уподібнюється іншому лише за певною акустичною або артикуляційною ознакою: сонанти [w, l, r] частково оглушуються, якщо їм передують сильні глухі [p, t, k, s, f, θ], наприклад, у словах *sweet* [swi:t], *place* [pleɪs], *try* [traɪ] – асиміляція за дзвінкістю – глухістю. У разі *проміжної асиміляції*, коли асимільована приголосна перетворюється на інший звук, що не збігається з асимілюючим звуком, як це відбувається, наприклад, у слові *gooseberry* ['gu:zberɪ], де [s] у *goose* [gu:s] замінено на [z] під впливом [b] з *berry* ['berɪ], або у слові *congress* ['kɒŋgrəs], де [n] замінений на [ŋ] внаслідок впливу [g].

Окрім цього, можлива також *взаємна* асиміляція, сутність якої стає зрозумілою вже з самої назви цього виду асиміляції: наприклад, в англійському слові *quick* [kwɪk] сонорна [w] є асимільованою до глухого вибухового

приголосного [k].

Багато асиміляційних явищ колишніх часів розвитку англійської мови вже стали обов'язковими в сучасній англійській, причому вони можуть проявлятися, а можуть і не проявлятися в орфографії слів. Зміни звуків, що вже відбулися в словах у той чи інший період розвитку англійської мови, називаються **історичними**, наприклад *orchard* (ort + yard) – ['ɔ:tjəd > 'ɔ:təəd]. У сучасній англійській мові **обов'язкові** асиміляції є спеціальними алофонічними варіантами, типовими для мовлення носіїв мови. Використання неправильного алофона хоча й не є фонетичною помилкою, але спричиняє появу іноземного акценту, що ускладнює розуміння. Наприклад, у слові *eighth* після міжзубних [θ] і [ð] має вимовлятися зубний алофон альвеолярного [t], як у слові *eight* [eɪt]. Окрім цього, існує безліч широко поширених необов'язкових асиміляцій, які головним чином зустрічаються на межі слів, що є ознакою швидкого або недбайливого мовлення, а тому їх треба уникати мовцям на аудиторію (доповідачам, викладачам, промовцям тощо). Наприклад: *ten minutes* ['ten 'mɪnɪts > 'tem'mɪnɪts], *ten girls* ['ten 'gɜ:lz > 'tem'gɜ:lz].

Асиміляція приголосних, тобто їх тенденція до уподібнення одна одній за певними ознаками артикуляції, спричинює відхилення від класичної артикуляції приголосного, а, отже, і до появи у вимові змін(и) внаслідок використання замість основного алофона якогось із варіантів цієї приголосної фонемі. Асиміляція приголосних, як і голосних, може бути **повною** (повне уподібнення приголосних, як у *horse-shoe* ['hɔ:ʃu:]), **частковою** (приголосні уподібнюються лише за деякими ознаками приголосних фонем, як у *please* [pli:z], де повністю дзвінка сонорна приголосна [l] під впливом сусідньої глухої приголосної [p] стає частково

приглушеним варіантом основної фонемі) і *проміжною* (асимільований звук змінюється на інший, але не збігається з асимілюючим приголосним, як у *gooseberry* ['gu:zbɛrɪ] на відміну від *goose* [gu:s] унаслідок впливу дзвінкого приголосного [b] глухий приголосний [s] на початку складного слова перетворюється у вимові також на дзвінкий, але не на початковий приголосний [b], з якого починається вимова окремо взятого другого кореня цього складного слова *berry* ['bɛrɪ].

В англійській мові можна говорити про асиміляції приголосних, що впливають на наступне:

1. а) місце артикуляції;
б) місце артикуляції та на активний орган мовлення одночасно;
2. спосіб артикуляції (спосіб продукування шуму);
3. роботу голосових зв'язок і силу артикуляції;
4. положення губ;
5. положення м'якого піднебіння (малого язичка)

Асиміляція, що впливає на місце артикуляції і / чи на артикулюючий орган

Унаслідок асиміляції можуть відбуватися такі зміни в артикулюванні приголосних.

1. У сполученнях альвеолярний [t], [d], [n], [l] + міжзубний [θ]/[ð] у межах одного слова чи на стику слів альвеолярний приголосний стає зубним (тобто втрачає альвеолярність) (часткова регресивна асиміляція). Порівняйте: [eɪt] *eight* – [eɪtθ] *eighth*;

Якщо будь-яка пара вищезазначених альвеолярних фонем зустрічається підряд перед міжзубними [θ] чи [ð], то для вимови обох альвеолярних фонем використовуються їх зубні алофони. Наприклад: [ænd aɪ] *and I* – [ænd ðeɪ] *and they*;

2. Після альвеолярних приголосних звуків [θ] чи [ð] заальвеолярний [r] змінюється на свій альвеолярний

варіант: [tri:] *tree* – [θri:] *three*;

3. Глухі проривні фонемі [p], [t], [k] майже втрачають свою аспіраторність після фрикативного (щілинного) [s]: [ku:l] *cool* – [sku:l] *school*; [pa:k] *park* – [spa:k] *spark*.

4. Усередині слова та на межі, якщо між цими словами немає паузи, перед голосною чи перед сонорним [j] замість темного (твердого) варіанта англійської фонемі [ɹ] вимовляється світлий (м'який) варіант: [tel] *tell* – ['telɪŋ] *telling*;

5. Усередині слова приголосні, що передують англійській губно-губній сонорній фонемі [w], стають лабіалізованими: [del] *dell* – [dweɪ] *dwell*; Лабіалізації англійських приголосних не відбувається перед фонемою [w], якщо остання входить до складу іншого слова: [dweɪ] *dwell*, ['ri:d weɪ] *'read well*.

6. Англійські фонемі [m], [n], [l] мають варіанти різної тривалості. Довгі або напівдовгі алофони цих фонем звучать, якщо ті стоять: а) у кінці окремого слова; б) у кінці смислової групи; 3) перед дзвінками приголосними, порівняйте: [di:m] *deem* – [dim] *dim*;

7. Англійські заальвеолярні [s] і [z] перед фрикативною (щілинною) [ʃ] зазнають повної регресивної асиміляції: ['hɔ:□□u:] *horse-shoe*;

Із розглянутих прикладів може скластися враження, що головним чином асиміляції зазнають альвеолярні проривні приголосні. Але це не так. Носові (назальні) приголосні є не менш залежними від асиміляції. Місце артикуляції носового приголосного визначається наступним за ним приголосним. Наприклад, у слові *cent* звук [n] є альвеолярним, як і після голосної у слові *net*, але, як було зазначено вище, перед міжзубним [θ] у *seventh* [n] вже вимовляється у формі свого зубного алофона. Є ще й інші випадки асиміляції носових приголосних.

Асиміляція, що впливає на спосіб артикуляції

Унаслідок асиміляції змінюється спосіб артикулювання англійських приголосних, зокрема, відбувається таке:

1) **Утрата вибуху.** Якщо в межах одного слова чи на межі слів дві проривних приголосні фонем [p, b, t, d, k, g] передують іншій проривній приголосній або африкаті [ç, ʃ], то ці проривні вимовляються безвибухово (часткова регресивна асиміляція), тобто проривні втрачають свою «вибуховість», порівняйте: [ˈpeɪpə] *paper* – [æpt] *apt*.

2) **Носовий вибух.** У межах одного слова чи на межі слів носові вибухові варіанти англійських проривних приголосних фонем [p, b, t, d, k, g] вживаються перед носовими сонантами [m, n]. Стається так через те, що для відтворення носового приголосного у той момент, коли увула (м'яке піднебіння або малий язичок) опускається, щоб відтворився носовий приголосний, струм повітря проривається назовні через носову порожнину (часткова регресивна асиміляція).

3) **Боковий вибух.** У сполученнях альвеолярних проривних фонем [t, d] з боковою сонорною приголосною фонемою [l] замість вибуху в місці зімкнення проривних (язик + альвеоли) відбувається боковий вибух внаслідок зміни способу шумотворення (часткова регресивна асиміляція), порівняйте: [taɪm] *time* – [ˈlɪtl] *little*;

4) Якщо цілизна шумова фрикативна [v] або проривна шумова [t] опиняється перед зімкненою носовою сонантною приголосною фонемою [m] на межі слів між словом *me* та *give / let*, у швидкому мовленні в останніх можлива асиміляція, що уподібнює [v] / [t] до [m]: *give me* [ˈɡɪm mɪ], *let me* [ˈlem mɪ] [12: 88– 89].

Позиційні зміни звуків – це зміни, що залежать від наголосу та від їх положення на початку чи в кінці слова або складу, в закритому чи відкритому складі.

До найголовніших видозмін (модифікацій) звуків у системі вокалізму (голосних) належать 1) **акомодація голосних** (приспосовування голосних до сусідніх приголосних), 2) **редукція голосних** (зміни ненаголошених голосних щодо тривалості, інтенсивності, якості), 3) **вокальна асиміляція** (інакше вокальна гармонія або гармонійна асиміляція); 4) **елізія / спрощення голосних** (повна втрата голосних звуків).

Дисиміляція, протилежний асиміляції процес, – втрата спільних фонетичних ознак двох однакових або подібних звуків у межах слова. Дисиміляція зводиться до заміни в слові одного з двох однакових або подібних звуків менш подібним. *Fifth* та *sixth* можуть вимовлятися, як [fift] і [sikst] відповідно.

Епентеза – один із видів комбінаторних змін звуків; поява у слові (найчастіше внаслідок дисиміляції) додаткового, неетимологічного звука (приголосного чи голосного). Виникає найчастіше при засвоєнні запозичень із нехарактерними для рідної мови сполученнями звуків. Особливо поширене це явище в говірках та просторічному мовленні. *Hamster* може вимовлятися із звуком [p], як [ˈhæmpstə], *warmth* часто артикулюється, як [wɜ:mθ], а *fence* – [fents].

3.3. Редукція голосних

Як відомо, найменшою одиницею усного мовлення, котра може бути наголошеною, є склад. Отже, необхідно розрізняти склади «наголошені», тобто виділені певною силою гучності, та склади «ненаголошені» – не виділені таким чином. Голосні звуки наголошених складів відзначаються максимальною ясністю та відчутністю звучання.

Явище послаблення вимови ненаголошеної голосної

внаслідок послаблення м'язової напруженості органів мовлення чи скорочення тривалості звучання називається **редукцією** голосного звука.

Редукція голосних є **історичним** явищем, і вона віддзеркалює процеси граматичних і лексичних змін у словах.

Скорочення тривалості звучання голосної називається **кількісною** редукцією, вона може бути **частковою** (те [mi: - mi - mɪ]) і **повною** (інакше це явище ще називається **елізією (elision)** голосних, а також **нульовою** редукцією), коли ненаголошений голосний взагалі «випадає» у вимові (наприклад, ненаголошений голосний після голосної під наголосом майже завжди випадає перед сонорними приголосними l, m, n: *lesson* ['les(ə)n], *open* ['ɔp(ə)n], *pencil* [pens(ɔ)l], *cotton* ['kɒt(ə)n].

Утрата чіткості тембру голосної називається **якісною** редукцією. Сутність якісної редукції полягає в тому, що ненаголошені голосні, втративши напруженість, утворюються при нейтральному або близькому до нейтрального положення мовних органів, унаслідок чого змінюються якісні характеристики цих голосних звуків (*and* [ænd – ənd], *am* [æm – əm], *can* [kæn – kən]).

Добре відомо, що голосна в ненаголошеній позиції сприймається зазвичай як дуже коротка, слабка та нечітка. Ненаголошені склади в англійській загалом асоціюються з голосними центрального ряду чи редуцентралізованою якістю фонем [ə], [ɪ], [ʊ] (останній звук часто у суфіксі –ful), а також дифтонгів [aɪ], [aʊ], або ж з силабуючими приголосними: *before* [bɪ'fɔː], *useful* ['juːsfʊl], *beautiful* ['bjuːtɪfʊl], *sudden* ['sʌd(ə)n], *tomato* [tə'mɑːtə], *exercise* ['eksəsaɪz].

Кількісна редукція довгих монофтонгів помітно виражена у слабких формах різних службових слів (прийменники, сполучники, артиклі), напівслужбових і

модальних дієслів, займенників (особових, присвійних, деяких неозначених), а також (рідше) – у словах, що належать до основних частин мови, як і займенники.

Суттєве скорочення тривалості довгих голосних позначається за допомогою однієї крапки (замість звичайних двох). Так, наприклад, редуковані форми слів *you* [ju:], *do* [du:], *be* [bi:], *she* [ʃi:] будуть транскрибуватися відповідно як [ju·], [du·], [bi·] та [ʃi·][29: 30].

У реальному мовленні кількісна та якісна редукції виявляються одночасно, більше того, вважають, що якісна редукція є безпосереднім наслідком кількісної редукції.

3.4. Елізія

Елізія – це явище повної втрати звуків, як голосних, так і приголосних, що часто зустрічається в англійській. Зазвичай елізія є мінімальною в повільному акуратному мовленні й максимально проявляється у швидкому неакуратному розмовному мовленні.

Елізія може бути як у середині слів, так і на межі слів: *phonetics* [fnetɪks], *fountain* ['faʊntn], *symphony* ['sɪmfni].

Повна втрата приголосної у швидкому розмовному англійському мовленні може відбуватися в наступних випадках:

- 1) Поширеною є втрата [h] в особових та присвійних займенниках *he*, *his*, *her*, *him* та у формах допоміжного дієслова *have*, *has had*, наприклад *'What has she done?* ['wɒt əz ʃi dɒn].
- 2) Тенденція до втрати [l] має місце, якщо їй передують [ɔ:], наприклад: *always* ['ɔ:lweɪz] > ['ɔ:wɪz], *already* [ɔ:l'redɪ] > [ɔ:'redɪ], *all right* [ɔ:l'raɪt] > [ɔ:'raɪt].
- 3) Часто у звукосполученні пропускаються альвеолярні вибухові приголосні, якщо після цього

звукосполучення є приголосний звук: *next day* ['neks deɪ], *just one* ['dʒʌst wʌn].

- 4) Найчастіше у потоці мовлення зникають приголосні [t] і [d]:
- 5) Mike arrived the next day. ([t] зникає в позиції між [ks] і [d]); We bought a lovely carved statuette, ([d] випадає в позиції між [v] і [st]).
- 6) Відбувається спрощення складних звукосполучень: Barbara acts like she owns the car! ([æks] спрощується до [æks]); Basil used authentic texts to teach from. ([teksts] спрощується до [teks]).
[v] у прийменнику *of* перед приголосними випадає.
My birthday's on the 11th of November [28: 17].

Гаплогія, схожий до елізії процес, полягає у випадінні у слові одного, або більше однакових чи близьких за звучанням складів, що йдуть один за одним: 'library > 'libry, 'literary > 'litry, 'probably > 'proibly, 'particularly > 'particuly і т.п.

Серед інших важливих фонетичних процесів слід відмітити палаталізацію та аспірацію приголосних. **Палаталізація** (пом'якшення приголосних) – це явище пом'якшення приголосного у вимові внаслідок підняття передньої чи середньої спинки язика до твердого піднебіння на додаток до основної артикуляції відповідного приголосного. Англійським приголосним фонемам палаталізація невластива, окрім двох – [ʃ] і [tʃ].

Аспірація приголосних. Англійські глухі зімкнені приголосні [p], [t], [k] вимовляються з **придихом** (або **аспірацією**). Це додатковий шум, схожий на легкий видих, який продукується в момент переходу від артикуляції приголосного до артикуляції голосного. Аспіровані приголосні вимовляються з більш енергійним напором повітряного струменя [12: 97–98].

ЗАВДАННЯ ТА ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1) Дайте визначення поняття акомодация.
- 2) У чому полягають комбінаторні та позиційні модифікації голосних?
- 3) Які види акомодация існують в англійській мові?
- 4) Охарактеризуйте елізію сучасної англійської мови.
- 5) Що таке асиміляція приголосних?
- 6) Назвіть різновиди асиміляції приголосних.
- 7) Визначте типи редукції та наведіть приклади.
- 8) Дайте визначення поняття «епентеза» та наведіть приклади.
- 9) Як називається протилежний асиміляції процес?
- 10) У чому полягає відмінність гаплогогії від елізії?
- 11) Що являє собою аспірація англійських приголосних?
- 12) Яким англійським фонемам властива палаталізація?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Прочитайте текст та проаналізуйте фонетичні явища в ньому.

But I recollect that the poor blighter spent much of his valuable time dumping the corpse into ponds and burying it, and what not, only to have it pop out at him again. It was about an hour after I had shoved the parcel into the drawer when I realized that I had let myself in for just the same sort of thing. Florence had talked in an airy sort of way about destroying the manuscript; but when one came down to it, how the deuce can a chap destroy a great chunky mass of paper in somebody else's house in the middle of summer? I couldn't ask to have a fire in my bedroom, with the thermometer in the eighties. And if I didn't burn the thing, how else

could I get rid of it? Fellows on the battlefield eat dispatches to keep them from falling into the hands of the enemy, but it would have taken me a year to eat Uncle Willoughby's Recollections. I'm bound to say the problem absolutely baffled me. The only thing seemed to be to leave the parcel in the drawer and hope for the best. I don't know whether you have ever experienced it, but it's a dashed unpleasant thing having a crime on one's conscience. Towards the end of the day the mere sight of the drawer began to depress me. I found myself getting all on edge; and once when Uncle Willoughby trickled silently into the smoking-room when I was alone there and spoke to me before I knew he was there, I broke the record for the sitting high jump.

2. Затранскрибуйте подані словосполучення, звертаючи увагу на явища елізії. Попрацюйте над правильною вимовою.

Salt and pepper, cheese and biscuits, last time, mashed potatoes, bread and butter, next day, fish and chips, old man, kept quiet, lagged behind, you must do it, locked gate, toast and marmalade, nuts and raisins, strict teacher, next Thursday, Bond Street, West Brompton, strawberries and cream. Old Street, just prepared, next station, bacon and eggs, apple pie and custard.

3. Затранскрибуйте подані речення, звертаючи увагу на асиміляцію.

That place, main path, light coat, good company, woolen coat, white gloves, red carpet, green card, red pepper, brown paper, white bread, gold medal, white coffee, brown belt, green goddess, red gold, green movement, white magic, red-brick, white paper.

4. Опануйте правильною вимовою поданих словосполучень.

Read the text, chase them, all things, your aunt, in the evening, well-paid job, on my own, there in the street, they are well-bred, she could think, too unexpected, paid the bill, thirteen months, laid the table, odds and ends, too absent-minded, but for your open window, told the truth, very unkind, villa in Spain, think before answering, good-looking girl, would thaw, not this, not that, brought them, put three, kill the oyster.

5. Випишіть та проаналізуйте явища асиміляції, елізії і редукації у наступному уривку тексту.

From breakfast on I felt like a bag-snatcher at a railway station. I had to hang about waiting for the parcel to be put on the hall table, and it wasn't put. Uncle Willoughby was a fixture in the library, adding the finishing touches to the great work, I supposed, and the more I thought the thing over the less I liked it. The chances against my pulling it off seemed about three to two, and the thought of what would happen if I didn't gave me cold shivers down the spine. Uncle Willoughby was a pretty mild sort of old boy, as a rule, but I've known him to cut up rough, and, by Jove, he was scheduled to extend himself if he caught me trying to get away with his life work. It wasn't till nearly four that he toddled out of the library with the parcel under his arm, put it on the table, and toddled off again. I was hiding a bit to the south-cast at the moment, behind a suit of armour. I bounded out and legged it for the table. Then I nipped upstairs to hide the swag. I charged in .like a mustang and nearly stubbed my toe on young blighted Edwin, the Boy Scout. He was standing at the chest of drawers, confound him, messing about with my ties.

6. Прочитайте текст та проаналізуйте фонетичні явища у ньому.

The World's Worst Driver

The world record for the worst traffic offences in the shortest period of time is held by a man from Frisco, in Texas, who achieved this feat in the first twenty minutes of car ownership. Having hitch-hiked to the nearby city of McKirmey on 15 October 1966, he bought a 1953 Ford and drove out of the used car showroom at 3.50 p.m. At 3.54 he collided with a Chevrolet driven by a local woman, Mrs. Wilma Smith Bailey, at the corner of McKinney and Heard Street. One minute later he collided again 90 feet south of Virginia street and Tennessee street with another Chevrolet, driven by Miss Whistle from Farmersville. Feeling more confident now in his new vehicle, he next drove round the courthouse one-way system in the wrong direction. Forty-six feet later he hit a Ford. It was still 3.58. He continued in this vein until 4.15 p.m., when he was in deep conversation with Patrolman Richard Buchanan, having just hit a Ford Mustang in Louisiana Street. In the space of just 20 minutes he had acquired 10 traffic tickets, caused six accidents, hit four cars without stopping and driven on the wrong side of the road four times. When questioned, this determined motorist, who had not driven for ten years, said: «They don't drive like they used to».

7. Перегляньте наступний відеофрагмент та запишіть речення з редукованими словами, визначте редуковані звуки.

American English Word Stress: Unstressed vs Reduced syllables. *режим* *доступу:*

4. СКЛАДОВА СТРУКТУРА СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Склад – один, або більше звуків, що формують окрему неперервну частину висловлювання, яка може бути цілим словом: map [mæp], або його частиною: morning ['mɔːnɪŋ].

4.1. Функції складу

Склад як фонологічна одиниця виконує **три функції**: конструктивну, дистинктивну та рекогнитивну.

I. Конструктивна функція: склади утворюють слова, фрази та речення, шляхом комбінування їх просодичних властивостей: гучності – наголосу, тону – інтонації, тривалості – довжини та темпу. Склади можуть бути наголошеними, ненаголошеними, високими, низькими, висхідними, низхідними, довгими та короткими. Усі ці просодичні властивості утворюють модель наголосу слів, тональну та ритмічну структуру висловлювання, допомагають здійснювати відмінні коливання силабічного рівня.

II. Дистинктивна функція: якщо порівняти слова *lightening* (освітлення) та *lightning* (блискавка), можна помітити, що їх поділ на склади є єдиною мінімальною відмінною рисою: ['laɪ tə nɪŋ] порівняно з ['laɪt nɪŋ]. Іншими прикладами можуть бути: *I scream* і *ice-cream*, *an aim* і *a name*.

III. Ідентифікативна функція зумовлена вимовою мовця. Слухач може зрозуміти точне значення

висловлювання тільки в тому випадку, якщо він розрізняє правильні межі складів: *pea stalks – peace talks, ma train ə might rain* [29: 33].

В англійській мові **склад може бути утворений:**

1. Будь-яким **голосним звуком** (монофтонгом, або дифтонгом) окремо, або в комбінації з одним чи більше приголосними звуками: [a:] *are*, [hi:] *he*, [mæn] *man*;
2. **Сонорним приголосним** (латеральним, або носовим), що займає у слові кінцеву позицію і якому передує шумний приголосний: ['teɪbl] *table*, ['rɪðm] *rhythm*, ['gɑ:dn] *garden*.

Якщо сонорні приголосні займають у слові кінцеву позицію, вони не є складотворними, якщо їм передує голосний звук:

Складотворні сонорні

['sædn] *sadden*

['dʌznt] *doesn't*

Нескладотворні сонорні

[sænd] *sand*

[dʒʌnt] *don't*

Англійські сонорні приголосні [w] і [j] ніколи не можуть бути складотворними, бо завжди займають початкову позицію у складі. Складотворними звуками, що найчастіше зустрічаються в англійських словах, є сонорні приголосні [ŋ] і [l].

В англійській мові є невелика кількість слів зі складотворним [m], а складотворний [ŋ] зустрічається тільки в результаті прогресивної асиміляції передньоязикового приголосного [n] з передуючим йому задньоязиковим приголосним [k], або [g]: ['belkən] – ['belkŋ] *basen* і т. п.

Сонорні приголосні можуть часто втрачати свій складотворний характер, коли вони знаходяться в середині слова та перед голосним звуком, що входить до складу суфікса: ['lɪs-nɪŋ] *listening*, але ['lɪ-sn].

Кожний склад в англійській мові має **центр**, або вершину – голосний чи приголосний звук. Центру може

передувати один або більше нескладових елементів, що утворюють **початок** складу; за центром може слідувати один або більше нескладових елементів, які утворюють **ауслат**.

Залежно від виду звуку, на який закінчується склад, виділяють:

1. **Відкритий склад** закінчується голосним звуком:

[aɪ] *I*, [hi:] *he*, [ðeɪ] *they*, ['raɪ-tə] *writer*;

2. **Закритий склад** закінчується приголосним звуком:

[ɪt] *it*, [mæn] *man*.

Зазначені вище відкритий та закритий склади відносяться до *фонетичних складів*, іншими словами, складів, які складаються зі звуків, що насправді вимовляються. Їх слід відрізнити від відкритого та закритого складів, на які інколи посилаються в так званих правилах читання.

Залежно від виду звуку, з якого починається склад, виділяють:

1. **Прикритий склад**, який починається з приголосного звуку: [taɪ] *tie*;

2. **Неприкритий склад**, який починається з голосного звуку: [ɪn] *in*.

Залежно від акцентної ваги виділяють переднаголошений, наголошений та післянаголошений склади: [tri'mendəs] *tremendous*. [tri] – переднаголошений склад, [men] – наголошений склад, [dəs] – післянаголошений склад [46: 116].

4.2. Теорії формування складів та складоподілу

Для пояснення механізму складоформування та складоподілу в різних мовах було запропоновано декілька теорій:

I. Теорія видиху (експіраторна теорія). Згідно з цією теорією, склади формуються за допомогою видихів. Експериментально було доведено, що мовці роблять новий подих у кінці синтагми, а збільшення сили видиху необов'язково супроводжує кожен новий склад. На даний момент ця теорія є маловживаною та вважається науково необґрунтованою.

II. Теорія відносної сонорності покладається на той факт, що кожен звук має різну силу, яка залежить від його сонорності – відносної гучності в порівнянні з іншими звуками, за умови, що всі інші властивості цих звуків є рівними (висота тону і т. п.). Засновник теорії, данський лінгвіст Отто Єсперсен, довів, що при вимові найменш сонорних звуків ([p], [t], [k]), рот є закритим; у той час як при вимові найбільш сонорних звуків ([a:], [ŋ]) він є широко відкритим. Усі інші звуки знаходяться між зазначеними вище крайніми точками шкали сонорності. Відповідно до цієї теорії, склад розглядається як комбінація більш і менш сонорних звуків. Усі звуки з найбільшим рівнем сонорності знаходяться в центрі складу, а решта звуків приєднуються до них. Дана теорія допомагає визначити кількість складів у слові, проте не пояснює механізм складоподілу й тому робить важким визначення меж складів [46 :113].

III. Теорія м'язового напруження була висунута французьким лінгвістом Мішеlem Граммонтом, підтримана і в подальшому розвинута російським лінгвістом Л. В. Щербою, який пояснив складоформування імпульсами м'язового напруження, що слідує один за одним, і трьома типами приголосних звуків. Кожен імпульс має точку найбільшої та найменшої сили. Остання відповідає за точку складоподілу. Кінець одного складу й початок іншого можуть бути з'ясованими за допомогою

визначення типу приголосних звуків, що беруть участь у формуванні складів [39: 164].

Приголосні звуки можуть бути:

1. *Слабкокінцеві* – початок приголосного може бути більш енергійним, тоді як кінець – слабкішим.

2. *Сильнокінцеві* – початок приголосного може бути слабким, тоді як кінець – більш енергійним.

3. *Двоверхові* – початок та кінець – енергійні, послаблення м'язового напруження спостерігається в середині. Акустично вони справляють враження двох приголосних.

Більш енергійна частина приголосного приєднується до голосного, тому слабкокінцевий приголосний опиняється в кінці закритого складу, тоді як сильнокінцевий приголосний опиняється на початку складу. Ця теорія також не дає повного пояснення механізму складоподілу, і дана проблема є відкритою для подальших досліджень.

Поділ слова на склади називається **складоподілом**. Питання складоподілу в англійській мові є дискусійним: різні фонетисти дотримуються різних поглядів. Загально визнано, що поділ на склади повинен виключати створення груп приголосних (кластерів), які не існують у словах ізольовано. Наприклад, може викликати дискусію поділ на склади слова *candy*: ['kæp. dɪ], або ['kænd. ɪ], але не ['kæ. ndɪ], так як [nd] ніколи не зустрічається як початковий кластер приголосних в англійській мові. Даний принцип називається фонотактичним обмеженням на складоподіл.

Міжнародною фонетичною асоціацією (the IPA) рекомендовано позначати поділ на склади точками:

['æd. mæg. ə. bl].

4.3. Основні правила складоподілу:

1. Межа складу проходить завжди там, де є межа слова, а також співпадає з морфологічною межею між елементами складених слів: [ˌdɪs. 'pleɪs] *displace*, [bɪ. 'kɒm] *become*, ['kaʊnt. ləs] *countless*, ['hɑːd. wɒə] і т. п.

2. Приголосні звуки входять до одного складу з будь-яким із двох сусідніх голосних, котрий є більш наголошеним: ['fɑːm. ə] *farmer*, [ə. 'dʒend. ə] *agenda*. Якщо обидва голосні ненаголошені, приголосний відходить до складу з лівим від нього голосним звуком: ['sɪn. əm. ə] *cinema*, [dɪ. 'lɪʃ. əs] *delicious*.

3. Англійські дифтонги – неподільні на склади, вони утворюють одну голосну фонему, тоді як так звані трифтонги можуть ділитися на склади, тому що вони складаються з дифтонга та нейтральної голосної: ['flaʊ. ə] *flower*.

4. Англійські афrikати [tʃ] і [dʒ] не можуть бути розділені: ['kæʃ. ɪŋ] [39: 164].

Правильний складоподіл між з'єднаннями слів має фонологічну важливість в англійській мові, бо неправильний поділ слів на склади може привести в даному випадку до змішування слів одне з одним, або до фонологічної помилки: [ə.'neɪm] *a name* та [ən. 'eɪm] *an aim*.

ЗАВДАННЯ ТА ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1) Дайте визначення «складу».
- 2) Чому склад вважають найменшою артикуляційною одиницею?
- 3) Чому звук не можна вважати найменшою артикуляційною одиницею?
- 4) Яким чином утворюється склад в англійській мові?
- 5) Який найпоширеніший вид складу в англійській мові?

- 6) Які класифікації складів є в англійській мові?
- 7) Які, на вашу думку, існують ґрунтовні теорії складоутворення? Охарактеризуйте їх.
- 8) Розкрийте суть експіраторної теорії.
- 9) Охарактеризуйте теорію м'язового напруження.
- 10) Хто є автором теорії відносної соборності?
- 11) Як склад розглядається відповідно до цієї теорії?
- 12) Які функції виконує склад?
- 13) Яким чином у словниках позначається поділ на склади?
- 14) Із скількох фонем складаються дифтонги та трифтонги?
- 15) Яку роль відіграють африкати в поділі на склади в англійській мові?
- 16) Як називається центр складу?
- 17) Які головні проблеми фонетичного аспекту складу?
- 18) Чи можна описати структуру складу, притаманну усім мовам?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Затранскрибуйте, поділіть на фонетичні склади та визначте структуру складу даних слів.

<i>№</i>	<i>Слово</i>	<i>Транскрипція</i>	<i>Структура складу</i>
1	cradle	['kreɪdl]	CCVC
2	people		
3	copious		
4	luggage		
5	militant		

5	participant		
6	scatter		
7	scissors		
8	tired		
9	disorientation		
10	inconprehensible		

2. Доповніть наступні твердження:

1. Кількість складів в англійській мові ...
2. Структурний елемент [ai] у слові *five* це ...
3. Найвища ступінь сонорності у звуках ...
4. Поділити на фонетичні склади слово «bottle».
5. Поділ слів на склади називається ...
6. Третій склад із кінця називається ...
7. Межі складу у слові *careless* співпадають з його...
8. Ліміт кількості складів в англійській мові це ...

3. Визначте кількість складів у наступних словах, попередньо затранскрибувавши їх.

№	Слово	Транскрипція	Кількість складів
1	errands		
2	household		
3	everyday		
4	laborious		

5	assignment		
6	guarantee		
7	restrain		
8	pushover		
9	responsibilities		
10	settle		

5. АКЦЕНТОЛОГІЧНА СТРУКТУРА АНГЛІЙСЬКИХ СЛІВ

Словесний наголос – це вирізнення одного чи декількох складів цього слова за допомогою артикуляційних засобів, м'язової напруженості мовного апарата, збільшення сили видиху, зростання тривалості звучання складотворного звука. Склад і голосний звук складу, на який падає наголос, називається **наголошеним**, а всі інші – **ненаголошеними**.

Наголос можна розглядати з позиції **утворення та сприймання**.

Так, **при вимові** наголошених складів ми застосовуємо більше м'язової енергії ніж для вимови ненаголошених складів.

З точки зору сприймання, наголошені склади розпізнаються завдяки тому, що вони більш помітні порівняно з ненаголошеними складами.

На думку фонетистів це досягається завдяки наступним чинникам:

1. Слухачі сприймають наголошений склад як більш сильний. Якщо зробити один із послідовних ідентичних складів (наприклад, *ba:ba:ba:ba*) більш гучним ніж інші, то він буде сприйнятий як наголошений. **Сила (гучність)** є першим компонентом словесного наголосу [39: 171].

2. Якщо один із складів вищезазначеного неіснуючого слова зробити довшим ніж інші, то такий склад буде також сприйнятий як наголошений. **Довжина складу** є другим важливим компонентом словесного наголосу.

3. Кожен склад вимовляється на певному мелодійному рівні, що пов'язано з частотою вібрації голосових зв'язок і є головною характеристикою сприйняття мовлення. Якщо один склад вимовлений на більш високому мелодійному рівні (висоті) порівняно з іншими складами, то такий склад буде сприйнятий як наголошений. **Мелодійний рівень** є третім компонентом словесного наголосу.

4. Якщо склад має якісно відмінний голосний звук від інших сусідніх голосних звуків, то такий склад буде сприйнятий як наголошений. Наприклад, якщо змінити в зазначеному вище неіснуючому слові один з голосних звуків: *ba:bi:ba:ba*, то «нерегулярний» склад *bi:* слухач розпізнає як наголошений. **Якісна характеристика складу** є четвертим компонентом словесного наголосу.

5.1. Типи словесного наголосу

Фонетичний прояв наголосу різний. У різних мовах один з компонентів (факторів) словесного наголосу, як правило, є більш визначним ніж інші.

Залежно від цього виділяють наступні **типи словесного наголосу**:

1. **Динамічний або силовий наголос** досягається за допомогою більшої інтенсивності артикуляції та є характерним для англійської мови.

2. **Музичний наголос** досягається головним чином завдяки зміні висоти голосу.

3. **Кількісний наголос** досягається зміною кількісних показників (відносним збільшенням довжини) голосного звука в наголошеній позиції порівняно з іншими ненаголошеними голосними;

4. **Якісний наголос** пов'язаний з якісними змінами наголошеного голосного. На відміну від ненаголошених звуків, голосний в наголошеній позиції ніколи не може бути редукованим [39: 172].

Англійський лексичний наголос традиційно визначається як **динамічний**. Проте, останні дослідження наголосу в англійській мові вказують на існування **ієрархії акустичних сигналів** наголошених складів: найбільш впливовим для сприйняття наголосу є мелодійний рівень, друге місце займає довжина, за якою слідує сила (інтенсивність) та якість [82: 513].

А. Гімсон [67: 222]. дотримується погляду, що лексичний наголос в англійській мові – це складне явище, що характеризується змінами у силі, мелодиці, довжині та якості, при чому мелодика і екстра гучність є домінуючими факторами.

Питання щодо ступенів словесного наголосу та їх термінології є дискусійним. Багатоскладове слово має стільки ступенів наголосу, скільки складів. Позначивши найсильніший склад цифрою 1, другий по силі склад цифрою 2 і т.д., можна зобразити розподіл наголосів у слові: *indivisibility* [in. di. vi. zi. bi. lə. ti] 2. 5. 3. 6. 1. 7. 4

Проте з метою диференціації слів один від одного та їх ідентифікації, четвертий, п'ятий та наступні ступені лексичного наголосу – зайві [94: 261]. Більшість

британських (Д. Джоунс, Р. Кінгдон, А. Гімсон) та російських фонетистів (В. А. Васильєв, Д. Шахбагова) виділяють три ступені словесного наголосу в англійській мові:

1. **Головний** – найсильніший;
2. **Побічний (другорядний)** – другий по силі після основного;
3. **Слабкий (редукований)** – усі інші ступені [39: 173].

Існує декілька **систем позначення наголосу** умовними знаками на письмі: наголошений склад виділяється жирним шрифтом, курсивом, підкреслюється, пишеться великими літерами, над (перед) ним ставиться вертикальний (нахилений) штрих та інші.

Більшість словників позначають наголос вертикальним штрихом, що знаходиться перед наголошеним складом вище рівня слова, при позначенні головного наголосу: ['raitə] *writer*, або нижче рівня слова, при позначенні другорядного наголосу: [fɔ: 'ti:n] *fourteen*. В односкладових словах наголос не позначається: [mæn] *man*.

Усі мови світу, в яких наголос має лінгвістичне значення, можна розділити на дві групи: мови, в яких наголос переважно падає на чітко встановлений склад у слові (мови з нерухомим наголосом) і мови, в яких позиція наголосу є більш вільною (мови з вільним наголосом).

Англійська та українська – мови з вільним словесним наголосом. У деяких словах він може падати на перший склад, у інших – на другий, третій і т.п. Він **вільний** у тому значенні, що наголос не обмежений будь-яким окремим положенням у послідовності складів з яких складається слово, на відміну від нерухомого словесного наголосу.

Наприклад: 'function (на перший склад), e'lision (на другий), em'plo'yee (на третій), pronun'ci'ation (на четвертий) і т. д.

Проте, модель наголосу англійських слів *фіксована* у тому значенні, що основний наголос завжди падає на певний склад певного слова (з невеликими виключеннями). Наприклад, у слові *'student* наголос завжди падає на перший склад.

5.2. Принципи постановки словесного наголосу в англійській мові

Постановка наголосу в англійській мові досить складна. Існує думка, що краще всього сприймати місце наголосу, як невід'ємну частину окремо взятого слова і запам'ятовувати його разом із самим словом. Проте, також визнано, що у більшості випадків, при зустрічі незнайомого слова, англомовець може вимовити його з правильним наголосом. Тому, в принципі, можна виділити правила лексичного наголосу в англійській мові, але практично всі вони мають виключення.

Для визначення місця наголосу потрібно встановити:

1. Чи слово з морфологічної точки зору є простим, чи складним (містить один чи більше афіксів), чи складеним.
2. Граматичну категорію, до якої належить слово (іменник, дієслово, прикметник і т.п.).
3. Кількість складів у слові.
4. Фонологічну структуру слова.
5. Історичне походження слова.

5.3. Тенденції постановки лексичного наголосу в англійській мові

Односкладові слова вимовляються ізольовано й завжди мають головний наголос.

Лексичний наголос простих двоскладових слів

Правила наголошення дієслів

1. Якщо другий склад дієслова містить довгий голосний звук, або дифтонг, або закінчується на більш ніж один приголосний, то такий склад буде наголошеним: *a'pply, a'ttract, a'rrive*.
2. Якщо кінцевий склад містить короткий голосний звук і один кінцевий приголосний, наголос буде падати на перший склад: *'open, 'enter*.
3. Кінцевий склад також ненаголошений, якщо він містить дифтонг [зу]: *'follow, 'borrow*.
4. Будь-які двоскладові дієслова з префіксами германського і латинського походження мають наголос на складі кореня слова.

Двоскладові прості *прикметники* наголошуються за тими самими правилами, що і двоскладові дієслова: *'lovely, 'even, 'hollow; di'vine, co'rrect, a'live*.

У двоскладових *іменників* наголос падає на перший склад, якщо другий містить короткий голосний: *'dinner, 'money, 'color*. У протилежному випадку, наголошеним буде другий склад: *de'sign, ba'loon*.

Правила наголошення трискладових дієслів:

1. Якщо останній склад містить короткий голосний звук і закінчується не більше ніж на один приголосний, такий склад буде ненаголошеним. Наголос у такому випадку буде падати на передостанній склад: *de'terminе, en'counter*.
2. Якщо останній склад містить довгий голосний звук, або дифтонг, або закінчується більше ніж на один приголосний, такий кінцевий склад буде наголошеним: *enter'tain, under'stand*.

Правила наголошення трискладових іменників:

1. Якщо останній склад містить довгий голосний звук, або дифтонг, та/або закінчується більше ніж на один

приголосний, наголос зазвичай падає на перший склад:
'*intellect*, '*marigold*.

2. Якщо останній та середній склад містять короткі голосні звуки, при чому середній склад закінчується більше ніж на один приголосний, наголос падає на перший склад: '*quantity*, '*cinema*.
3. Якщо останній склад містить короткий голосний звук, або дифтонг [зу], а середній склад містить довгий голосний звук, або дифтонг, або закінчується більше ніж на один приголосний, то такий середній склад буде наголошеним: *po'tato*, *dis'aster*, *sy'nopsis* [39: 178].

Лексичний наголос слів, що мають чотири, або більше складів:

Найбільш загальним правилом постановки наголосу в словах, що мають чотири, або більше складів є наголошення третього з кінця складу: *e'mergency*, *his'torical*, *ca'lamity*.

Проте, більшість таких слів мають складну морфологічну структуру і містять афікси (префікси та/або суфікси), тому необхідно розглядати правила постановки наголосу в цих словах окремо, у залежності від афікса.

Наголос у словах з префіксами.

Як правило, у словах, що мають префікси, наголос падає на перший склад кореневого елемента. Префікс залишається або ненаголошеним, або має другорядний наголос [46: 127]. В англійській мові є префікси германського і латинського походження

Префікси германського походження (*a-*, *be-*, *for-*, *fore-*, *mis-*, *out-*, *over-*, *un-*, *under-*, *up-*, *with-*). Деякі з цих префіксів завжди ненаголошені: *a-*, *be-*, *for-*, *with-*. Інші зазвичай отримують другорядний наголос у словах типу префікс + дієслово: *undo*, *outdo*, *overlook*, *underpay*. Виключення з цього загального правила складають слова з префіксами, що виступають у ролі іменників та мають ту

саму модель, що і складені іменники. У такому випадку префікс, або його перший склад мають головний наголос: 'foresight, ' outlook, 'overdose, 'underware, 'upstart.

Префікси латинського походження (*a(d)-, com-, de-, dis-, ex-, en-, in-, o-, per-, pre-, pro-, re-, sub-, sur-*). Головний наголос, як правило, падає на склад кореня слова. Більшість латинських префіксів ненаголошені, коли вони є частиною дієслова: *compare, disturb, produce, expect*. Коли вищезазначені префікси є частиною слова, що виступає у ролі іменника, префікс часто отримує головний наголос: *Fresh PROduce* (іменник) *is expensive in winter* [67: 226].

Наголос у словах із суфіксами. З точки зору постановки наголосу, існує три типи суфіксів:

- 1. Нейтральний суфікс** не впливає на місце наголосу в основі слова, до якої він прикріплений (*-hood, -less, -ship, -ful, -ment, -y, -ary, -ery, -ory, -cy, -acy, -ty, -ish, -ism, -ist, -er, -ess, -ness, -dom* та інші). Наприклад: *FOOlish, SEParatist, LIOness, disaGREEment*.
- 2. Суфікси, що викликають наголошення певного складу основи слова** (*-eous, -graphy, -ial, -ian, -ic, -ical, -ious, -ity, -ion*). Як правило наголошеним є склад, що передує суфіксу. Наприклад: *advanTAgeous, phoTOgraphy, aBILity, eduCAtion*.
- 3. Наголошений суфікс** сам має головний наголос. Цю групу складають суфікси, що запозичені з французької мови (*-aire, -eer, -ese, -esque, -ique, -oon, -ette*). Наприклад: *balLOON, casSETTE, volunteer* [67: 228-231].

Наголос у складених словах

Складене слово складається з більш ніж однієї кореневої морфемі, але граматично та семантично функціонує як окреме слово, хоча деякі складені слова можуть писатись через дефіс (*user-friendly*), а інші – окремо (*season ticket*) або разом (*dishwasher*).

Наголос у складеному слові падає на **перше слово**,

коли:

1. Два елементи складеного слова пишуться разом: 'headline, 'laptop [77: 151].
2. Складене слово має модель ІМЕННИК + ІМЕННИК: 'picture frame, 'tape measure.
3. Складене слово має модель ПРИКМЕТНИК + ІМЕННИК, ІМЕННИК + ДІЄСЛОВО, ІМЕННИК + ДІЄСЛОВО + ING: 'batting average, 'landfill, 'job-sharing.
4. У ролі іменника виступає фразове, або прийменникове дієслово: 'burn-out [77: 152].
Наголос у складеному слові падає на **друге слово**,

коли:

1. Перший елемент являє собою матеріал, або складову частину того, з чого зроблена річ (cherry 'pie). Виключення з цього правила становлять іменники WATER, JUICE та CAKE: 'mineral water.
2. Першим елементом складеного слова є власна назва: the ,Hilton 'Hotel.
3. Перший елемент називає місце, або час: ,city 'centre, summer 'holidays, ,morning 'paper.

5.4. Функції словесного наголосу

1. Конститутивна функція. Наголос організовує склади слова в мовну одиницю, яка має певну акцентну структуру, тобто модель взаємодії між складами. Слово не може існувати як лексична одиниця без словесного наголосу. Лейвер припускає, що лексичний наголос виконує **кульмінативну функцію**. Будучи характерною якістю слова, вважається, що наголос допомагає слухачу оцінювати кількість окремих слів, вимовлених у процесі комунікації.

2. Ідентифікативна функція. Правильний лексичний наголос дозволяє слухачу точно розшифрувати інформацію у процесі вербальної комунікації, у той час як неправильно поставлений наголос може зашкодити розумінню.

3. Дистинктивна функція (функція контрасту). Словесний наголос здатний диференціювати значення слів та їх форм. В англійській мові існує близько 135 пар орфографічно ідентичних слів, які можуть виступати у ролі іменників (з наголосом на другий склад з кінця слова), або дієслів (з наголосом на кінцевий склад слова). Наприклад: 'protest (іменник) –pro' test (дієслово) [82: 515].

Незважаючи на той факт, що словесний наголос в англійській мові *вільний*, існують **певні фактори, що визначають його положення та ступінь:**

- 1. Рецесивна тенденція** пов'язана з історичним розташуванням наголосу на перших складах іменників, прикметників, дієслів та кореневих складах інших частин мови. Ця тенденція простежується у французьких запозичень 15 століття.
- 2. Ритмічна тенденція** проявляється в почерговій зміні наголошених і наголошених складів (з нею пов'язана поява другорядного наголосу).
- 3. Утримуюча (ретентивна) тенденція** проявляється у збереженні первинного чи другорядного наголосу у **вихідному слові:** 'person -'personal, 'personal - ,perso'nality.
- 4. Згідно семантичного фактора** деяким словам притаманні два головні наголоси, оскільки вони складаються із двох морфем. До них відносяться:
 - складені прикметники (*hard-working*);
 - фразові дієслова (*sit down, take off*)
 - числівники від 13 до 19 (*fourteen*) [94: 271].

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке наголос?
2. Порівняйте види наголосів в рідній та англійській мові.
3. Дайте визначення поняття «фразовий наголос».
4. Дайте визначення поняття «словесний наголос».
5. Які основні функції словесного наголосу?
6. Назвіть ступені словесного наголосу.
7. Як наголошуються складні слова?
8. Охарактеризуйте вільний та фіксований наголоси.
9. Дайте визначення поняття «логічний наголос».
10. Поясніть фонологічну проблему наголосу.
11. Назвіть тенденції, які визначають місце і ступінь наголосу в англійській мові. Дайте їх характеристику
12. Яку роль відіграють наголошені префікси?
13. Поясніть наявність або відсутність наголосу у англійських словах із суфіксами.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. **Поставте наголос у словах.**

Profile, capitalize, unintelligible, temperamental, quality, desert (verb), desert (noun), bareheaded, enjoying, conduct (verb), conduct (noun), multiply, reality, present (verb), present (noun), studying, beefsteak, headache.

2. **Випишіть слова, які мають два наголоси: головний і другорядний.**

Classification, pretty, command, combination, hinterland, childhood, misbehave, substitution, wonderful, intensification, government, pronunciation, investigation, employee, womanhood, picturesque, indiscrimination,

workwoman.

3. **Поставте наголос у поданих словах та словосполученнях у британському та американському варіантах англійської мови.**

Ice cream – ice-cream; garage – garage; locate – locate; ballet – ballet; secretary – secretary; territory – territory; composite – composite; rainproof – rainproof; blackberry – blackberry; meantime – meantime; decorative – decorative; primarily – primarily; frontier – frontier.

4. **Вивчіть правила наголосу фразових дієслів та словосполучень, звертаючи увагу на запропоновану інформацію. Затранскрибуйте приклади.**

Phrasal Verbs & Compound Words - Lesson 20 - English Grammar – Режим доступу:
<https://www.youtube.com/watch?v=pf4Se8h7DFE&index=30&list=PLFDC2B75AB1A8434D>

5. **Використайте запропонований відеофрагмент для з'ясування різниці наголосу слів британцями та американцями.**

American English Word Stress: Unstressed vs Reduced syllables. – Режим доступу:
<https://www.youtube.com/watch?v=uR9rzlbc0ww&list=PLFDC2B75AB1A8434D&index=25>

6. **Перегляньте презентований відеофрагмент Syllable stress exercise та занотуйте приклади. Поясніть зв'язок наголосу та граматичної категорії**

(Режим доступу:
<https://www.youtube.com/watch?v=BbpYqqHLAwU>).

7. *Ознайомтесь з відеофрагментом Word stress: two syllables (learn English with pie) та запишіть слова з наголосом на другому складі*

(Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=9UUsMeytwko&index=6&list=PLFDC2B75AB1A8434D>)

8. *Прогляньте та законспекуйте лекцію професора Пеггі Марсі Word Stress and Syllables*

(Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=5GYRJz20dkk>).

9. *За допомогою наступного відеофрагмента опануйте правила наголосу англійських слів із суфіксами. Наведіть власні приклади.*

Word stress on suffixes 4 (learn English with pie).FLV.–

Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=wQ5iK52AWZM&index=29&list=PLFDC2B75AB1A8434D>

6. ІНТОНАЦІЯ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

6.1. Інтонія та просодія

Лінгвістичні школи різних країн дають терміну інтонації різні дефініції. Професори В. В. Виноградов, Л. В. Щерба, В. А. Васильєв пропонують досить широке визначення англійської інтонації: **інтонація** – це складна єдність чотирьох компонентів, сформованих

комунікативно важливими варіаціями **тону (мелодики), фразового наголосу, темпу та тембру**.

Лінгвістичні школи різних країн дають терміну інтонації різні дефініції. Професори В. В. Виноградов, Л. В. Щерба, В. А. Васильєв пропонують досить широке визначення англійської інтонації: **інтонація** – це складна єдність чотирьох компонентів, сформованих комунікативно важливими варіаціями **тону (мелодики), фразового наголосу, темпу та тембру**.

Для представників англійської (Г. Пальмер, І. Ворд) та американської (К. Пайк, Д. Болінджер) лінгвістичних шкіл характерне вузьке розуміння інтонації, тобто ототожнення інтонації з мелодикою [46: 136].

Найважливішою мовленнєвою одиницею, досить завершеною та незалежною для функціонування в якості одиниці комунікації, є речення. Воно може виконувати названу функцію не тільки тому, що складається зі слів, які утворюються з певних звуків, мають певне значення та слідує один за одним в певному порядку, відповідно до правил даної мови, але й тому що речення володіє певними фонетичними особливостями, без яких його існування унеможлиблюється. Ці особливості тісно пов'язані зі значенням висловлювання й несуть важливу інформацію, яку не можуть передати слова. Вони накладаються на звуки, з котрих складається речення у процесі мовлення, та є невід'ємною його частиною.

Ці фонетичні особливості мають назву **просодичних, або суперсегментних**, і включають у себе мелодику, фразовий наголос, темп, ритм та паузи. Інтонація є єдністю даних просодичних особливостей, серед яких найголовніші мелодика та фразовий наголос. Ця складна єдність служить для того, щоб пояснити на підставі належної граматичної конструкції і лексичної композиції речення думку людини, її емоції, ставлення до дійсності й контексту речення.

Просодія (просодичні характеристики мови) – термін, який у широкому розумінні позначає варіації у висоті тону, гучності, темпі та ритмі. **Супрасегментні** (суперсегментні) одиниці в потоці мовлення, ніби нашаровуючись на лінійний ланцюжок сегментних одиниць, несуть у собі інформацію, якою не володіють слова.

Вивчення просодії зазнало найбільш помітних змін за останні десятиліття, а поняття «просодія» отримало велике поширення й водночас різне тлумачення. На думку *А. М. Антипової*, щодо цього явища існують дві чітко виражені та діаметрально протилежні точки зору: одна з них розмежовує поняття просодії та інтонації, у іншій багато що перекликається з розумінням просодії та інтонації як багатокомпонентної єдності. Іншими словами, компоненти інтонації розглядаються як «складний комплекс просодичних елементів» і фактично ототожнюються з просодією, яку розуміють як систему вимови наголошених і ненаголошених, довгих і коротких складів у висловлюванні. [3: 7].

На думку *В. М. Солнцева*, інтонація належить до мовних засобів і визначається зазвичай як засіб просодії [45]. *О. А. Реформатський* також відносить інтонацію до просодичних елементів мови, визначаючи її як складне явище [42:129]. *М. А. Соколова, К. П. Гінтовт, І. С. Тихонова та Р. М. Тихонова* виділяють три просодичних компоненти інтонації – висоту тону, гучність і темп. Що стосується тембру, то, на їхню думку, немає достатніх підстав розглядати його в одному ряду з цими компонентами. До того ж тембр ще недостатньо досліджено науковцями з точки зору його матеріальної форми та лінгвістичної функції. Як відзначають автори, термін «просодія» включає в себе ці три просодичні компоненти й замінює термін «інтонація». Серед просодичних властивостей вони виділяють такі: гучність,

швидкість висловлювання й ритм. [46: 136]

Існує також точка зору, згідно з якою термін «інтонація» прирівнюється до зміни напрямку тону голосу мовця, а інші характеристики, такі, як гучність, темп, зміна якості голосу, відносять до паралінгвістичних явищ і розглядаються окремо від інтонації [64: 84]. Більш того, чимало зарубіжних дослідників стверджує, що є явна подібність між просодичними явищами й паралінгвістичними особливостями. При цьому паралінгвістичні явища визначаються як нелінгвістичні, невербальні засоби (голосові та неголосові), котрі використовуються в процесі мовлення. Оскільки не існує чітко окресленої межі між паралінгвістичним властивостями і просодичними явищами, тон голосу може бути виражений як просодичними засобами (такими, як інтонація), так і пара лінгвістичними (такими, як якість голосу). На думку Д. Кристала, який розрізняє просодичні й паралінгвістичні явища і висота тону і якість голосу можуть виконувати і лінгвістичні, і нелінгвістичні функції [63: 10]. Д. Кристал розрізняє просодичні й паралінгвістичні явища. До перших він відносить: напрям висоти тону, діапазон висоти тону, паузацію, гучність, темп і ритмічність, тоді як термін напруження відповідає просодичним і паралінгвістичним категоріям [91:120].

Згідно з *Н. С. Трубецьким*, до просодичних ознак належать варіації тону й наголос. Нерідко в цьому ж ряду розглядаються темп і ритм мовлення (включаючи розстановку пауз, членування фрази на такти й т. п.). Але, безсумнівно, найважливішою складовою частиною інтонації є підвищення й пониження тону. У порівнянні з фонемами та їх диференціальними ознаками, інтонаційні одиниці утворюють «верхній поверх» фонології – суперсегментні засоби [41:217]. *О. А. Реформатський* також зазначав, що інтонація – це «суперсегментне

фонологічне явище, яке накладається на висловлення в цілому». На думку *А. М. Антипової*, термін «просодія» використовується як загальна назва для надсегментних властивостей мови, що включають висоту тону, тривалість і гучність. «Розуміння просодії як рівня протилежного сегментному дає можливість більш широкого охоплення надсегментних одиниць» [3:40].

Просодика та інтонація складаються з однакового «будівельного матеріалу»: частоти основного тону, інтенсивності, тривалості, а також такого показника, як відсутність мовного сигналу. На рівні сприйняття вказані параметри співвідносяться з такими поняттями: висота тону / мелодика, сила / гучність, довгота / темп, тембр / якість голосу, перерив у звучанні / пауза. Просодика та інтонація – подібні, адже вони складені з однакових фонетичних явищ, але відмінність між якими полягає у сфері їхньої дії. За інтонацією закріплюють сферу вираження значень комунікативних одиниць мовлення, а явища, які утворюють структурну організацію інтонаційної моделі або її варіанта, іменують просодичними. Просодика є поняттям більш загальним, ніж інтонація, тому що вона організовує найрізноманітніші звукові послідовності (від складу до тексту). Термін «інтонація» застосовується до мовних одиниць не менших, ніж синтагма. Певним чином, інтонація – явище вищого рівня, ніж просодика, тому що в поняття інтонації входить і змістовий аспект. Просодика вміщує лише засоби організації мовних одиниць. Отже, інтонаційні ознаки співвідносяться з абстрактним, фонологічним, а просодичні ознаки – з нефункціональним. Тому доцільно розрізняти терміни «просодика» та «інтонація» по відношенню до функцій, а саме: конститутивна (організація мовних одиниць в одне ціле) і делімітативна (сегментування мовного потоку) є функціями просодики, а комунікативна, модально-

емоційна, кульмінативна, синтаксична та семантична – функціями інтонації.

В. Ю. Паращук зазначає, що фонетисти дійшли згоди щодо того, що на рівні сприйняття комплексна єдність, сформована значними варіаціями 1) *тону*, 2) *гучності* (сили вимовляння) і 3) *темпу* (тобто швидкості мовлення та розстановки пауз), називається **інтонаційним оформленням висловлювання**, або ж *інтонацією*. Таким чином, поняття *просодії* та *інтонації* співвідносяться як більш загальне (просодія) та один із компонентів загального (інтонація). Значна кількість зарубіжних фонетистів обмежують формальне визначення просодії виключно *тональними змінами*. Однак слід зазначити, що у процесі зв'язного непередготовленого мовлення всі ці компоненти функціонують як єдине ціле, хоча очевидна перевага надається *тоновому параметру* [39: 192].

Супрасегментні особливості звукової матерії мови ще називають *просодичними явищами*, що розглядаються як елементи плану вираження мови, і називаються фонетистами «*просодемами*» або ж «*супрасегментними фонемами*». Як «*фонем свого роду*» розглядав інтонаційні одиниці Л. В. Щерба [56: 124] і до їх числа відносив *мелодіку* (рух висоти основного тону голосу), зміни інтенсивності (сили) звучання й темпу вимовляння тих або інших відрізків, використання й характер *пауз*, і, нарешті, деякі **тембральні** характеристики.

Просодичні явища функціонують у рамках різних одиниць мови:

- *у складі* – так званий «*складовий*» *акцент* у ряді мов;
- *у слові* – словесний наголос (у міжнародній термінології – акцент);
- *у рамках одиниць зв'язного мовлення* – *фразова інтонація* (що включає і різні види фразового наголосу).

Розділ науки про мову, котрий вивчає *словесний наголос і складовий акцент*, називається **акцентологією**, а розділ, що вивчає *фразову інтонацію*, – **просодикою**, або **інтонологією**.

Поняття просодії тісно пов'язане із :

- 1) із способами поділу висловлювання на «частини»;
- 2) із розташуванням акценту;
- 3) з інтонацією або мелодикою.

Просодичні елементи можуть виконувати кілька різних типів **функцій**:

- 1) **Фокусування** – просодія може підкреслювати одне окреме слово в реченні, таким чином, при порівнянні, надавати іншим словам меншого значення.
- 2) **Роль у дискурсі** – просодичні елементи здатні визначати роль твердження в межах ширшого дискурсу, наприклад: *The Blakes have a new car*, котре несе в собі абсолютно нову інформацію, і *The Blakes have a new car*, де мається на увазі, що «new car» вже згадували раніше у процесі спілкування.
- 3) **Намір мовця** – просодія також може сприяти розрізненню способів інтерпретації елементів висловлювання, стосовно граматичної сутності всього речення [39: 192].

6.2. Інтонація як комплексна єдність просодичних рис

Інтонація є одним з мовних засобів спілкування. *Мовна інтонація* – це сукупність засобів звукового оформлення речення чи синтагми в усній мові. Її основні компоненти: *акцентний лад і мелодійний рисунок фрази*, які допомагають легше оформити фразу граматично й семантично. Саме лінгвістична функція інтонації сприяє

певній комунікативній спрямованості висловлювання. Завдяки інтонації можна також розпізнавати стилістичні особливості мови.

Донедавна багато фонетистів (*Д. Джоунз, Л. Армстронг, І. Ворд, Г. Суїт* та ін.) ототожнювали інтонацію з мелодикою мови, вважаючи, що мелодика мови є рухом основного тону в процесі мовлення і зміни висотних характеристик мовної інтонації можна визнати основним, провідним фактором усього складного процесу інтонування [29: 192].

Проте останнім часом фонетисти почали ширше аналізувати всі компоненти інтонації, розглядаючи інтонацію в єдності мелодійного рисунка й інтонації у фразі. Разом з тим вивчення лише фразового наголосу й мелодики було б недостатнім для всебічного описання засобів вираження людської мови.

У вітчизняному мовознавстві останнім часом сформувалася думка про складну єдність низки фізичних компонентів інтонації, яка впливає на манеру передачі змісту висловлювання. Крім зміни основного тону в звуковому оформленні фрази, велику роль відіграють зміни в тембрі голосу, додаткові наголоси, подовження чи, навпаки, скорочення довготи складів тощо. Ці положення відбито в працях *Л. В. Щерби* [56], *В. О. Валігури* [], *Л. Р. Зіндера* [19], *Ю. М. Захарової* [18], *І. В. Красовської* [26], *І. О. Лисичкіної* [31] та інших дослідників.

Надзвичайну складність механізму інтонаційного вираження смислу англійського емоційного висловлювання підтверджено існуванням безлічі шляхів його передачі за допомогою інтонаційних засобів. Це здійснюється за рахунок практично необмежених можливостей варіацій та альтернатив поєднань, взаємодії та взаємозв'язку компонентів інтонації, модифікації яких у висловлюванні зумовлюються його функціональним,

смісловим й емоційним навантаженням. Залежно від ситуації спілкування, потреб комунікації та інтенцій мовця, певні компоненти інтонації набувають провідної ролі у вираженні смислу англійського емоційного висловлювання [26: 16].

6.3. Мелодика, її напрями

Поняття «*фразова інтонація*» охоплює всі просодичні явища, котрі можна спостерігати в рамках синтаксичних одиниць – словосполучення й речення (у тому числі й однослівного речення). Найважливіший компонент інтонації – *мелодика*, тобто рух основного тону голосу (*підвищення і пониження*), що створює тональний контур висловлювання та його частин і, таким чином, зв'язує та членує наше мовлення. Так, суттєве пониження тону вказує на завершеність повідомлення або якоїсь його відносно самостійної частини. І навпаки, *підвищення* говорить про незавершеність думки, про те, що потрібно чекати продовження, або – при іншому мелодійному малюнку – про те, що це питання, а не твердження і т. д.

Мелодика та другий важливий компонент інтонації, *інтенсивність*, використовуються для підкреслення якихось окремих частин висловлювання. Так, у поняття інтонації входить *фразовий наголос*. Його нейтральний різновид Л. В. Щерба називає *синтагматичним наголосом* і розглядає як засіб фонетичної організації синтагм. Синтагма ж розуміється ним як «*найкоротший відрізок мови, який у даному контексті і в цій ситуації відповідає єдиному поняттю*» [56]. Деякі лінгвісти використовують термін синтагма (від давньогр. *syntagma* «разом збудоване»), позначаючи ним усяке словосполучення з підрядним зв'язком, а іноді навіть будь-яке з'єднання двох значущих одиниць (наприклад, кореня й суфікса у складі

одного слова).

Основними компонентами інтонації можна назвати мелодику, наголос у реченні, ритм, темп та тембр. Вони, власне, як вже зазначалось вище, і складають її комплексну єдність [28: 21].

Мелодика – це варіації у висоті голосу, котрі проявляються у процесі зв'язного мовлення при вимовлянні дзвінких приголосних та голосних звуків [47: 208]. Вона складає тоновий (або ж висотний) компонент інтонації; а також забезпечує найважливіші супрасегментні ефекти, наявні в мові. Окрім цього, мелодика становить ядро інтонаційної системи. Параметри мелодики складаються із чітких змін у:

- а) напрямі мелодики;
- б) мелодійному рівні;
- в) мелодійному діапазоні.

Зміни в мелодиці неможливо відокремлювати від гучності при створенні ефекту акцентуації, однак існують випадки, при яких гучність може не співпадати з рухом основного тону, а навіть порушувати його з точки зору «ідеального» звучання.

6.4. Ядерні тони

Напря́м мелодики. Не всі наголошені склади є рівноцінно значущими. Один із складів важливіший, ніж інші, й формує ядро або центральний пункт інтонаційного рисунка. Формально, *ядро* можна описати як сильно наголошений склад, котрий зазвичай є останнім наголошеним складом інтонаційного рисунка й позначає суттєву зміну напрямку мелодики / тону, тобто коли тон рухається чітко вгору чи вниз. Ядерний тон – одна з найважливіших частин інтонаційного рисунка, без якого останній не може існувати. Підходи до класифікації

ядерних тонів, здійснені різними вченими, варіюються. Фонетисти виділяють від 4 до 12 ядерних тонів, однак більшість із них відносять **низький низхідний, низький висхідний, високий низхідний, високий висхідний, низхідно-висхідний та висхідно-низхідний тони** до найбільш уживаних. Зазначені вище тони називаються кінетичними (висота голосу змінюється в тому чи іншому напрямку під час тривалості всього тону), на відміну від статичних тонів (висота голосу залишається незмінною протягом усієї тривалості тону).

1) Англійський *the Low Fall* (**низький низхідний**) в ядрі починається дещо вище, ніж середня шкала, і зазвичай сягає найнижчого рівня тону. Графічно він представлений опущеною донизу кривою на тонограмі, а його позначкою в тексті є \blacktriangledown . *The Low Fall* вживається у спокійному, емоційно незабарвленому мовленні, у флегматично-байдужих висловлюваннях, а також надає висловлюванню мовця відтінку нейтральної, спокійної закінченості, визначеності й рішучості. Фрази, в яких ужито даний ядерний тон, звучать категорично, спокійно, нейтрально, завершено [39: 196].

2) *The High Fall* (**високий низхідний**) в англійській мові в ядрі починається дуже високо й зазвичай досягає найнижчого рівня. Цей ядерний тон забезпечує високий ступінь виділення поданої інформації, використовується в емоційно забарвленому мовленні, (особливо при запереченні, протиставленні), коли необхідно привернути увагу слухача до визначеного слова. У слові, на якому мовець хоче наголосити, падіння тону починається з більш високого рівня, ніж у звичайному, не емпатичному мовленні. При цьому решта слів синтагми вимовляється із звичайними наголосами або частковою чи повною втратою наголосу взагалі. Позначкою в тексті для *the High Fall* є \blacktriangledown .

Використання цього тону додає відтінку особистого ставлення, зацікавленості та теплоти до речі, котрі характеризують *the Low Fall*. *The High Fall* звучить жваво і зацікавлено, окрім цього, він може бути дуже емоційним та дружнім.

3) *The Low Rise* (**низький висхідний**), починається з найнижчого рівня та досягає середньої висоти звучання (у випадку, якщо його вжито на ядрі). У даний тон закладено відчуття незавершеності думки, вагання. Фрази, в котрих його вживають, звучать не категорично, здивовано, заспокійливо та можуть вказувати на те, що розмова продовжуватиметься. *The Low Rise* вживається: а) у розповідних реченнях для вираження докору, іронії, вибачення, задоволення, невпевненості, прохання, звертання; б) у загальних питаннях (загальне питання починається з допоміжного, або модального дієслова, яке в цьому випадку звичайно має фразовий наголос і вимовляється за повною формою вимови).

Наприклад: \uparrow *Is it time?* [12: 136].

4) *The High Rise* (**високий висхідний**) в англійській мові в межах ядра підіймається від середнього до високого рівня шкали за умови відсутності заядерного безакцентного закінчення. Якщо ж є склади, котрі слідує за ядром, останнє вимовляється на дещо вищому рівні, а ненаголошені склади поступово йдуть догори. *The High Rise* виражає активне бажання адресанта отримати певну інформацію. Досить часто за допомогою цього тону оформлюються перепитування, прохання повторити чи запит додаткових даних, або ж із наміром перевірити, чи правильно була сприйнята інформація. Інколи цей тон використовується, щоб зазначити продовження акту комунікації.

Наприклад: *His name is Tom.* – \uparrow *What's his name?* [12: 139].

5) *The Fall-Rise* (**низхідно-висхідний**) відносять до

складних тонів, оскільки він фактично репрезентує поєднання двох тонів: або низького низхідного в комбінації із низьким висхідним, або високого низхідного, за яким іде низький висхідний. Перший може поширюватись на один, два, три чи більше складів; другий завжди лише на окремі склади. Якщо низький низхідно-висхідний тон знаходиться на одному складі, падіння висоти голосу припадає на першу частину голосного, починаючи з середнього до низького рівня, підняття тону – на другу частину голосного з дуже низького рівня й не сягає високих відміток на шкалі, наприклад: *No* (нерозділений варіант). У випадку, якщо падіння та підняття розставлені на різних складах, будь-які склади, що знаходяться між ними, вимовляються на дуже низькому рівні шкали, головні частини мови наголошуються, наприклад: *I think his face is familiar* (розділений варіант). Низхідна частина позначає ідею, яку мовець прагне підкреслити, а висхідна частина додає певну інформацію до цієї ідеї. Уживання даного тону адресантом указує на те, що якась інформація, заздалегідь відома обом учасникам акту комунікації, зумисне замовчується. Досить часто використовується у стверджувальних реченнях та наказах. Стверджувальні конструкції з *the Fall-Rise* виражають корегування сказаного кимось іншим, або протиріччя попередньо сказаному чи застереження. Накази, вимовлені цим тоном, звучать благально. Привітання та прощальні побажання звучать приємно та дружньо, якщо для них використовується *the Fall-Rise*.

6) *The Rise-Fall* (**висхідно-низхідний**) є складним тоном. У складах, котрі вимовляються з *the Rise-Fall*, голос спочатку підіймається від дещо низького до високого рівня, а потім швидко спадає до дуже низького, наприклад: *Are you sure? – Yes*. Даний тон позначає те, що мовець глибоко вражений (як позитивно, так і негативно). Його

зазвичай використовують у твердженнях та запитаннях, які звучать здивовано, кидають виклик, заперечують відповідальність [12: 143].

До статичних тонів відносять **високий, середній та низький рівний тони**. Зідно А.М.Антипової рівні шкали вирізняються незначними тональними змінами [3: 33-35]. Висока та низька рівні шкали найбільш уживані в південноанглій вимові. *The Mid-Level* – це ядерний тон, який вимовляється середньому рівні шкали з будь-якими безакцентними післяядерними закінченнями. Його позначка у тексті – >, а на тонограмі – рисочкою. Його звичайно вживають у некінцевих інтонаційних групах, котрі виражають незавершеність без будь-якого відтінку очікуваності.

Середній рівний тон вимовляється на середньому мелодійному рівні разом з будь-якими заядерними складами, які слідуєть за ним. Середня рівна шкала притаманна північним діалектам Англії, американському та австралійському варіантам [18:39-40] та зазвичай виражає незавершеність думки без позначення очікування.

Наприклад: >*Couldn't you help me? At present I'm too busy.*

Загалом діалогічне мовлення високо емоційне, саме тому такі емфатичні тони, як the High Fall та the Fall-Rise, переважають у ньому [36].

Якщо мелодика змінюється в одному напрямку, такий тон називають **простим**, якщо у двох напрямках – **складним**.

Оскільки кожен склад вимовляється на певному **мелодійному рівні**, рух (зміна) мелодійності може бути визначена як послідовність мелодійних рівнів. Розрізняють високий, середній та низький мелодійний рівні. У високо емоціональному мовленні можна зустріти екстрависокий та екстранизський мелодійні рівні.

Практично неможливо підрахувати всі можливі мелодійні рівні в інтонаційній групі, але може бути визначений проміжок між двома мелодійними рівнями, який називається *мелодійним діапазоном*. Мелодійний діапазон усієї інтонаційної одиниці знаходиться між найвищим та найнижчим мелодійними рівнями. Мелодійний діапазон може бути нормальним, широким та вузьким.

6.5. Синтагма

Синтагма (смилова група) – це слово, або граматично та інтонаційно-ритмічно оформлене мінімальне смислове об'єднання слів у реченні (тобто таке об'єднання, котре далі вже не поділяється без змінення чи порушення смислового зв'язку між словами або словосполученнями відповідного речення).

Кожна смислова група має певні інтонаційні особливості. Якщо розглядаються саме вони, то така смислова група називається *інтонаційною*.

Для описання інтонації використовується термін *тональна одиниця*. Вона представляє собою певну *інтонаційну модель*, іншими словами, практичну реалізацію всіх інтонаційних компонентів: мелодики, словесного наголосу, ритму, темпу.

Наголошене слово, що є найважливішим у смисловому значенні висловлювання (тобто його семантичний центр), називається *ядром* і володіє відчутною зміною своєї мелодики. Мелодика цього слова (дуже часто це – останнє слово в тональній одиниці) може падати, підніматись, або змінювати свій рух спочатку в одному напрямку, а потім іншому.

Зміна мелодики найбільш важливого з семантичної точки зору слова називається *ядерним тоном*. Інші слова

в реченні, які також важливі зі смислової точки зору, наголошені, але їх мелодика залишається незмінною.

Перед ядром і після нього можуть стояти наголошені та ненаголошені склади. Наголошені склади, разом із проміжними ненаголошеними складами, які стоять перед ядром, формують **шкалу** тональної одиниці.

Початкові ненаголошені склади формують **передшкалу**. Ненаголошені й напівнаголошені склади, що стоять за ядром, формують **заядерну частину (хвіст)**.

Наприклад: *I'll 'ask 'what to do about it.*

I'll – передшкала; *ask what to* – шкала;

do – ядро; *about it* – заядерна частина.

Графічним засобом зображення інтонації є **тонограма**, тобто мелодичний контур синтагми у вигляді послідовності наголошених та ненаголошених складів.

При записі інтонації на шкалі використовують наступні умовні знаки:

Дві паралельні прямі позначають верхню та нижню межі голосового діапазону, між цими прямими розташовуються позначення, що відповідають наголошеним та ненаголошеним складам фрази.

Тире позначає наголошений склад : _____

Крапка позначає ненаголошений склад: ●

Дві паралельні вертикальні прямі позначають кінець синтагми, що виражає закінчену думку (наприклад, закінчене речення) [12: 131].

6.6. Фразовий наголос

Наголос у реченні (наголос на рівні висловлювання / акцент) – надання одному чи більше словам більшої значущості серед інших слів речення, що

виступає *силовим компонентом* інтонації.

Слухаючи англійську мову, можна легко відчутти, що вона ділиться на окремі ритмічні групи. Характерний ритм англійської мови залежить від розподілу наголошених і ненаголошених складів. В англійському реченні найважливіші за змістом слова завжди мають наголошені склади. Основним правилом англійського ритму є те, що наголошені склади йдуть один за одним через більш або менш регулярні проміжки часу, незалежно від того, скільки між ними ненаголошених складів. Наголос і ритм між собою щільно пов'язані; англійський фонетист *У. С. Аллан* дуже вдало порівнює наголос у мові з ударами пульсу, а ритм – з різними рухами, що заповнюють проміжок між пульсами. Хоча в усному мовленні і в читанні прози знаходимо чимало відступів від норми, але для набуття навичок англійського мовлення подібне порівняння доречне.

Як зазначено вище, склади бувають наголошені й ненаголошені. Наголошені склади вимовляють із більшою силою, з більшим напруженням м'язів грудної клітини й обличчя. Окремо вимовлені англійські слова завжди мають наголошені склади. Наприклад, у словах *pencil, order, apple* наголошеним є перший склад, у словах *de fend, control* – останній, слова *no, put, quite, cup* є наголошеними односкладовими словами. Коли зі слів складають речення, то не кожне слово отримує наголос.

Зазвичай службові частини мови (артиклі, частки, допоміжні та модальні дієслова, дієслова-зв'язки, прийменники, сполучники артиклі, особові, присвійні та вказівні займенники) переважно не наголошуються у зв'язному мовленні, тоді як повнозначні частини мови (дієслова, іменники, прикметники) можуть бути в реченні як під наголосом, так і без нього.

Службові слова можуть бути наголошеними у

випадку, якщо вони:

- займають кінцеве положення в реченні: *What are you looking at?*
- використовуються для емпатичного підкреслення: *Do you want **this** one?*
- використовуються для протиставлення та надання контрасту: *He is working hard. **She** is, but not **he**.*

Головною функцією фразового наголосу є виділення комунікативного центру речення, що вводить нову інформацію.

6.7. Ритм. Ритмічна група

Ритм – це регулярна повторюваність наголошених складів. В англійській мові наголошені склади зустрічаються через однакові відрізки часу у зв'язному мовленні. Чим більше ненаголошених складів знаходиться між наголошеними, тим слабше і швидше вони вимовляються. Ненаголошені склади, котрі передують наголошеному, носять назву *проклітиків*, а ті, що слідуєть за наголошеним, – *енклітиків*. При цьому проклітики зазвичай вимовляються дуже швидко, а голосні звуки в них ослаблюються, наприклад: *He was at work.* У наведеному прикладі наголошеним є останній склад, а відповідно ті, що передують йому, втрачають свою силу. Зі смислової точки зору, адресант більше зацікавлений у тому, де саме знаходився суб'єкт, про який ідеться.

Вимова інтонаційної групи поділяється на ритмічні групи. **Ритмічна група** – це одне або більше слів, які тісно зв'язані зі смислової та граматичної точки зору, проте мають лише один сильно наголошений склад і вимовляються на одному подиху. В англійській мові існують наступні правила ритму:

1) Наголошені склади в смисловій групі слідуєть один за одним через однакові проміжки часу; тільки в дуже довгих ритмічних групах, що мають велику кількість ненаголошених складів, така регулярність може не спостерігатись.

2) Більшість непочаткових ритмічних груп починаються з наголошеного складу; ненаголошені склади, що зустрічаються в середині групи, мають тенденцію відходити до передуючого ним наголошеного складу – *енклітики*, тільки початкові ненаголошені склади відносяться до наступного за ними наголошеного складу – *проклітики*.

3) Чим більша кількість ненаголошених складів знаходиться між наголошеними, тим швидше вони вимовляються. Початкові ненаголошені склади завжди вимовляються швидко. Кожна смислова група має власний ритм, залежно від наданої їй семантичної важливості в порівнянні з іншими групами висловлення.

Ритм тісно пов'язаний із темпом. На думку професора Васильєва [97: 286], *темпоральний компонент інтонації* виражається в паузах, тривалості (швидкості чи темпу мовлення), ритмі (у тісному зв'язку з наголосом у реченні).

6.8. Темп у мовленні

Темп у мовленні – це відносна швидкість висловлювання, котра вимірюється частотою послідовності складів, а також кількістю і тривалістю в реченні пауз. Середня швидкість дикції може містити від двох до чотирьох складів за секунду для повільного мовлення / *ленто*, від чотирьох до шести для нормального мовлення та приблизно від п'яти до дев'яти складів для *швидкого* / *алегро*. Темп – це характеристика, котра,

подібно до гучності, може час від часу варіюватися, залежно від кожного окремого адресанта. Якщо два сильно наголошені склади знаходяться близько поряд, темп мовлення сповільнюється; у випадку ж, якщо вони розділені ненаголошеними складами, швидкість зростає. Швидкість висловлювання зростає або стає повільнішою відповідно кількості ненаголошених складів між наголошеними. Різниця у швидкості вимовляння допомагає слухачеві розрізняти важливішу (ту, яка звучить повільно) та менш значущу (вимовлену швидше) частину речення. Швидкість також виконує емоційну й оцінну функції. Вона варіюється, залежно від емоційного стану мовця та його ставлення до того, про що він говорить. Висока швидкість може бути співвіднесена із гнівною лайкою, збудженням тощо; тоді як повільніша за норму – із сумнівом, осудом, обвинуваченням і т. д.

Темп відіграє важливу роль при передачі емоційно-модальної інформації. За допомогою темпу виділяються найважливіші частини висловлювання. Емоційне мовлення характеризується відхиленням темпу в бік пришвидшення чи сповільнення. Зростання емоційної напруги пов'язане із сповільненням темпу. Висловлювання, котрі виражають приховані, стримувані емоції, також тяжіють до його сповільнення, а вираження неконтрольованих емоцій – до пришвидшення [Див. 20; 22; 31; 34; 36; 38; 58; 63].

6.9. Тембр

Тембр – особливе забарвлення голосу під час вимови речень, що накладається на мелодику й показує емоційний стан мовця (радість, сум, іронію, злість, обурення і т. п.). У процесі мовлення легко помітити паузи, які сприяють більш чіткому вираженню думки, не тільки в кінці, але й усередині речення, особливо в довгих реченнях. Але паузу

не можна робити в довільному місці, тому що між словами в реченні встановлюються міцні смислові та синтаксичні зв'язки, завдяки чому ми надаємо реченню той чи інший смисл. У разі порушення цих зв'язків порушується і смисл речення як одиниці комунікативного спілкування.

6.10. Основні функції інтонації у процесі мовлення

Неможливо уявити потік зв'язного усного мовлення без інтонаційного оформлення (без пауз та будь-яких змін у швидкості чи гучності). У найширшому значенні, інтонація полегшує розуміння слухачем інформації, котру прагне донести мовець.

Будь-яке висловлювання зумовлене певними комунікативними інтенціями мовця та може вплинути певним чином на співрозмовника й має, таким чином, прагматичний компонент, у якому варіюються сила та інтенсивність, кількість і якість впливових засобів мови. Тому, щоб висловитись більш переконливо для співрозмовника й посилити перлокутивний ефект – зміну його емоційного стану, мовець вдається до інтенсифікації, яка підсилює експресивність самого висловлювання. Будучи супрасегментним лінгвістичним фактором, інтонація накладається на синтаксичну структуру та лексичний склад висловлювання. В одних випадках це відбувається з відносно нейтральними структурами та лексичним наповненням висловлювання, в інших – лексична та синтаксична структури самі по собі несуть емоційний заряд. У будь-якому з випадків інтонація актуалізує емоційне мовлення, підсилює перлокутивний ефект висловлювання та сприяє досягненню комунікативної мети.

Висловлення як продукт мовленнєвої діяльності

виступає у вигляді інструменту або засобу під час впливу на адресата для досягнення певної мети. Таким чином, процес вербального спілкування сприяє утворенню різноманітних комунікативно-прагматичних модифікацій одиниць мовлення, забезпечуючи процес обміну інформацією.

Інтонація надає мовленню семантики, експресії, модальності, стилістичного забарвлення тощо. Хоча серед фонетистів немає єдності у визначенні **функцій інтонації**, спробуємо виділити три основні:

I. Конститутивна. Послідовність слів, правильно з'єднана відповідно до граматичних правил, необов'язково є точно вираженим висловленням з чітко ясною комунікативною метою у випадку, якщо ця послідовність вимовлена без диференціювання у мелодиці та наголосі. Наприклад: «*He's passed his exam*» може бути ствердженням, питанням, або вигуком. Певне інтонаційне забарвлення, накладене на послідовність слів зазначеного висловлення, точно розкриває його комунікативну мету. Кінець речення завжди можна розпізнати за допомогою пауз різної тривалості, в поєднанні з певним тоном найголовнішого слова в реченні.

II. Дистинктивна. Різні комунікативні типи речень розрізняються лише інтонацією. Вирішальна роль інтонації у визначенні комунікативного типу висловлення стає очевидною в тих випадках, коли граматична особливість речення говорить про його віднесеність до ствердження, але засобами інтонації воно перетворюється на питання, або навпаки.

III. Функція модальності. Настрій мовця, його ставлення до ситуації або слухача, виділення певних частин висловлення (головніших, порівняно з другорядними в інформаційному плані) також виражається за допомогою інтонації [39: 194].

А. А. Калита стверджує, що інтонація виступає в ролі фактора, який може змінити смисл висловлювання за рахунок складної взаємодії частотних, динамічних та темпоральних характеристик. При цьому, залежно від ситуації спілкування, потреб комунікації та інтенції мовця, ті чи інші компоненти інтонації можуть набувати провідної ролі у вираженні смислу емоційного висловлювання [22: 318]. Експериментально-фонетичні дослідження вітчизняних учених (*А. А. Калита* [22; 23], *О. М. Алексієвець* [1], *О. Р. Валігури* [9], *Е. О. Нушкіян*[36]) дають підстави стверджувати, що під час вираження смислового контрасту провідним компонентом інтонації на рівні сприйняття слугує мелодика.

Темпоральні ж характеристики виражаються за допомогою певного темпового оформлення, що реалізується через зміни середньозвукової тривалості, наявності чи відсутності пауз, їх типу та тривалості. Наростання темпу, зменшення тривалості пауз, сегментація емоційного висловлювання на короткі інтоногрупи, порівняно з нейтральним варіантом висловлювання, відображають динаміку розвитку емоційного збудження мовця та характер емоцій.

У передачі надзвичайно високого ступеня емоційного збудження (і позитивного, і негативного) сприйняття смислу зумовлюється тембральним забарвленням голосу.

Ступінь виділення слова, що є семантичним центром висловлювання, актуалізується за допомогою змін мелодійного компонента інтонації, модифікації інтенсивності вимови, наявності внутрішньосинтагменних пауз або сповільнення темпу перед словами, що виділяються, та специфічного тембрального забарвлення голосу.

Ритм як компонент інтонації подібно мелодиці найтіснішим чином пов'язаний зі смисловою структурою

та емоційним навантаженням висловлювання: зміни ритмічної структури висловлювання спричиняють зміни його смислової структури, відповідно до потреб комунікації.

Просодична зв'язність емоційних висловлювань створюється за рахунок низки факторів акцентологічного, темпорального й мелодійного характеру: варіювання міжсегментного частотного інтервалу; тривалість звучання елементів, що приєднуються, інтенсивність їх вимови, наголошеність або ненаголошеність; їх самостійність або перебування у сфері акцентуації семантично більш вагомого слова; специфічне оформлення слів-конекторів [22: 318–319]. Девід Кристал [91:173] пропонує виокремити наступні функції інтонації: емоційну, граматичну, функцію, що структурує інформацію, текстуальну, психологічну, вказівну.

Емоційна функція використовується для вираження широкого кола оцінних значень – збудження, нудьги, здивування, привітності, замкненості тощо. У даному випадку інтонація разом з іншими просодичними та паралінгвістичними засобами забезпечує основу всіх видів голосової емоційної виразності [39: 194].

Граматична функція позначає граматичні контрасти. Ідентифікація таких головних одиниць (речення чи його частина) часто залежить від того, як контури висоти звучання розділяють висловлювання. Окрім цього, такі специфічні протиставлення, як запитання та ствердження, схвалення чи заперечення, також можуть залежати від інтонації. У багатьох мовах у процесі комунікації відбувається чітке розрізнення між «запитуванням» та «розповіддю» наступним чином: She's here, isn't she? (де підвищення тону є розмовним еквівалентом знаку запитання) та She's here, isn't she! (де низхідний тон виражає окличний знак).

Функція, що структурує інформацію. Щоб підкреслити, яка інформація є новою, а що вже відомо адресатові у значенні висловлювання застосовується так звана «структура інформації висловлювання». У випадку, якщо хтось повідомляє *I saw a BLUE car*, із максимальним інтонаційним виділенням blue, то мається на увазі, що в адресанта перед цим запитали, якого кольору автомобіль він бачив; у той час, як наголос на *I* апелює до попереднього поставленого питання про те, яка особа була задіяна в цій ситуації. Було б дуже дивно запитати *Who saw a blue car?* Та отримати у відповідь *I saw a BLUE car!*

Текстова функція допомагає вибудовувати в дискурсі довші відрізки тексту, ніж власне висловлювання. Просодична зв'язність добре простежується у тому, як окремі відрізки (параграфи) інформації набувають характерного мелодійного оформлення, наприклад, у випусках новин на радіо чи телебаченні. У міру того, як диктор переходить від одного пункту новин до наступного, рівень висоти тону підвищується, потім поступово спадає і в кінці голос мовця досягає відносно низького рівня.

Психологічна функція організовує мову в одиниці, котрі легше сприймати та запам'ятовувати. Запам'ятовування інформації виявляється легшим, якщо її розподілити на ритмічні відрізки.

Вказівна функція служить маркером особистісної ідентичності. Зокрема, ці маркери допомагають розрізнити приналежність людей до різних соціальних груп та професій (прикладом можуть слугувати проповідники, вуличні продавці, сержанти армії тощо) [91: 195].

Таким чином, можна дійти висновку, що вищезгадані функції слугують для реалізації цілей процесу комунікації

ЗАВДАННЯ ТА ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Яка різниця існує між просодією та інтонацією?
2. Що таке просодична система мови?
3. Яке визначення поняттю «інтонація» надає лінгвістика?
4. Назвіть основні підходи до вивчення інтонації?
5. Яка найменша значуща просодична одиниця мови та в чому полягає її значення.
6. На якій підставі вчені-фонетисти стверджують, що тон голосу, рівень та діапазон висоти голосу, наголос та темп мовлення утворюють власну систему (просодичні підсистеми)?
7. Які фактори визначають просодичну структуру висловлення?
8. Яка просодична система зображення, на вашу думку, є найбільш важливою для потреб вчителя?
9. Що таке просодична система ритмічної групи (одиниці)?
10. Що таке структура наголосу і структура ритму висловлювання?
11. Чому інтонаційна група розташована ієрархічно вище, ніж ритмічна група (одиниця)?
12. Назвіть та охарактеризуйте структурні елементи інтонаційної групи.
13. Прокоментуйте функціональну роль структурних елементів інтонаційної групи у просодичній системі висловлювання.
14. Яким чином функціональний аспект ритму пов'язаний зі значеннями й функціями просодії?
15. Чи є еквівалентними поняттями функції та значення просодичної структури висловлювання?
16. Які значення може мати просодія висловлювання?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Запропонуйте шість варіантів інтонаційного оформлення даного речення, виражаючи різне ставлення до характеру висловлення (ділове, зацікавлене, неувважне, несхвальне, вороже, перепит).
Why did Mr Smith intend to paint his house?

2. Прочитайте наступні речення, відбиваючи ритм.

1. Who told you so? 2) I was to come to you. 3) I am doing my duty. 4) I am clinging to my duty. 5) My duty is to get you away, to save you, to leave him to his fate. 6) Perhaps he told the soldier to say it was the minister. 7) This had been his home for four years. 8) Do you think it would be better to know that I had run away from my post at the first sign of danger? 9) He stretched out on the divan and shut his eyes.

3. Перекладіть подані нижче речення на англійську мову, зберігаючи наголос на англійських еквівалентах, виділених курсивом.

- 1) Підете в кіно *завтра*?
- 2) Де Ви *живете*?
- 3) Я йду до *театру*.
- 4) Я Вас не *розумію*.
- 5) Який *спекотний день*!
- 6) *Підемо додому*!
- 7) Куди Ви *їдете*?
- 8) Яка Ваша *думка* з цього приводу?
- 9) Що Ви *робите*?
- 10) Яка гарна *погода* сьогодні!

4. Розширте наступні твердження та проілюструйте прикладами.

- 1) Просодична зв'язність емоційних висловлювань створюється за рахунок низки факторів.

- 2) Темп відіграє важливу роль при передачі емоційно-модальної інформації.
- 3) Існує залежність наголосу від ритму висловлювання.
- 4) Емоційна функція інтонації використовується для вираження широкого кола оцінних значень.
- 5) Традиційно існує низка методів для позначення англійської інтонації на письмі.

5. Законспекуйте основні положення відео лекції Pronunciation Part 1 – Segmentals and Suprasegmentals (режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=5pypSGZqOUU>).

6. Вивчіть матеріал про взаємозв'язок інтонації та граматики Pronunciation Part 2 – Intonation and Grammar (режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=kEmLByQcNwI>).

7. Установіть роль емоційної функції після перегляду відеофрагменту Pronunciation Part 3 - Intonation to Show Emotions and Attitudes Grammar (режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=qnpRd73yIRE>).

8. Вивчіть роль фразового наголосу в реченні за допомогою інтернет ресурсу How does stress change the meaning of a sentence? – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=4Iqrm82LED4>

9. Підготуйте усне повідомлення про фразовий наголос як складову інтонації, скориставшись лекцією Stress and intonation. A Lecture by Peter Roach, part 3. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=-hPGfPVDKks&list=PL19AE05B4DD3196FD&index=3>

10. Перевірте своє розуміння логічного наголосу після виконання наступного тесту.

Режим доступу: <http://www.engvid.com/stress-meaning-sentence/>

11. Визначте роль інтонації в англійському дискурсі, ознайомившись із лекцією професора Роуча Discourse Intonation – an excerpt from a lecture by Peter Roach. –

Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=-cc6HFCZhuU>

12. Занотуйте основні положення лекцій Пітера Роуча стосовно просодії Prosody –The early days. A lecture by Peter Roach, part 1. (Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=cvP6I6jHG6w&list=PL19AE05B4DD3196FD>)

Prosody, Linguistic Structure and Interaction. A lecture by Peter Roach, part 2. (Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=LORZ2UUsos&list=PL19AE05B4DD3196FD&index=2>)

13. Проаналізуйте погляди британських фонетистів щодо особливостей англійського ритму.

Rhythm and Production - An excerpt from a lecture by Peter Roach. – Режим доступу:

https://www.youtube.com/watch?v=Xh_fiP6AT_I&list=PL19AE05B4DD3196FD&index=5

Rhythm and stress-timing. A lecture by Peter Roach, part 6.– Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Ivdy9fe-luM>

14. Ознайомтесь із наступною інформацією та дайте своє визначення тональності.

Tim talks about Voice Tonality. – Режим доступу:
https://www.youtube.com/watch?v=4VDslvC4_5w

15. Визначте Ваше ставлення до запропонованої професором Роучем системи транскрипції.

Transcribing Intonation: Peter Roach introduces the ToBI system. – Режим доступу:
<https://www.youtube.com/watch?v=g5cCu15fMTA>

7. СУЧАСНІ БРИТАНСЬКІ ВАРІАНТИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

7.1. Англійська мова як універсальний код спілкування

Надзвичайно широке використання англійської мови як універсального коду міжнародного спілкування призвело до створення серії його численних варіантів, відомих під назвою New Englishes чи World Englishes [63: 358]. Наявна в зарубіжній лінгвістиці класифікація варіантів сучасної англійської мови [74: 11] поділяє їх на три типи:

а) британський варіант та похідні від нього – американський, канадський, австралійський і новозеландський, які належать до варіантів внутрішнього кола (Inner Circle);

б) варіанти зовнішнього кола (Outer Extended Circle), які формуються в колишніх колоніях та протекторатах (Індія, Нігерія, Пакістан, Замбія, Сінгапур) й активно використовуються в різних сферах суспільного життя;

в) варіанти кола, що розширюється (Expanding Circle), до яких належать різновиди англійської мови як іноземної для міжкультурного спілкування представників різних етносів, наприклад, Spanglish (іспанський), Polglish (польський), Chinglish (китайський), Japtish (японський), тощо.

Таке зростання ролі англійської мови як засобу міжмовного спілкування підсилило інтерес лінгвістів до детального вивчення варіантів та різновидів сучасної англійської мови, дослідження взаємодії фонетичних, систем [Див. 7; 35; 60; 67; 71; 94, 96]. Численність англомовного соціуму, а також його масштабна географія є одним із головних факторів полінаціональності англійської мови та сприяє її варіативності. Різноманітність її варіантів «служує показником соціальної та регіональної приналежності носіїв мови» [35: 44–45].

Варіанти полінаціональної англійської мови є лише пристосуванням її територіальних та соціальних різновидів до різних географічних умов «існування» представників англомовного соціуму. Виходячи з вищезазначеного, можна з упевненістю зауважити, що англійська мова має достатні внутрішні ресурси для взаємозбагачення її національно-територіальних варіантів. [33: 158].

Англійська мова – національна мова Великої Британії, Сполучених Штатів Америки, Австралії, Нової Зеландії і більшої частини населення Канади. Нині люди, які населяють вищевказані країни, мають свій варіант вимови, який вважається їх *національною* мовою. Майже будь-яка мова має різні, офіційно закріплені варіанти вимови, тому існування американського, австралійського й канадського варіантів англійської мови ні в кого не викликає здивування. Однак не слід плутати мовний варіант із діалектом (різновид мови, що вживається більш-менш обмеженою групою людей, пов'язаних

територіальної, професійної чи соціальної спільністю) [39: 27]. Вивчення діалектів дає безцінний матеріал для проникнення у витoki мови, дозволяє оцінити і зрозуміти особливості становлення й розвитку *літературної* норми, різних соціальних і професійних говірок, а також *мовних варіантів* [13: 108]. Саме облік діалектних даних відкриває можливість зрозуміти не тільки так звані «відхилення» від правил вимови та граматики, а й самі ці правила, і може служити міцною основою для дослідження становлення й розвитку значень слів.

Літературна норма, як правило, складається на основі одного або кількох місцевих діалектів, мовні ж особливості будь-якого місцевого діалекту обумовлені не «недбалістю» вимови його носіїв, а історичними закономірностями. Було б примітивно й неправильно уявляти собі мову носіїв діалекту абсолютно однорідною, яка складається суцільно з діалектизмів на всіх мовних рівнях і у всіх мовних ситуаціях. Мова – складне явище, котре існує в людському суспільстві, в реальній повсякденній мовній практиці людей, що належать до різних соціальних, професійних, територіальних формацій. Широке поширення літературного стандарту по всій території Великої Британії, міждіалектні контакти, вплив професійних і соціальних мовних зразків, притаманних певним верствам, вплив радіо й телебачення – все це визначає мову окремих носіїв діалекту, яка і в межах єдиної території в такій же мірі неоднорідна, як і в різних ареалах. Процес урбанізації великою мірою звужує і нівелює кордони поширення територіальних діалектів та можливості їх розвитку. Це, однак, жодним чином не знижує, а, навпаки, збільшує величезну важливість вивчення діалектів для більш поглибленого й неупередженого розуміння етимології, історії та сучасного стану англійської мови.

7.2. Британська національна орфоепічна норма (RP)

Мовна норма – це сукупність найбільш стійких традиційних реалізацій мовної системи, відібраних та закріплених у процесі суспільної комунікації.

Виділяють три основні відмінності літературної норми від діалектів та розмовної мови:

- 1) Висока усвідомленість, що зумовлена фактом свідомої оцінки норми та прийняття її суспільством.
- 2) Жорстка обов'язковість, яка закріплюється її кодифікацією.
- 3) Більша функціональна та стилістична диференціація

На рівні звукової системи мови норма визначається як відпрацьована вимовна форма єдиної літературної мови, що підкоряється законам та правилам, відтак прийнята у визначеному мовному колективі.

У Великій Британії за останні п'ять століть найпрестижніше становище завоював тип вимови, який, услід за Д. Джоунзом, традиційно називають **Received Pronunciation (RP)** – орфоепічна норма англійської літературної вимови, що склалася на основі південно-англійського типу вимови. RP розмовляють 3 – 5 % відсотків населення Великої Британії. Мовці RP знаходяться на вершині соціальних сходинок, а їх мова не розкриває їх територіального походження. Чим вище соціальне становище людини, тим менш територіально позначена її вимова.

RP підтримується найкращими приватними школами Великої Британії. Приватні школи – унікальні заклади, а RP – унікальна вимова, що тісно пов'язана з соціальним життям країни, а вимова загалом відіграє більш важливу роль в англійському суспільстві, ніж у будь-якому іншому. Тому не дивно, що Д. Джоунз визначив RP як тип вимови,

що найчастіше можна почути в повсякденній мові в родинях жителів півдня, які одержали освіту в приватних школах і згодом обіймають ключові посади в політичному й економічному житті країни.

Історія RP починається в XVI ст. з рекомендацій про те, що зразком вимови повинна служити вимова, яка використовується в суді та державних установах.

До XVIII ст. престижною вважалася модель вимови, якою користувалося населення з класичною освітою.

До XIX ст. лондонський діалект стає надзвичайно престижним і остаточно закріплюється за панівними класами.

У середині XIX ст. спостерігається освітній бум, особливої популярності набувають привілейовані приватні школи для хлопчиків, що стало важливим фактором для підняття престижу південноанглійського (лондонського) типу вимови. Становленню RP сприяв також потужний рух, спрямований на встановлення стандарту вимови. Для цього були цілком об'єктивні причини: 1) необхідність чітко визначених норм для спілкування на офіційному рівні; 2) необхідність єдиних норм навчання англійської мови як рідної та іноземної.

Англійські науковці вважають, що найкраще зміни норми простежуються в мовленні дикторів Бі-Бі-Сі, які читають радіоновини. Орфоепічна норма англійської літературної вимови була обрана для читання новин тому, що ця вимова найбільш зрозуміла всім носіям англійської мови та не викликає критики з боку носіїв регіональної вимови. Саме тому RP іноді називають BBC English. [63:110].

У 30 – 40 рр. радіо новини читалися «шикарним» голосом зі строгим дотриманням орфоепічних норм. Відхилення від норми практично виключалися.

У 60 – 70-і рр. спостерігається розшарування RP на

дві гілки: **консервативну** (яка співвідноситься із представниками еліти та старшого покоління), та **загальноанглійську** (General RP) – вимову середніх класів, яка викладається в загальнодоступних середніх школах, тобто помітно розширюється використання менш регламентованих мовних форм за рахунок бесід, інтерв'ю та виступів на радіо носіїв регіональної вимови, діалектів, просторіччя, молодіжного жаргону.

У 80-і – 90-і рр. процес демократизації мови передач Бі-Бі-Сі продовжується, зростає питома вага «диско-жokeйного стилю», орієнтованого на молодь, та ситуативного стилю. Сьогодні мова дикторів Бі-Бі-Сі демонструє регіональну варіативність та безліч існуючих модифікованих форм RP.

Першу спробу визначити фонетичну диференціацію RP було зроблено А. Гімсоном, який виділив такі основні типи RP:

- 1. Консервативний тип RP (The conservative RP)** використовується старшим поколінням і традиційно представниками певних професій і соціальних груп.
- 2. Загальний тип RP (The general RP)** є найбільш розповсюдженим і характеризується вимовою, прийнятою BBC.
- 3. Прогресивний тип RP (The advanced RP)** використовується здебільшого молодими людьми привілейованих груп населення, що належать до вищих класів, а також представниками певних професій з метою престижу в певних професійних колах [67].

Процес подальшої бурхливої диференціації призвів до необхідності уточнення фоностилістичних варіантів RP, яке здійснив Дж. Веллс, пропонуючи наступну класифікацію:

- 1. Mainstream RP** – вимова середнього класу освічених мовців;

2. **Upper-crust RP** – аристократична вимова RP;
3. **Near-RP** – акцент мовців, у якому зберігаються сильні регіональні особливості;
4. **Adoptive RP** – вимова дорослого населення, яке не розмовляло нею в дитинстві. Це набута вимова, яка необхідна для цілої низки престижних професій: дипломати, члени англійського парламенту, високі посадовці та особливо вихідці з регіонів, які є активними членами суспільства та намагаються досягти професійного зростання. Для таких мовців характерними рисами є: звукова асиміляція та елізія, нечітка редукція, відсутність зв'язкового *r*. Це свідчить про штучність і одноманітність мовлення [94].

А. Гімсон та А. Крутенден виділяють три різновиди орфоепічної норми:

- 1) **General RP** – відображає вимову освічених мовців середнього класу;
- 2) **Refined RP** – вимова вищих класів, кількість мовців обмежена. Особливістю цього різновиду орфоепічної норми є вимова [з] як [εʊ], [æ] вимовляється як дифтонг [εæ].
- 3) **Regional RP** – наближене до норми, однак має деякі регіональні особливості, майже непомітні навіть тим, хто говорить RP [62].

Професор Хані з університету Лідса виділяє **маркований та немаркований типи RP**. Різниця між ними полягає у:

- Надмірно показній, уважній до найменших деталей манері говоріння, що характеризується різними модифікаціями вимови стандартизованих англійських звуків разом із соціально-лінгвістичними конотаціями.

- Різноманітності стандартизованої літературної вимови з соціально-лінгвістичної точки зору.

Маркований тип RP характеризується надмірно показною, уважною до найменших деталей манерою говоріння та притаманний представникам високої аристократії, і з цієї причини часто імітований людьми, що належать до низьких соціальних кіл, але хочуть вразити інших, виглядаючи більш соціально привілейованими, ніж є насправді [71].

Декілька століть тому RP була територіальною вимовою південно-східних центральних графств Англії. Через це її інколи називають **південно-англійською вимовою (ПАВ)**, що натякає на її територіальний характер. Проте в наш час немає певного територіального класу, для якого RP була б рідною вимовою.

Стандартна англійська вимова є оманливим та не зовсім влучним терміном. Він припускає, що RP – стандартна вимова для всього англомовного світу, хоча іноземцям немає необхідності вивчати іншу вимову, окрім RP: її великий престиж в Англії та соціальні недоліки інших вимов роблять такий вибір очевидним [38: 72].

Сучасні британські фонетисти виділяють також орфоепічну норму на території Лондона та південного сходу, яка називається **Estuary English** (англійська вимова в дельті Темзи) [Див. 67; 88; 89; 91]. Вважається, що ця вимова використовується тими, хто хоче уникнути клейма «шикарний» і людьми, що переходять до вищого соціального статусу й розмовляють на регіональних діалектах.

7.3. Сучасні зміни RP

- Звуки [i:] та [u:] можуть дифтонгізуватись:
[i:] – [ɪj]
[u:] – [ʊv];

- Дифтонги [ɔɪ], [əɪ], [eɪ], [aɪ] можуть вимовлятися як монофтонги:
today [tə'deɪ] – [tə'deɪ]
tower [taʊə] – [taɪ]
poor [pʊə] – [pɔ:]
careful ['kɛəfʊl] – ['kɛ:ful];
- Дифтонг [ɪə] в кінцевому положенні може змінюватись на [ɪʌ]:
dear [dɪə] – [dɪʌ];
- Молоді люди вимовляють [ɜʊ], на відміну від консервативного дифтонга [oʊ];
- [æ] замінюється на [ɑ:]:
[hæv] – [hɑ:v]
[ænd] – [ɑ:nd];
- [ʌ] та [ʊ] звучать як [ə]:
but [bʌt] – [bət];
- Комбінації [j + u:] та [ɪ + ʊ] можуть вимовлятися як [ju:] або [u:]:
suit [sju:t] – [su:t]
illusion [ɪ'ljʊ:ʒn] - [ɪ'lu:ʒn];
- Короткий [ɒ] заміщується довгим [ɔ:] перед звуками [f, θ, s]:
loss [lɒs] – [lɔ:s];
- Звук [t] між голосними стає дзвінким:
better ['betə] – ['bedə];
- Дзвінки приголосні інколи можуть ставати глухими:
said [sed] – [set];
- Звук [h] не вимовляється в ненаголошених складах:
hello [hə'lɜʊ] – [ə'lɜʊ];
- Існують деякі фонетичні варіанти:
Sunday ['sʌndɪ] – ['sʌndeɪ]

often ['ɔ:fn] – ['ɔ:ftn] [29].

7.4. Діалекти на території Великої Британії

Існують серйозні труднощі при класифікуванні сучасних англійських територіальних діалектів, тому що їх межі вельми хисткі, а мовний стандарт все більше втручається в розповсюдження діалектів. А. Елліс здійснив спробу класифікувати діалекти і створити діалектну карту сучасної Великої Британії. Спираючись на здобутки А. Елліса [147: 232–233], сучасні англійські діалекти можна поділити на наступні групи з подальшими підгрупами:

- **Північні:** (1) Нортамберленд, півн. Дарем, 2) півд. Дарем, частина Камберленда, Вестморленд, північний Ланкашир, Вест-Райдинг в Йоркширі, 3) Іст-Райдинг і Норт-Райдинг в Йоркширі);
- **Середні** (1) Лінкольншир, 2) південно-східний Ланкашир, північно-східний Чешир, північно-західний Дарбішир, 3) північно-західний Ланкашир, південний Ріббл, 4) середній Ланкашир, острів Мен, 5) південний Йоркшир, 6) більшість Чешира, Стаффордшир, 7) більшість Дарбішира, 8) Ноттінгемшир, 9) Флінт, Денбай, 10) західний Шропшир, східний Стаффордшир, більшість Ворікшира, східний Дарбішир, Лестершир);
- **Східні** (1) Кембріджшир, Ратленд, північно-східний Нортхемптоншир, 2) більшість Ессекса, Хартфордшира, Хантингдоншира, Бедфордшир, середня частина Нортхемптоншира, 3) Норфолк і Саффолк, 4) більшість Бакінгемшира, 5) Міддлсекс, південно-східний Бакінгемшир, южн. Хартфордшир, південно-західний Ессекс);
- **Західні** (західний і південний Шропшир (на захід від річки Северн), 2) Херфордшир, крім східної його

- частини, Реднор, південна частина Брэкнока);
- **Південні** (1) частина Пемброкшира і Гламорганшира, 2) Вілтшир, Дорсетшир, частина графства Сомерсетшир, більшість Глостершира, південно-східний Девоншир, 3) більшість графства Хемпшир, острів Вайт, більшість Беркшира, південна частина Саррея, західна частина Сассекса, 4) північний Глостершир, східний Херфордшир, Вустершир, південна частина графства Ворікшир, північний Оксфордшир, південний захід Нортхемптоншира, 5) більшість графства Оксфордшир, 6) північ графства Саррей, північно-західний Кент, 7) більшість графства Кент, схід графства Сассекс, 8) західний Сомерсетшир, північно-східний Девоншир, 9) східний Корнуолл, більшість Девоншира, 10) захід Корнуолла).

Однією з основних особливостей сучасних англійських територіальних діалектів є їх консерватизм. Ті чи інші відхилення від літературного стандарту зумовлені здебільшого не еволюцією, а саме відсутністю еволюції: в діалектах зберігаються мовні явища різних періодів історії мови, і навіть різноманітні іншомовні нашарування (скандинавські, норманські).

7.4.1. Основні фонетичні характеристики південних англійських діалектів

У системі голосних не розрізняють значних відмінностей південних діалектів від літературного вимовного стандарту (RP).

1. RP [ʌ], [ʊ], [a:], [i:] у південних діалектах звучить як і в літературному вимовному стандарті (RP) [5, 6, 41].

	South	RP
<i>blood</i>	[blʌd]	[blʌd]

<i>one</i>	[wʌn]	[wʌn]
<i>but</i>	[bʌt]	[bʌt]
<i>hook</i>	[hʊk]	[hʊk]
<i>book</i>	[bʊk]	[bʊk]
<i>path</i>	[pɑːθ]	[pɑːθ]
<i>dance</i>	[dɑːns]	[dɑːns]
<i>cast</i>	[kɑːst]	[kɑːst]
<i>city</i>	['sɪtɪ]	['sɪtɪ]
<i>money</i>	['mʌni]	['mʌni]

2. RP [æ] в південних діалектах звучить як [ɛ, ɛɪ] [28].

	South	RP
<i>bad</i>	[bɛɪd] [bɛd]	[bæd]
<i>trap</i>	[trɛɪp] [trɛp]	[træp]

У системі приголосних розрізняють такі відмінності:

1. Південні діалекти – ерні діалекти, тобто ті, в яких вимовляється [r], який відповідає орфографічній одиниці /r/ в таких словах як *bar*, *farm*.
2. У більшості регіональних діалектів яскраво виражений гортанний вибух, на відміну від літературного вимовного стандарту (RP): *pity* ['pɪʔi:].
3. Замість RP суфікса /ing/ у південних діалектах можна почути [ŋ] замість [ɪŋ]: *sitting* ['sɪtɪŋ].
4. У більшості діалектів відбувається випадіння [j] після /t/, /d/, /n/, /s/: *student* [stu:dənt], *suit* [su:t] [5].

Південні діалекти англійської мови поділяються на південні (кокні, кентський, есекський та англійський акцент у дельті Темзи Estuary English), східні (також сюди відносять акцент Estuary English, норфолкський та суффолкський діалекти) та південнозахідні (на території Глочестерширу, Ейвону, Сомерсету, Вілтширу) [5].

Південносхідна вимова в дельті Темзи (Estuary English) – це вимова, яка розповсюджена на сході та

південному сході Англії; особливо в районах поблизу Темзи. Саме тому Estuary English (EE) зазвичай описується, як гібрид літературного вимовного стандарту (RP) та південносхідних діалектів, особливо районів Лондона, Кенту та Ессексу, тобто тих, які розташовані навколо гирла Темзи. EE вирізняється особливостями вимови.

Терміном *кокні* часто називають сленг, яким розмовляє робітничий клас Лондона, особливо його східної частини. Також його часто називають «діалект кокні» [39: 78–79]. Завдяки міграції населення, соціолект кокні набуває поширення. В Ессексі мова в містах, більшість яких переважно з'явилася поза межами Лондона через післявоєнну міграцію населення (Басілдон, Харлоу), зазнала впливу діалекту кокні. У свою чергу, Александер Джон Елліс виявив, що на кокні вплинув саме ессекський діалект. Кокні досить відрізняється від інших діалектів. Зокрема особливістю вважається римований сленг, гортанний вибух [ʔ] замість вимови звука [t] у кінцевій позиції, вокалізація [ɪ], випадіння [h] та ін. [147].

Кентський діалект поєднує особливості вимови східної Англії, південних графств та Лондона. Відрізнити його від інших діалектів досить важко. Цей діалект розповсюджений на територіях Західного Кенту, Ромн Марш, Вілдеї. Елементи кентського діалекту використовують жителі східної частини графства Кент, яка межує з Лондоном, тому їх часто називають *Kentish Londoners*. З розвитком засобів масової інформації та з появою соціальної мобільності більшість мовців кентського діалекту підпали під вплив Лондона та переїхали в інші області, тому діалект став поступово вимирати. Незважаючи на це, особливості кентського діалекту існують і до сьогодні. Типова манера розмови мовця грубіша, ніж мова жителів Сассексу – її відрізняє

більш «носове», високе й немелодичне звучання.

Східноанглійський діалект можна почути на сході Англії. Ця найсхідніша частина країни, ймовірно, була домівною для найпершої форми мови, яку можна назвати англійською. Східноанглійський діалект зробив значний внесок у формування стандартної англійської мови (Standard English) та в розвиток американської англійської (American English). За останні роки його вивченню приділялося недостатньо уваги з боку лінгвістів. До східноанглійського діалекту входять: норфолкський діалект (Norfolk dialect) та суффолкський діалект (Suffolk dialect) [92].

7.4.2. Кокні

Кокні є прикладом сильно локалізованого, нестандартного акценту англійської мови, поширеного серед робочого класу Лондону. Історично кокні зумовив значний вплив на фонетичний розвиток RP, і багато його теперішніх змін також так чи інакше пов'язані з кокні.

Фонологічні особливості приголосних:

1. Упущення приголосного [h], який не вимовляється в початковій позиції в словах, у яких даний звук присутній у RP: *have* [əv], *hat* [æt], проте приголосний [h] наявний у словах, що починаються з голосного і в яких цей звук в RP відсутній: *air* [heə];
2. [θ] вимовляється як [f]: *think* – [fɪnk], а [p] як [d]: *this* [dɪs];
3. Вокалізація приголосного [l]. Велярний [l] (іншими словами, [ɫ], який стоїть перед приголосними) стає голосним [ɹ]: *milk* [mɪɹk];
4. Приголосні [t] і [d] зливаються зі звуком [j] і перетворюються відповідно в [tʃ] та [dʒ]: *tube* [tʃu:b], *during* [ˈdʒʊərɪŋ].

Фонологічні особливості голосних:

1. Короткі голосні переднього ряду [e] та [æ] більш закриті, ніж у RP, тому *sat* в кокні може звучати, як *set*, а *set* як *sit*.
2. Довгий [i:] та [u:] монофтонгізуються відповідно в [əɪ] та [əu]: *bead* [bɛɪd], *boot* [bəut].
3. Довгий голосний [ɔ:] у кінцевій позиції вимовляється, як [ɔwə]: *saw* ['sɔwə];
4. Зміщення дифтонгів:
[eɪ] звучить як [aɪ]: *lady* ['laɪdɪ];
[aɪ] звучить, як [ɒɪ]: *price* [prɒɪs];
[əʊ] звучить, як [æʊ]: *load* [læʊd];
[aʊ] звучить, як [a:]: *loud* [la:d];
5. Голосний [ɪ] в кінцевій позиції звучить, як довгий [i:]: *city* ['sɪti:]

7.4.3. Англійська вимова в дельті Темзи (Estuary English)

Південносхідна вимова в дельті Темзи (Estuary English) – це різновид зміненої місцевої вимови, акцент, що є поєднанням місцевої і немісцевої південносхідної англійської вимови голосних та приголосних [71], [72], [89], [96]. Якщо розглянути літературний вимовний стандарт (RP) та вимову жителів Лондона, то мовці південносхідної вимови в дельті Темзи (Estuary English) займають проміжне положення між кокні і королівською англійською [68], [95]. У 1984 році англійський лінгвіст Девід Роузварн вперше заявив про появу нового акценту з особливими фонетичними та соціально-маркованими характеристиками, який він назвав Estuary English (EE), тобто південносхідна вимова в дельті Темзи [88], [89], [94].

Британські фонетисти стверджують, що ця вимова

«була прийнята тими, хто бажав уникнути клейма літературного вимовного стандарту (RP) як вимови вищого класу суспільства, а також – мовцями місцевих діалектів. За характеристикою Альфреда Гімсона південносхідна вимова в дельті Темзи (Estuary English) набула розповсюдження серед молодих мовців як модний акцент» [68].

Ця вимова вважається найвпливовішою на південному сході Англії; вона поширилася на північ до Норіджу й на захід до Корнволлу. Нею розмовляють від Воша до Ейвона й використовують в органах місцевого самоврядування, в медіа, рекламі, бізнесі [60]. До того ж вимовою послуговуються медики та вчителі на південному сході Англії [89]. Цю «нову» вимову також використовують диктори Британської корпорації, а також члени парламенту, палати лордів та палати общин [111]. Член парламенту Кен Лівінгстоун уперше був представлений як мовець нового акценту в дельті Темзи в «The Sunday Times» від 14 травня 1993 року. Інший представник парламенту Тоні Бенкс підкреслив, що акцент широко розповсюджений серед консервативної та ліберальної гілок парламенту [88].

Причиною використання південносхідної вимови в дельті Темзи (Estuary English), особливо серед молоді, стало бажання «приховати соціальне походження, а також прийняття акценту як нейтрального» [66]. Ті ж, хто вживав традиційний літературний вимовний стандарт (RP), приймають південносхідну вимову (Estuary English), тому що вона є «модним акцентом» (street credibility), а ті, хто розмовляв на місцевих діалектах, вважають її складнішим, більш витонченим [88]. За останні десятиріччя ця вимова стала звичайним явищем серед молоді в південносхідній частині Англії, що бажала розмовляти не так, як старші члени родини.

З демократизацією суспільства розмовляти RP стало непристижно: в деяких випадках перехід на літературний вимовний стандарт розцінюється, як спроба дистанціюватися від співрозмовника [93]. Принцеса Діана в неофіційних ситуаціях розмовляла на південносхідному акценті в дельті Темзи (Estuary English), також його використовував принц Гаррі [111].

Існують різні думки щодо місця південносхідної вимови в дельті Темзи (Estuary English) серед інших діалектів та акцентів. Девід Роузварн вважав, що цей акцент англійської мови не є альтернативним терміном для кокні, так як він займає проміжне місце між літературним вимовним стандартом і кокні, і це означає, що він має риси їх обох [88].

Хоча лінгвісти не лише у Великій Британії, але й в усьому світі, зацікавилися новим мовним явищем, на разі не існує єдиної думки щодо статусу Estuary English. Деякі мовознавці вважають цю вимову акцентом, який «не має характерних особливостей на фонетичному, лексичному та граматичному рівнях» [92], [96]. Мовці, які продовжують спілкуватися літературним вимовним стандартом (RP), а також ті, кому не подобається південносхідна вимова в дельті Темзи (Estuary English), дали їй назву «Mockney», що означає Mock + Cockney = не справжній кокні.

Пол Керсвілл, член департаменту лінгвістичних наук університету Редінга, вважає південносхідну вимову в дельті Темзи не новим різновидом, а стандартизованою формою вимови з південносхідної фонології, якою люди спілкувалися роками.

7.5. Північноанглійський тип вимови

1. Дифтонги – менш виразні, останній елемент – слабший:
cloak [kɫɔk].

2. У ненаголошеній позиції замість [ɪ] вимовляється [ə]:
holiday: ['hɒlədeɪ].
3. [æ] заміщується [a], як у *travel* ['travəl].
4. [e] заміщується [ɛ], як в *attempt* [ə'tɛmt].
5. Довгий [ɔ:] дифтонгізується і вимовляється, як [ɒə]:
more [mɒə].
6. Дзвінкий приголосний [w] вимовляється як глухий фрикатив [hw], а дрижачий [r] вимовляється після голосних та в кінці слів.

7.6. Вельський тип вимови

Однією з перших іншомовних країн, на яку поширилася експансія Англії, був кельтський Вельс. Англо-норманські королі підкорили його ще в 13 столітті. Поглинання цього західного сусіда Англією продовжувалось декілька століть, доки в 1536 році обидві країни об'єдналися також і номінально. Політика викорінювання місцевої валлійської мови й культури, заміна їх мовою і культурою Англії проводилася англійськими королями неухильно й жорстоко з самого початку колонізації. У результаті кількість жителів Уельса, яка зберегла свою етнічну мову, зменшилась. *Валлійський англійський діалект, або англоваллійський*, називають діалект англійської мови, яким розмовляють в Уельсі [46: 22].

В Уельсі розмовляють англійською та уельською мовами, при чому на урбаністичних територіях переважає англійська, в сільській місцевості – уельська.

RP	Уельський тип	
[a:]	last	[æ];
[ɪ]	very	[i:];
[ju:]	tune	[ɪʊ];

[eɪ]	lake	[ɜː];
[ɜʊ]	moat	[ɔː].

- Відсутні дифтонги [ɪə] та [ʊə];
- Fear може вимовлятися, як ['fi:və];
- Poor – ['pu:və];
- Зв'язуючий [r] відсутній взагалі;
- [ɪ] – палаталізований: [wɪɪ_ju:] [46: 270].

7.7. Шотландський тип вимови

У Шотландії місцева гельська мова ще більше витіснена англійською, ніж валлійська в Уельсі. У середині 16 століття шотландські письменники культивують так званий «змішаний діалект», в якому співіснують форми старої шотландської та англійської мови Англії (guid – good, hale – whole, kirk – church, ken – know). Цей тип мови став потім використовуватися у вищих колах королівства.

Після об'єднання з Англією шотландська відразу ж втратила свої престижні функції та залишилася в усному спілкуванні середніх і нижчих соціальних верств населення Шотландії, час від часу відроджуючись в літературі [2].

Особливості вимови голосних звуків:

1. Замість багатьох дифтонгів ([eɪ], [ɜʊ], [ɪə], [ɛə], [ʊə]) вимовляються монофтонги: *road* [rod], *take* [tek], *here* [hɪr], *there* [pɛr], *poor* [pu:r], *pure* [pjʊr].
2. [æ], [a:] та [ʊ] заміщуються [a]: *bad* [bad], *glass* [glas], *water* [ˈwatər].
3. [e] вимовляється як [ɛ]: *strength* [strɛŋθ].
4. [ɜː] може бути заміщений [ɛ], [ɪ], [ə] та [ʊ]: *tern* [tɛrn], [tɪrn], [tɔrn]; *dirty* [ˈdɪrtɪ].

Особливості вимови приголосних звуків:

1. Велярний [ɫ] вимовляється в усіх позиціях.
2. Дрижачий [ɾ] вимовляється в усіх позиціях: *there* [pɛ:ɾ], *morning* [ˈmɔɹnɪŋ].
3. Для шотландського типу вимови характерний задньоязиковий фрикатив [x]: *thought* [θɔxt], *loch* [lɔx].
4. Замість [w] вимовляється [hw]: *which* [hwɪtʃ].

Шкала шотландської інтонації – вужча, а словесний наголос – слабший, що робить інтонацію досить монотонною [46: 271–273].

7.8. Північноірландський тип вимови

Більшість населення Північної Ірландії має шотландське коріння, тому північно-ірландський тип вимови все ще зберігає головні риси шотландських діалектів.

RP		Північно-ірландський тип
[ɜv]	boat	[v]
[eɪ]	bay	[ɛ]
[t]	city	[d]

- Інтервокальний [ð] може бути упущеним;
- [ˈmʌðə] вимовляється як [ˈmɑ: əɾ];
- [z:] вимовляється як [ɪɾ]: [bɜ:d] – [bɪɾd] [46: 274].

7.9. Ірландський тип вимови

Особливості вимови голосних звуків в Ірландії:

1. Заміщення [ɪ] на [e], як у *tea* [te].
2. Вимова [ɑ] замість [æ]: *bad* [bɑd].
3. Дифтонг [aɪ] заміщується дифтонгом [ɔɪ] на початку та в середині слів: *ice* [ɔɪs].
4. [ɔ] використовується замість [ɔ:]: *soft* [sɔft].

Особливості вимови приголосних звуків:

1. [d] і [t] вимовляються замість [θ] і [ð]: *this* [dɪs].
2. [ʃ] заміщується [s] перед приголосними: *sleep* [ʃli:p].
3. Приголосний [d] в кінцевому положенні може бути упущеним: *land* [lɑn].
4. Приголосний [m] вимовляється замість приголосного [w], як у *when* [hwen].

Інтонація ірландця має ширшу шкалу, зміна мелодики – більш різка. Ірландські голосні [o], [e] та [n], [l] звучать довше, що надає особливе забарвлення мовленню.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1) Що таке акцент?
- 2) Що таке діалект?
- 3) На які групи діалектів поділяється британський варіант англійської мови?
- 4) Яка різниця між південними та північними діалектами Англії?
- 5) У чому полягають фонетичні особливості південних діалектів англійської мови?
- 6) Які головні відмінності в описі фонем північного регіонального типу вимови англійської мови (на противагу RP)? Що таке літературний стандарт англійської мови (RP)?
- 7) Що таке розвинений стандарт англійської мови (Advanced RP)?
- 8) Який саме акцент відносить носія англійської мови до привілейованої соціальної категорії?
- 9) Які зміни голосних відбулися в літературному стандарті англійської мови?
- 10) Які зміни приголосних відбулися в літературному стандарті англійської мови?
- 11) Назвіть особливості вимови слів діалекту кокні.
- 12) Що таке глоталізація? Наведіть приклади.

- 13) В яких випадках випадає звук *j*? Наведіть приклади.
- 14) Назвіть особливості вельського діалекту англійської мови.
- 15) Назвіть відмінності шотландської вимови від літературного стандарту англійської мови.
- 16) Назвіть особливості ліверпульського діалекту англійської мови (скауз).
- 17) У чому полягають особливості вимови в дельті Темзи (Estuary English)?
- 18) Чому діалекти не втрачають актуальності, незважаючи на велику кількість факторів, що сприяють стандартизації вимови?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Затранскрибуйте слова з огляду на британський та американський варіанти англійської мови.

<i>Слово</i>	<i>Британський варіант англійської мови</i>	<i>Американський варіант англійської мови</i>
secretary	['sekrətri]	['sekrə'teri]
territory		
hostile		
missile		
tune		
news		
tulip		
dubious		
ask		
bath		
last		
after		
mother		

bird		
docile		
preparatory		
fragile		
mobile		
contributory		

2. Визначте наголос у поданих словах, розмежовуючи два варіанти англійської мови: британський і американський.

<i>Слово</i>	<i>Британський варіант англійської мови</i>	<i>Американський варіант англійської мови</i>
ballet		
pate		
chalet		
garage		
gourmet		
parquet		
dictate		
locate		
necessarily		
ordinarily		
laboratory		
category		
territory		
rainproof		
midsummer		
anybody		
birthday		
holiday		

3. Встановіть, як визначає мовний стандарт та діалект професор Кристал у своїй лекції.

Academic English – Prof. David Crystal on standard vs. non-standard English. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=hGg-2MQVReQ>

4. Визначте роль БіБіСі в поширенні британського мовного стандарту.

Best posh accent? R.P. BBC English or Standard English. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=yNKQdAScTL8>

5. З'ясуйте суть орфоенічної норми англійської мови.

David Crystal – Which English? – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=0XT04EO5RSU&list=PL6303D94B68C71D1D&index=5>

6. Установіть статус англійської мови в дельті Темзи, використовуючи запропоновані інтернет-ресурси.

Estuary English. – Режим доступу: <http://www.ic.arizona.edu/~lsp/>
Estuary English: Revisiting the Debate on its Status as a New Accent of English and Potential EFL Pronunciation Model. – Режим доступу: <http://www.raco.cat/index.php/Bells/article/viewFile/82956/139971>

7. Прокоментуйте позицію професора Д. Кристала щодо ролі англійської мови в сучасному світі.

Global English with David Crystal. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=WZ11EjxxXKw&index=6&list=PL6303D94B68C71D1D>

8. Систематизуйте Ваші знання з діалектів Британії за допомогою відеофрагменту: Phonology – English in

England: RP. – Режим доступу:
<https://www.youtube.com/watch?v=Kf27GOVHV2A&list=PL382E64F02FB6A899&index=11>

9. Занотуйте визначення базових понять із даної теми:
Sociolinguistics – Language, Dialect, Variety – Режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=ji6vURnWfrk>

10. Підсумуйте отримані знання з теми після перегляду наступного відео. Складіть список акцентів, які характеризуються у фрагменті British English: Why does the UK have different accents? @Doing English. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=saDQ1xnUIa8>

11. Запишіть та проаналізуйте приклади регіональних британських акцентів, запропонованих у відео What Is The British Accent? | British Accents And Dialects . – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=EcQ4wsq6O74>

8. ТЕРИТОРІАЛЬНІ ВАРІАНТИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА МЕЖАМИ ВЕЛИКОРІ БРИТАНІЇ

8.1. Англійська мова у США

У 1607 р. із невеликої групи емігрантів почалося освоєння англійцями земель в Америці.

Спершу мова американських колоністів, особливо східних районів континенту, піддавалася сильному впливу британського варіанта англійської мови. Нові явища у царині мови приносили з собою матроси та пасажери англійських кораблів, а також молоді американці, які їздили здобувати освіту в колишню

метрополію. Надалі, разом із зміцненням економіки й розвитком власної культури Сполучених Штатів почався зворотній процес. Американські книжки, кінофільми, телесеріали стали витісняти з європейського ринку аналогічну продукцію національного виробництва. Цей вплив особливо посилювався відразу після другої світової війни. Що ж стосується мови, визначальним вважається той факт, що до кінця 40-их років XX століття голлівудські фільми в Англії дублювалися, бо мова героїв англійцям була незрозумілою.

В основу англійської мови в Америці лягла мова XVII ст. південної частини Англії, проте під впливом багатьох факторів англійська мова в Америці набула деяких специфічних рис, які стали її особливостями.

Особливість історичного розвитку суспільства в США має істотний вплив на характер розвитку мови: в Америці з самого початку були відсутні численні діалекти, характерні для мови епохи феодалізму. В Америці утворенню стійких територіальних особливостей мови, властивих діалектам, перешкоджав великий наплив емігрантів, що становили різноманітну, багатонаціональну масу (англійці, ірландці, голландці, данці, німці, французи, італійці, чехи, поляки, серби, румуни, євреї, африканці, китайці та інші).

В американському варіанті англійської мови можна виділити **три територіальні типи вимови**, взаємні відмінності між якими менш помітні, ніж між діалектами англійської мови в Англії:

- 1. Східний тип (The Eastern Type)** – штати Нової Англії: Нью-Гемпшир, Вермонт, Массачусетс, Род-Айленд, Коннектикут.
- 2. Південний тип (The Southern Type)** – штати Меріленд, Вірджинія, Північна та Південна Кароліна,

Джорджія, Флорида, Алабама, Теннессі, Кентуккі, Луїзіана, Арканзас, частково Міссурі та Техас.

3. Стандартний тип (The General American Type) охоплює решту території США [79].

Східний тип вимови утворився на основі південного діалекту англійської мови. Основну частину населення штатів Нової Англії в XVII – XVIII ст. становили емігранти з південної частини Англії, Лондона та найближчих до нього графств [78]. У плані вимови східний тип є найближчим до RP.

Південний тип вимови характеризується:

- заміною [z] на [d] у скорочених формах;
- злиттям [e] та [ɪ] перед носовими;
- посткоронарними проміжними звуками;
- пониженням голосних;
- монофтонгізацією;
- безерністю [76].

Стандартний тип вимови (GA) є загальноприйнятою літературною нормою в США.

Особливості системи вокалізму (GA):

1. В GA не існує суворого поділу на голосні та короткі, хоча деякі американські фонетисти вважають, що певні голосні в GA є напруженими й відповідно мають відносну довжину: [i:] в *seat*, [u:] в *pool*.
2. Класифікація голосних, згідно зі стабільністю артикуляції, – найбільш суперечлива тема в GA. Кількість фонем, з яких можуть утворюватися дифтонги в GA, варіюється від трьох до дванадцяти. Д.А.Шахбагова виділяє п'ять дифтонгів в GA: [eɪ], [aɪ], [ɔɪ], [aʊ], [oʊ] [54: 22–24].
3. Звук [r] вимовляється між голосною і приголосною або в кінці слова: *turn* [tɜ:ˈɹn], *star* [sta:ɹ].
4. Назалізація голосних виникає тоді, коли голосній передуює носова приголосна (наприклад, у таких словах,

як *take, small, name* та ін.). Назалізацію часто називають американською гугнявою вимовою.

5. Голосні переднього ряду в GA дещо відрізняються від голосних в RP. Такі голосні, як [i:], [ɪ], розподіляються по-різному в GA та RP. У словах *very, pity* в GA вимовляється [i:], більше ніж [ɪ]. У кінці слова цей звук часто дифтонгізований. Голосний звук [e] в GA більш відкритий, ніж [e] у RP, і може ставати дифтонгізованим перед [p], [t], [k]: *let* [le^ət].
6. Трьом голосним RP [ɒ], [æ], [ɑ:] відповідають лише дві голосні в GA – [a], [æ]. Різниця полягає у відмінності в артикуляції RP [ɒ] та GA [a], також складність цього явища полягає у розподіленні голосних в багатьох словах:

слово	варіант голосної в RP	варіант голосної в GA
<i>dad</i>	[æ]	[æ]
<i>dog</i>	[ɒ]	[a]
<i>path</i>	[ɑ:]	[æ]
<i>dance</i>	[ɑ:]	[æ]
<i>half</i>	[ɑ:]	[æ]

Особливості системи консонантизму GA:

1. У RP звук [l] пом'якшений, у GA використовується велярний [ɫ].
2. Міжвокалічний [t], наприклад у слові *pity*, часто одзвінчується. У результаті *latter, ladder* стають омофонами. У таких словах, як *twenty, little* [t], може навіть випадати. Таким чином, *winner* і *winter* звучать однаково. GA [r] вимовляється не так, як RP [r]. Причиною вважається ретрофлексія (кінчик язика закручується далі, ніж в RP).

3. Сполучення літер «wh» вимовляється в GA, як [m] (також інколи транскрибується, як [hw]). Отже, американці чітко розмежують «wh» та «w» слова: *where – ware, which – witch*.
4. Сонорний [j] може зникати або послаблюється в GA в позиції між приголосними [t,d,n,s,z,l] та [u:], наприклад: *news* [nu:z], *student* ['stu:dənt], *suit* [su:t], *tube* [tu:b], *during* ['du:rɪŋ] [54:17–20].

Несистемні відмінності між GA та RP

Слово	варіант вимови в RP	варіант вимови в GA
<i>Asia</i>	[eɪʃə]	[eɪʒə]
<i>cordial</i>	['kɔ:dɪəl]	['kɔ:ɹjəl]
<i>either</i>	['aɪðə]	['i:ðər]
<i>leisure</i>	['leɪʒə]	['li:ʒər]
<i>lever</i>	['li:və]	['levər]
<i>schedule</i>	['ʃedju:l]	['skedʒəl]
<i>shone</i>	[ʃʊn]	[ʃoun]
<i>tomato</i>	[tə'ma:təʊ]	[tə'meɪtoʊ]
<i>vase</i>	[va:z]	[veɪz]

Слова *apparatus, data, status* можуть вимовлятися з [æ] чи з [eɪ] в GA, але лише з [eɪ] в RP.

Слова *hostile, missile, reptile* вимовляються зі звуком [aɪl] у кінцевій позиції в RP. У GA вони можуть вимовлятися зі звуком [əl] [46: 279].

Особливості наголосу в GA

1. У словах французького походження в GA наголос падає на останній склад, тоді як у RP він падає на перший склад слова (у RP ['bæleɪ], а в GA [bæ'leɪ]).

2. У деяких словах наголос може падати на перший склад у GA, в той час, як у RP наголос може бути будь-де.

слово	варіант RP	варіант GA
<i>address</i>	[ə'dres]	['ædres]
<i>cigarette</i>	[sɪgə'ret]	[sɪgə'rɪt]
<i>research</i>	[ri'sɜ:tʃ]	['ri:sətʃ]

3. Деякі складні слова (*weekend, ice-cream, hotdog, New Year*) в GA наголошуються на першому складі, а в RP вони наголошені на останньому елементі.
4. Багатоскладові слова в GA, які закінчуються на *-ory, -ary, -mony* мають наголос на цих суфіксах, такий наголос називається третинним (tertiary): *laboratory* ['læbrətɔrɪ], *dictionary* ['dɪkʃənərɪ], *secretary* ['sekretərɪ], *testimony* ['testɪmɔni] [46: 280–281].

Особливості інтонації в GA

Загалом інтонація в GA не має суттєвих відмінностей від інтонації в RP. У GA голос не падає переважно на низькі позиції. Це пояснює той факт, що англійська мова для американців звучить більш «претензійно», «впевнено». У свою чергу, для англійців, американський звучить «похмуро», «монотонно», «неемоційно».

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке загальноамериканський стандарт вимови (GA)?
2. Які особливості вимови приголосних загальноамериканського стандарту вимови (GA)?

3. Опишіть фонетичні розбіжності між загальноамериканським стандартом вимови (GA) та національним літературним стандартом вимови (RP)?
4. Чи існують певні специфічні ознаки схем наголосу в словах у GA на противагу RP?
5. Які головні відмінності між контурами інтонації GA та RP?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Висловіть власну точку зору стосовно наступного твердження:

Для британця американське мовлення часто звучить як нерішуче, монотонне, і навпаки, американець сприймає британське мовлення як уривчасте, різке, проривне й водночас манерне.

Які причини слугують появі такого враження?

2. Поставте наголос у словах:

Administration, appetizer, assignment, auditorium, basement, customarily, closet, cigarette, dictionary, freeway, inventory, laboratory, magician, New York, oatmeal, schedule, streetcar, term paper, underpass, vacuum cleaner, week-end.

3. Затранскрибуйте, як вимовляють подані слова американці та британці:

Слово	Британський наголос	Американський наголос
ballet	['bæleɪ]	[bæ'leɪ]
Vase		
route		
address (noun)		
ate		
tune		

tomato		
advertisement		
garage		
leisure		
duty		
France		
laboratory		
beret		
dance		

4. Затранскрибуйте слова з огляду на британську та американську вимову:

<i>Слово</i>	<i>Британський варіант англійської мови</i>	<i>Американський варіант англійської мови</i>
park	[' pɑ:k]	['pɑ:rk]
God		
last		
after		
grasp		
pot		
lost		
oriental		
horror		
song		
New		
Sue		
because		
Aura		
Fear		
chair		
version		
twenty		

moor		
shure		
progress		

5. Охарактеризуйте особливості голосних американської вимови за допомогою запропонованого ресурсу: ACCENT TAG {AUSTRALIAN vs AMERICAN vs SCOTTISH} – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=YU5wWU-5hVM>

6. Використайте наступну інформацію, щоб дати відповідь на запропоновані питання: David Crystal – Is control of English shifting away from British and American native speakers? – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=YJ29zDW9gLI&index=1&list=PL6303D94B68C71D1D>

1. How many people speak English as a first language?
2. What is the number of people speaking English as a foreign language?
3. Who is bound to influence the way English evolves?
3. What drives language change more than anything else?
4. Who does the process of *accommodation* also apply to?
5. What features of language may infiltrate into the mother tongue of English?
6. What examples of changes brought about by non-native speakers does David Crystal give?
7. What word did speakers use in Dr Johnson's time which is used differently by native speakers nowadays?
8. Where will the people be able to see most of the changes English is undergoing? Why?

7. Ознайомтесь з атласом діалектів Північної Америки, складеним Вільямом Лабовим. Занотуйте основні групи діалектів та їх характерні риси.

Phonology – English in North America I (Overview). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=SUyG--G0A8k&index=14&list=PL382E64F02FB6A899>

Phonology – English in North America II (Sound Changes). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=d8WFuwRvvF4&index=15&list=PL382E64F02FB6A899>

8.2. Англійська мова в Канаді

Сучасна Канада є федеративною державою, що складається з десяти провінцій і двох територій. Населення Канади – змішане: основну масу складають канадці – англійці (близько половини), нащадки англійських та американських переселенців, і канадці – французи (близько третини населення), нащадки перших колоністів і корінні жителі Канади – індіанці (головним чином, атапанських і алгонкинських племен) та ескімоси. Велика частина канадських аборигенів – індіанці різних племен – живе в резерваціях, розкиданих по всій Канаді. Характерно, що резервації заселяються, як правило, індіанцями різних племен, що говорять різними мовами, тому англійська мова часто стає засобом спілкування між різномовними індіанцями.

Англійська мова проникла до Канади в 17 столітті разом з англійськими колоністами, які зіткнулися там не лише з місцевим населенням (індіанцями й ескімосами), але і з французькими колоністами, що опинилися в Канаді ще в 16 столітті. З другої половини 18 століття почалася посиленна імміграція до Канади жителів Англії і США. Переселилася сюди й досить велика група ірландців та шотландців, утворивши провінцію Нова Скоттія (Nova Scotia). У результаті озброєної боротьби між французами й

англійцями вся територія Канади в 1763 році відійшла до Англії, і 1867 року Канада отримала статус домініону.

Канадська англійська є результатом чотирьох хвиль імміграції, яка охоплює період близько двох століть. Перша велика хвиля переселенців була спричинена британськими лоялістами, що втікали від війни в Америці; саме вона мала найбільший вплив на мову. Друга хвиля з Великобританії та Ірландії була заохочена поселитися в Канаді після війни 1812 року губернаторами Канади, які хвилювалися з приводу антианглійського настрою серед їхніх громадян. Хвилі імміграції з усього світу, досягнувши максимуму в 1910 і 1960 рр., мали менший вплив, але вони дійсно зробили Канаду країною, що належить різним культурам та готова прийняти лінгвістичні зміни з усього світу під час поточного періоду глобалізації.

Уперше термін «канадська англійська» був ужитий у зверненні до Канадського Інституту в 1857 році преподобним А. Констебл Гейкі (канадець шотландського походження), який висловив думку, що впродовж наступних ста років у Канаді превалюватиме англоцентрична (*Anglo-centric*) англійська. Він назвав її «зіпсованим діалектом», адже вважав, що справжньою англійською розмовляли іммігранти з Великобританії.

Таким чином, у мовному відношенні Канада також неоднорідна, оскільки дві мови (англійська і французька) є державними. Англійська літературна письмова мова сучасної Канади не має характерних рис, що відрізняють її від сучасної мови Англії і США, про що свідчать твори таких канадських письменників, як Лікок, Олдрідж, Картер та інших, а також мова преси й періодичних видань. Розмовна мова канадців має свої специфічні межі як у вимові, так і в лексиці. Партрідж і Кларк стверджують, що мова канадця відрізняється від мови американця головним

чином інтонацією та тоном, і у меншій мірі лексикою і фразеологеєю. Канадська англійська поєднує в собі традиції британського варіанта англійської мови (найбільше це стосується правопису), а також американського варіанта, що має значний вплив на лексику й фонетику канадської англійської мови. Меншою мірою англійська мова в Канаді схильна до впливу інших мов.

Канадську англійську вимову можна охарактеризувати як суміш американської англійської, британської англійської, квебекської французької та унікальних канадинізмів (Canadianisms). Серед спільних рис із загальноприйнятою американською англійською мовою можна виокремити (*rhoticity*) в кінці складу та альвеолярні коливання. Англійську мову в Канаді можна назвати ерною (*rhotic*), тому що типу *car* і *farm* [r] вимовляється в кінці складу.

Система канадських приголосних дещо відрізняється від приголосних набутої вимови та загальноамериканського варіанта; найбільш помітними відмінностями між трьома системами є якість та розподіл приголосних фонем.

Фонема [t]. Канадський [t], як і його аналог в американській англійській може змінюватись на слабко артикуляційний [d], котрий позначається як [t], в інтервокальній позиції:

	КА	ЗАмер	НВ
bitter	['bɪtə]	['bɪtə]	['bitə]
latter	['lætə]	['lætə]	['lættə]

Слабка форма [t] в КА не відповідає [d], що допомагає безпомилково розрізнити слова й канадським носіям, і носіям загальноамериканського варіанта:

bitter – bidder

bleating – bleeding

Такий самий феномен спостерігається у фразах, де [t] знаходиться в позиції між голосними, як у *hit it* [hit it]. Ця тенденція найбільш виразно проявляється в Онтаріо. Подібний процес спостерігається у випадку, коли звукосполучення приголосних *nt* опиняється між двома голосними, як, наприклад, у *twenty*. [t], або вимовляється як [nt] в ['twenti], або випадає (*twenty* ['tweni], *centre* ['senə], *interview* ['inəvju]). Одним із прикладів випадіння [t] в КА є вимова слова *Toronto*, що може звучати як ['trɒnɒ], ['trɒnə], ['trænə].

Фонема [l]– «тверда» (темна) у канадській вимові, як і в загальноамериканській в усіх позиціях:

bells – bellies

fell – feelings

Носії набутої вимови вимовили б слова в лівій колонці з «твердою» (темною) [l], а в правій – з «пом'якшеною» (світлою) [54: 97]. Канадець не відрізняв би два варіанти – вимовляв би всі слова з «твердою».

Манера вимови **фонем** [h] мінлива в Канаді. Як і в набутій вимові та загальноамериканському варіанті, канадці не вимовлять звук [h] в *heir*, *honest*, *honour*, *honourable*, *hour*. Однак у *herb* та *humour* звук [h] можна чітко почути, як і в НВ, тоді як в ЗАмер мові його інколи опускають. З іншої боку, англомовні канадці опускають [h] в *honorarium*, *historical*, як і американці. В *hostel* і *hospital* канадці вимовляють [h] досить чітко.

Фонема [j] в сполученні [j + u] може вимовлятися після [t], [d] й [n], як у *tune* [tjun], *duty* ['djuti], *new* [nju]. Після [s] та [l], як у *suit*, *lute*, *superstitious*, *absolute*, [j] у КА залишається, [sjut], [ljut].

Безсумнівно, сполучення звуків [j+u] є усвідомленим регіональним варіантом в загальноамериканській англійській мові; різниця полягає в тому, що в Сполучених Штатах обидва типи вимови визнаються стандартами

мови, прийнятними для всіх рівнів суспільства, тоді як у Канаді соціальний тиск є помітним завдяки сполученню [j + u], тому вимова на кшталт [duk] або [nuz] вважається «непристойною». Насправді «потяг» до [j + u] є таким, що деякі мовці (особливо в Онтаріо) додають ці звуки туди, де їх не повинно бути. Наприклад, слова *moon*, *noon* та *too* інколи можуть вимовлятися наступним чином: [mjun], [njun], [tju]. Ці форми, звичайно, не вважаються стандартом. Для молодого покоління Канади найбільш характерною особливістю є асимільований звук [tʃ], як в *tune* [tʃun], *Tuesday* [tʃuzdeɪ], *duty* [ˈdʒuti] [54: 99].

Фонема [r] вимовляється в усіх позиціях (перед приголосною як в *bird* та в кінці слова як в *sister*), як і в ЗАмер варіанті, хоча південні та східні американці наслідують шаблон НВ.

Фонема [s]. Канадці надають перевагу ЗАмер шаблону, вимовляючи *tissue* та *issue*, змінюючи [s] на [ʃ].

	КА	АА	НВ
issue	[ˈɪʃu]	[ˈɪʃu]	[ˈɪsjʊ]
sensual	[ˈsensjuəl]	[ˈsensjuəl]	[ˈsensjuəl]

Фонема [m] вимовляється як глухий (майже беззвучний) фрикативний звук, котрий утворюється округленням вуст і підняттям кінця язика. [m] – глухий двійник звука [w]. Він вимовляється в КА та АА в словах із wh, наприклад, *when*, *what*, *why*, у результаті такі пари слів як *when* та *wen*, *whether* та *weather*, *while* та *wile*, *which* та *witch* стають омофонами. Слід відзначити, що не всі канадці наслідують різницю між [w] та [m].

8) **Фонема [ð]** – міжзубний шумний щілинний дзвінкий приголосний. У трьох різновидах він збігається за якістю вимови (артикуляційною та акустичною). У КА його поділ може відрізнитись, як у слові *without*: [ð] змінився на глухий [θ], [wiˈθaut]. Така зміна [ð] на [θ] зареєстрована як найважливіша риса тільки в деяких

частинах із південноамериканською англійською (Вірджинія, Південна Кароліна, Джорджія).

Фонема [ʃ] – міжзубний шумний щілинний глухий приголосний. У КА, як і в АА, звук [ʃ] змінюється на [ʒ] як в *Asia* ['eɪʃə] > ['eɪʒə], *Persia* ['pɛʃə] > ['pɛʒə]. У НВ перший варіант прийнятий за стандарт. У КА [ʃ] зберігається в *schedule* ['ʃɛdjul] [54: 100-101].

Згідно із сучасними дослідженнями, в позиції між голосними вимовляються дзвінки, замість глухих приголосних у таких словах, як *luxury* ['lʌgʒəri], *significant* [sig'nɪfɪgənt].

Таким чином, система канадських англійських приголосних демонструє переважний вплив американського варіанта: більшість тенденцій у звучанні канадських приголосних наслідують американські стандарти ([t], [r], [l], [ʃ]). А втім, це не значить, що система канадських приголосних співвідноситься з системою американських приголосних. Декілька приголосних наслідують або шаблони НВ, або американського варіанта ([m], [h], [j]); інші мають типовий канадський розподіл ([s], [ð]) [79], хоча це явище не спостерігається в Новій Скотії .

Коливання – це процес переміщення інтервокального [t] чи [d] швидким одзвінченим ударом язика по альвеолярному краю. Як у канадській, так і в американській англійській це відбувається у випадку, якщо [t] чи [d] знаходяться між двома голосними, і другий голосний є ненаголошеним. У результаті альвеолярні паузи в таких словах, як *waiting*, *wading*, *seated*, *seeded* і *capital*, є коливними. Коливання також можемо спостерігати, якщо [r] має місце між першою голосною та альвеолярною паузою, як у словах *barter* і *party*. У канадській англійській ця риса залежить від віку носія мови, але представники старшого покоління менш схильні використовувати даний прийом.

Інвентар голосних канадської англійської переважно наслідує загальноамериканський варіант, а найбільш помітні відмінності є у вимові окремих фонем, їхній кількості та поширенні.

У канадській англійській мові, як узагалі і в американській, традиційно короткі звуки часто подовжуються, особливо із зміною висоти. Так, короткі звуки в *is*, *Bam*, *cot*, *pull* не будуть відрізнятися довжиною звуків в *ease*, *psalm*, *caught*, *pool*, і подовження короткого звука може утворювати такі омофони: *cot* та *caught*, або *sod* та *sawed*.

Канадська система голосних загалом нараховує тільки десять звуків.

Фонема [ɪ] в канадській англійській має тенденцію до загальноамериканського варіанта [ɪ]. Її подовження, як у *bit*, *sit*, схиляється до дифтонгізації [ki^ət], [si^ət].

Фонема [e] в *bet*, *pen*, може відповідати або передньому напіввідкритому [e] в набутій вимові, або може бути відкритим, як в загальноамериканському варіанті [ɛ]. Відбувається дифтонгізація звука в наголошених складах, як у [be^ət], [pe^ən]. Ця риса наявна і в загальноамериканському варіанті.

Фонема [æ]. Однією з найбільш визначних відмінностей між набутою вимовою та канадським варіантом є те, що [æ] заміщає звук [a:], як в [klæs], [dæns], [bæθ].

У канадській англійській мові, коли звукові [æ] передують звук [r], як у *rat*, *rabbit*, то він лабіалізується [54: 103-104].

Фонема [ɹ]. В англійській мові Канади [ɹ] може звучати, як середній між [ɹ] набутої вимови та [ɹ]. Канадці не розмежовують *caught* та *cot*, *caller* та *collar*, де носії

набутої вимови чітко виділяють: [kɔ:t – kɒt], [ˈkɔ:lə] – [ˈkɒlə].

[a], як чистий монофтонг, у мові Канади практично не зустрічається. Замість нього вони вимовляють [ɑ], як у *father* [ˈfɑðə], *calm* [kɑm].

Фонема [ɔ] є надзвичайно змінним звуком. Американський звук [ɔ] конкурує з канадським [ɑ].

	КА	ЗАмер
long	[lɑŋ]	[lɔŋ]
Gong	[gɑŋ]	[gɔŋ]

У канадській англійській *horse – hoarse, morning – mourning, border – boarder* вимовляються як омофони: [hɔs], [ˈmɔniŋ], [ˈbɔdə]. В американській англійській мові ці слова вимовляються так лише на півдні США [54: 104-105].

Однією з найбільш яскравих рис канадської англійської мови є фонетичне явище, яке лінгвісти називають «канадським підняттям». Загалом, описуючи дифтонги, зауважимо, що в англійській мові є три фонематичні дифтонги. Два з них мають за ядро голосні нижнього підйому: [aɪ], як у *ride*, і [aʊ], як у *loud*. У канадській англійській обидва ці дифтонги мають варіанти, використання яких має бути обов'язково зумовлене конкретними фонологічними умовами. Перед глухими приголосними дифтонг [ʌɪ] заміщує [aɪ], а [ʌʊ] заміщує [aʊ]. Такі варіанти дифтонгів називаються *піднятими*, або *централізованими*, тому що їхнє ядро вже більше не є голосною нижнього підйому.

У таблиці подано список слів канадської англійської, в яких підняті дифтонги наявні або відсутні:

Не піднятий [ay]	Піднятий [aʏ]	Не піднятий [aw]	Піднятий [aʊ]
five, rider,	life, writer	now, loud	mouth, stout

Уперше увагу лінгвістів на канадське підняття звернув Джус [77]. Відголоски цього явища можна також спостерігати в інших діалектах: у містах на півночі американських Великих Озер спостерігається підняття дифтонга [ay], але не [aw]. І навпаки, англійська мова у Вірджинії має підняття лише в дифтонга [aw]. У канадській англійській існує чітке правило: ця модель може зустрічатися лише перед глухими приголосними, коли це необхідно. Походження канадського підняття дискусійне. Існує припущення, що ця своєрідна риса англійської мови була притаманна прихильникам Британської монархії в період війни за незалежність США. Також цю особливість можна зустріти в Новій Шотії і долинах Оттави. Крім того, подібне явище можна спостерігати в шотландському та ірландському варіантах англійської, обидва з яких могли відчутти на собі вплив англійської мови регіонів Нової Шотії та Оттави. Сучасні лінгвісти погоджуються з тим, що дана модель свідчить про великий пересув голосних, який мав місце в Англії впродовж 15 – 16 століть, суттю котрого є перегруповання цілої системи англійських голосних від середньоанглійської до сучасної англійської мови. До великого пересуву голосних слова типу *five* і *house* вимовлялися, як [fi:v] і [hu:s], тобто з голосними високого підйому; великий пересув понизив їхні голосні до голосних низького підйому, тобто [fayv] і [haws]. Поширеною серед науковців є думка, що підняття дифтонгів успадковано з окремих середньоанглійських

діалектів, в яких пониження [i:] та [u:] зупинилося на голосних середнього підйому в деяких словах.

Іншою характерною рисою канадських голосних є розподіл передерних (*pre-rhotic* або *before-r*) голосних. Характерним аспектом канадських передерних голосних є їхній опір заміщенню [a] на [o] перед інтервокальним [r], що поширено серед американського варіанта англійської мови. Серед часто вживаних слів на кшталт *sorry*, *tomorrow*, *borrow*, *sorrow*, *Laura* це явище стало обов'язковим в американській англійській. Також дану рису ще можна простежити в наступних словах: *Florida*, *orange*, *oracle*, *Norwich*, *adorable*, *thesaurus*.

Простіше кажучи, в американській англійській [o] перед інтервокальним [r] утрачається, а в канадській англійській [o] зберігається в усіх формах, результатом чого відмінність між американською вимовою, наприклад, [sari] і [baro] та канадською – [sori] і [boro]. Це також слід вважати характерною особливістю канадської англійської мови. У той час, як носії канадської англійської мов відстоюють вимову [o] перед інтервокальним [r], вони частково або повністю втратили відмінність у вимові між [æ] і [ɛ] у тій само позиції. Результатом цього є омофонія в парах слів типу *marry* – *merry* і *Barry* – *berry*. За допомогою анкетування жителів Оттави Вудс (Woods, 1993) виявив, що дана модель є віковою: носії мови старшого покоління надають перевагу вимові *marry* як [mæri], тоді як молодші носії мови вимовляють його так, що воно співзвучне з *merry*. В *hurry*, *courage*, *worry*, *derby* канадці наслідують американський шаблон та вимовляють [z^] замість [ʌ] чи [ɑ:] набутої вимови.

	КА	ЗАмер	НВ
hurry	[ˈhʌrɪ]	[ˈhʌrɪ]	[ˈhʌrɪ]
courage	[ˈkʌrɪdʒ]	[ˈkʌrɪdʒ]	[ˈkʌrɪdʒ]

Наслідуючи американський зразок, канадці мають два голосні звуки [ɜ̃^], [ə̃^], як в *bird* [bɜ̃^d], *sister* ['sistə̃^], порівняно з вимовою слів набутої вимови [bɜ:d], ['sistə].

[r] вимовляється в комбінаціях [ɔ+r]>[ɔr], [ɑ+r]>[ɑr], [ɪ+f]>[ɪr], [v+r]>[vr], [ɛ+r]>[ɛr].

	КА	ЗАмер	НВ
cart	[kɑrt]	[kɑrt]	[kɑ:t]
here	[hɪr]	[hɪr]	[hɛr]

Порівняльний аналіз системи голосних канадської англійської мови із загальноамериканською та системою набутої вимови показує її змішаний характер. Мовці КА дещо непослідовні в цій або тій системі вимови голосних звуків. Поряд із сильним американським ([ɜ̃^], [ə̃^], [ɑ], поширення [æ]), ми знаходимо характерні особливості набутої вимови (поширення [i], [e], [v]). Є також певні звуки, які мають типову канадську вимову ([ɜɪ], [ʌv]) [54: 105].

Фонетичні відмінності у вимові окремих слів.

У цілому є небагато окремих слів в активному словнику Канади, які наслідують шаблон набутої вимови та використовують дифтонгічний варіант у кінцевому наголошеному складі, порівняно з монофтонгічною формою в загально американському варіанті.

	КА	ЗАмер	НВ
docile	['dousaɪl]	['dɑsɪl]	['dounsɑɪl]
futile	['fjutaɪl]	['fjʊtl]	['fjutaɪl]

Протилежною тенденцією в канадському варіанті є наслідування загальноамериканського зразка та використання монофтонгічного варіанта, порівняно з дифтонгічною формою в набутій вимові.

	ЗАнгл/ЗАмер	НВ
status	['stætəs]	['steitəs]
missile	['mɪsl]	['mɪsɑɪl]

Слова *neither, either, vase* мають два варіанти вимови, що відрізняються в НВ та ЗАмер: ['nziðə] – ['niðə], ['ziðə] – ['iðə], ['vaz] – ['veiz]. Така структура вимови змінюється від одного носія до іншого. Низка слів може наслідувати або ЗАмер, або НВ вимову:

Наголос у словах канадської англійської мови

Порівняльний аналіз структури наголосу слів у КА показав таку ж структуру, як у ЗАмер варіанті та у словах НВ, хоча, залежно від кількості складів, наголос може змінювати своє положення.

1) У двоскладових словах наголос часто змінюється. Хоча дуже часто канадці ставлять наголос на першому складі, як і американці:

	КА/ЗАмер	НВ
research	['riszɪ]	[rɪ'sɜ:tʃ]

2) У вимові багатоскладових слів із суфіксами -ary, -ory, -mony, -ery канадські мовці наслідують британський варіант – третинний наголос на передостанньому складі, як у *dictionary* ['dɪkʃənəri]. Таке явище не спостерігається в НВ.

3) Третій варіант, не схожий ані на ЗАмер, ані на НВ, є наслідком впливу французької мови:

	КА	ЗАмер	НВ
bouquet	[bu'keɪ]	[buu'keɪ]	['bukeɪ]

Отже, в багатоскладових словах канадці ставлять допоміжний наголос на передостанній склад, якщо слово закінчується на суфікси -ary, -ory тощо [54: 109].

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. У чому схожа канадська англійська мова із загальноприйнятою американською англійською у вимові?
2. Які особливості вимови канадських приголосних? Встановіть спільні риси вимови приголосних із GA.
3. Опишіть фонетичні розбіжності вимови голосних між канадським і загальноамериканським стандартом.
4. Охарактеризуйте «канадське підняття» та наведіть приклади цього фонетичного явища.
5. Що таке розподіл передерних (*pre-rhotic* або *before-r*) голосних?
6. Які слова наслідують шаблон набутої вимови та використовують дифтонгічний варіант у кінцевому наголошеному складі?
7. Зробіть порівняльний аналіз структури наголосу слів канадського та загальноамериканського стандартів.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Виразіть власну точку зору з приводу наступного твердження:

Для британця американське мовлення часто звучить як нерішуче, монотонне, і навпаки, американець сприймає британське мовлення як уривчасте, різке, проривне і водночас манерне.

Які причини слугують появі такого враження?

2. Поставте наголос у словах:

Administration, appetizer, assignment, auditorium, basement, billion, checkers, closet, eraser, freeway, insure, kerosene, magician, oatmeal, pants, paraffin, president, schedule, sidewalk, streetcar, taxes, term paper, underpass,

vacuum cleaner, wharf, wire, wrench, zee, zip code.

3. Затранскрибуйте, як вимовляють наступні слова американці та британці:

<i>Слово</i>	<i>Британський наголос</i>	<i>Американський наголос</i>
Ballet	['bæleɪ]	[bæ'leɪ]
Vase		
Route		
address (noun)		
Ate		
Tune		
Tomato		
advertisement		
Garage		
Leisure		
Duty		
France		
laboratory		
Beret		
dance		

4. Затранскрибуйте слова з огляду на британську та американську вимову:

<i>Слово</i>	<i>Британський варіант англійської мови</i>	<i>Американський варіант англійської мови</i>
Park	['pɑ:k]	['pɑ:rk]
log		
last		
pass		
after		
grasp		

encourage		
version		
pot		
lost		
oriental		
horror		
moth		
song		
holy		
aura		
curry		
new		
sue		
trauma		
twenty		
process		
fear		
chair		
their		
steer		
sure		
progress		

5. Ознайомтесь з атласом діалектів Північної Америки, складеної Вілямом Лабовим. Занотуйте основні групи діалектів та їх характерні риси.

Phonology – English in North America I (Overview). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=SUyG--G0A8k&index=14&list=PL382E64F02FB6A899>

Phonology – English in North America II (Sound Changes). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=d8WFuwRvvF4&index=15&list=PL382E64F02FB6A899>

6. Підсумуйте відмінності між діалектом та акцентом за допомогою лекції американського професора Тайлера МакПіка The Difference Between a "Language" and a "Dialect". – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=gbvCD29Sg58>

7. Прокоментуйте вислів Макса Вейнрейха “A language is a dialect with an army and a navy”.

8.3. Англійська мова в Австралії

Розвиваючись в умовах географічної та культурної ізоляції, під впливом екстралінгвістичних чинників (особливостей навколишньої природи і способу життя, впливів контактуючих мов), англійська мова в Австралії набула особливості, які дозволяють визначити її статус – австралійський національний варіант англійської мови. Австралійська англійська не займає підлеглого становища стосовно англійської мови Великої Британії, що властиво територіальним діалектам; не обмежена сферою побутового спілкування. Англійська мова Австралії використовується в державних установах, установах освіти, є мовою засобів

масової комунікацій і художньої літератури.

У даний час процес вироблення літературних і вимовних норм не завершений, що пояснюється відносно невеликим періодом розвитку в умовах відносної ізоляції на території Австралії. Д. А. Швейцер [55: 13–19] вважає, що між початковою точкою процесу (одна мова) і кінцевою його точкою (дві різні, хоча й родинні мови) пролягає досить довгий історичний шлях. На першому етапі мова відокремленого колективу носіїв практично тотожна мові вихідного колективу. На другому етапі мова відокремленого колективу носіїв, уже відрізняється від вихідної і являє собою її територіальний діалект, котрий використовується в усному спілкуванні, тоді як у ролі літературного стандарту виступає літературна мова метрополії, загальна для обох колективів.

Англійська мова вперше потрапила до Австралії в кінці XVIII століття, коли з 1788 року уряд Англії почав висилати злочинців до штату Новий Південний Уельс. Це були представники соціальних низів, носії жаргонів та діалектів, близько 30 % яких становили ірландці. Найбільша інтенсивність процесів формування AusE припадає на XIX століття. У 30 – 40-х рр. XIX століття, в результаті репресій англійського уряду проти чартистського руху, Австралія все більше стає місцем політичного заслання.

До середини XIX століття поповнення білого населення країни йшло в основному за рахунок нових партій злочинців (яких було вивезено сюди близько 600 тисяч чоловік); їх мова відображала діалекти й жаргони Великої Британії XIX століття. Саме цей період характеризувався рядом процесів, найістотнішими з яких для подальшої долі AuE були: процес взаємодії і «вирівнювання» різних діалектів, завезених їх носіями з Великої Британії; перша хвиля запозичень у результаті

мовних контактів; початок створення національного варіанта літературної мови та інші. У цей період AusE слід розглядати не як початок нової мови, а як перемішування елементів усередині існуючого зразка англійської мови BrE. Тоді ситуація склалася так, що сленг і діалекти Лондона та промислових районів центральної Англії, сленг моряків і китобоїв, сленг злочинців та більш консервативна мова чиновників і військових опинилися в новому співвідношенні один до одного [73]. Серед тих, хто прибув до країни в перші десятиріччя колонізації, були, звичайно, і представники заможних класів: офіцери, чиновники, поліцейські, інтелігенти, місіонери. Саме вони й були носіями британського мовного стандарту (RP).

Поповнення населення Австралії, постійний процес міграції, переміщення великих мас людей з одного місця в інше, пов'язане з освоєнням нових земель, призводили до нівелювання мовних особливостей різних груп людей, до тієї мовної уніфікації, яка є необхідною умовою утворення єдиної мови. Саме тому деякі дослідники вважають 50-ті роки ХІХ століття початком самостійного розвитку австралійського варіанта англійської мови. Помітною подією був публікація в 1898 р. двох великих лексикографічних праць з англійській мові в Австралії: словників Є. Моріса та Д. Лейка, які зіграли важливу роль у формуванні національного варіанта літературної мови в Австралії і поклали початок процесу визнання факту її існування.

Факти свідчать, що імміграція до Австралії і зв'язки цієї країни зі «старим світом» тривалий час були односторонніми. Переважно одностороннім був і потік інформації. Така ситуація мала соціальні наслідки: значна частина інновацій в AusE практично не мала виходу до загальноанглійського фонду й була локалізована ареалом східної Австралії.

У середині XIX століття поживається розвиток і освоєння віддалених областей країни, де відбувається піднесення економіки та інтенсифікуються торгівельні зв'язки Австралії із зовнішнім світом. Посилюється міграція населення вглиб країни. Зростає національне самоусвідомлення народу. У країні розвивається національна культура, помітно зросла кількість освічених людей, носіїв літературної мови, багато їх прибуло з хвилею іммігрантів. У цих умовах літературна мова зміцнила свої позиції, як еталон, на котрий починає рівнятися все більша кількість колоністів. Завершення процесу формування національної самосвідомості та самобутності австралійців відбулося в період першої Світової війни.

Після Другої світової війни в Австралії спостерігається нова хвиля імміграції з Великої Британії та з інших європейських країн, яка призвела до того, що (за даними на 1961 рік) один із десяти австралійців виявився народженим поза Австралією.

Основну частину сучасного австралійського населення становлять нащадки переселенців із Британських островів – англійці (53 %), ірландці (24 %) і шотландці (13 %); представники майже винищеного корінного населення збереглися лише в глибині країни. Метиси зосередилися в основному на міських околицях і в сільській місцевості.

У XX – XXI століттях посилюється вплив американського варіанта англійської мови на мовлення австралійців. Його роль зростає під впливом американських кінофільмів, музичних записів, щоденних радіо- та телепередач.

Згідно з А. Мітчеллом і А. Делбріджем [54: 66], виділяють три різновиди австралійського варіанта англійської мови на основі фонологічних ознак:

- «Cultivated» (CAus) – культурний діалект, на якому говорить приблизно 10 % населення країни і на який все ще має величезний вплив RP;
- «General» (GAus) і загальний діалект, яким спілкується більшість населення;
- «Broad» (BrAus) – просторічний діалект неосвіченої частини населення з вираженими відхиленнями від стандартної англійської мови у фонетиці, словниковому складі і граматиці.

Таким чином, культурний австралійський англійський (CAus) є найближчим до британського варіанта, а просторічний австралійський (BrAus), на якому в Австралії говорить близько 30 % населення, і саме він сприймається як «Australian twang» («гнусавий австралійський акцент»), найбільш відрізняється від нього. Цей акцент звучить з вуст героїв таких акторів: Поля Хогана («Крокодил Данді») і Баррі Хамфріза – типових австралійців, жителів глухих закутків, людей із народу, малоосвічених і грубуватих.

Поділ AusE на GAus, CAus та BrAus певною мірою умовний. Фактично картина вимови в Австралії складніша, бо існують зразки мовлення, в яких змішуються елементи, притаманні різним типам вимови, явища діалектизму та диглосії. Крім того, незначна частина населення через вимоги до деяких професій, родинні традиції, «бритоманію» намагається імітувати в мовленні британський стандарт, виявляючи певні риси австралійських типів вимови (GAus, CAus), наближаючись до модифікованої австралійської мови (Modified Australian (MAus)) [54: 68].

Попри відмінності, що існують між трьома варіаціями австралійської мови, вони утворюють єдину систему, яка в цілому відрізняється від британського вимовного стандарту. Найбільш різко виділяється

просторічний австралійський варіант (Broad), найближчий до нього – культурний (Cultivated). На підставі цього, з урахуванням особливостей розвитку англійської мови в Австралії, деякі дослідники висунули цікаву гіпотезу: первинною для Австралії формою вимови є саме просторічна форма – результат злиття й еволюції просторіччя, діалектів і жаргонів, на яких говорили перші білі поселенці Австралії. Просторічний (Broad) і особливо культурний (Cultivated) варіанти виникли як більш «престижні» форми шляхом згладжування особливостей просторіччя й зближення із загальноприйнятим варіантом (RP) [39: 109–113].

З лінгвістичної точки зору, статус AusE можна визначити як австралійський варіант англійської мови. AusE не займає підлеглого становища стосовно англійської мови Великої Британії і не обмежується лише сферою побутового усного мовлення. Вона використовується в державних установах, школах і вишах, є мовою засобів масової інформації та художньої літератури. На території самої Австралії спостерігається певна неоднорідність мови в різних районах.

Вивчення особливостей австралійського варіанта англійської мови дозволяє визначити тенденції розвитку мови на континенті й зробити наступні висновки:

1. Англійська мова в Австралії розвивалася як природне продовження BrE на основі багатьох регіональних та соціальних діалектів, завезених із Великобританії;
2. Своєрідні етнографічні та соціальні умови Австралії, історичні особливості розвитку зумовили розходження між британським варіантом англійської мови й мовою, яка була завезена до Австралії в кінці XVIII століття й розвивалася в умовах відносної ізоляції;
3. Соціальні умови розвитку AusE стали передумовою таких процесів:

- взаємодія й «вирівнювання» різних діалектів, завезених до Австралії;
- здійснення запозичень у результаті мовних контактів;
- поступове накопичення і кристалізація елементів структури національного варіанта літературної мови.

До фонетичних особливостей AusE належить різниця в ступені відкритості передніх голосних RP та AusE, котра призводить до того, що слово *six* (RP) для австралійця звучить як *sex*, а слово *sex* – як *sacks* і т.п. До цього ж можна додати дію інших факторів, на кшталт: схожість сусідніх звуків в артикуляції, оглушення, назалізація і весь комплекс етнічно орієнтованих особливостей розмовного мовлення. Проте ці фактори проявляються у прогресії, яка зменшується у міру підвищення етико-стилістичного статусу мовлення від VgAus до CAus і у міру посилення фактору офіційності мовлення. VgAus – тип вимови, що переважно асоціюється з менш освіченими колами населення, мешканцями «глибинки» (*bush dialect*). Основні типи вимови AusE не є регіональними варіантами вимови. Вони поширені і співіснують на території всієї країни. До того ж в Австралії практично не спостерігаються помітні діалектні відхилення. Тому слід визнати, що «мовна оболонка на території п'ятого континенту є унікальною, яка не має аналогій у жодній з англійських країн» [60: 155].

Нижче наведені характерні особливості найбільш поширеного діалекту VgAu, що є нормативним.

1) У дифтонга [eɪ] перший звук скорочується майже до нейтрального голосного.

2) Глайд [a] в [aɪ] ширший, ніж у британському варіанті.

3) Існує фонема [æ], відсутня в британському варіанті.

4) Вона замінює інколи голосний у наголошеній позиції. [aɪ] і [eɪ] майже не розрізняються і змістовнорозпізнавальну функцію не виконують. [a] також ширший і більш просунутий вперед.

5) Голосні [æ] і [a] майже не розрізняються у всіх діалектах.

6) Нейтральний голосний замінює [ɪ] в кінці слів «arches», «horses» etc. [ɪ] майже не зустрічається в чистому вигляді в жодному з діалектів: у GAus це найчастіше дифтонгізований [i], в BrAus – у поєднанні з нейтральним, як і в SAus. Так що «feel» сприймається в мові носія BrAus як [fɪɪ]. А центральний дифтонг [ɪə] перетворюється на трифтонг [eɪə] – «beer» [beɪə] [54: 76-77].

Австралійський варіант англійської мови дуже різноманітний, маючи риси й американського, і британського варіантів. Крім того, проблема ускладнюється наявністю трьох різних рівноправних типів вимови. Хоча в більшості випадків ця диференціація не призводить до ускладнення комунікативного процесу, а є лише критерієм для визначення соціального статусу.

монофтонги AusE

/i/ як у слові seat [si:t]
/ɪ/ – «» – sit [sɪt]
/ɛ/ – «» – head [hɛd]
/ɒ/ – «» – hot [hɒt]
/ɔ/ – «» – sort [sɔt]
/ʊ/ – «» – put [pʊt]
/u/ – «» – boot [bu:t]
/ʌ/ – «» – but [bʌt]
/ɜ/ – «» – bird [bɜ:d]
/ə/ – «» – alone [ə 'ləʊn]

Дифтонги AuE

[eɪ]	як в слові	day	[dɛɪ]
[oʊ]	– "" –	so	[soʊ]
[ʌɪ]	– "" –	try	[trʌɪ]
[aʊ]	– "" –	down	[daʊn]
[ɔɪ]	– "" –	boy	[bɔɪ]
[ɪə]	– "" –	clear	[klɪə]
[ɛə]	– "" –	dare	[dɛə]
[ʊə]	– "" –	tour	[tʊə]

Розбіжності при зіставленні звукових систем AusE і RP стосуються наступних голосних:

/ɪ/	як у слові	bitter
/ɛ/	– "" –	better
/ɔ/	– "" –	sort
/ɜ/	– "" –	bird
/ə/	– "" –	above
/ɑ/	– "" –	barter
/ʌ/	– "" –	butter [54: 75].

Зіставлення голосних /i:/, /ɪ/, /e/, /æ/, що відносяться в RP до переднього ряду, з відповідними голосними в AuE, показує: загалом останні займають аналогічну позицію в координатній сітці голосних. Відмінності між англійським і австралійським /ɪ/ легко ідентифікуються при вимові слова *pity* в RP і AusE. У вимові англійця чується широке, відсунуте назад /ɪ/ у першому складі і ще ширший різновид /ɪ/ у другому. У вимові австралійця чується характерне вузьке /ɪ/ в першому складі і /i/ (тобто ще більш закритий різновид) в другому. Контраст між /i:/ і широким англійським /ɪ/ в другому складі сприяє виділенню відмінностей англійського й австралійського /ɪ/ в першому складі *pity*. Найбільш закритий різновид /ɪ/ наголошується в мові носіїв GAus і BrAus. Крім того, для частини носіїв BrAus характерне використання подовженого варіанта /ɪ:/, особливо в односкладових словах під наголосом.

На відміну від RP, /ɪ/ в AuE не зустрічається у

відкритому складі в кінці слів. Тому голосні в кінці слів *pretty, valley* розглядаються як алофон /i:/, а не /i/. AusE /i/ зустрічається в закритому складі (e.g. *electric, fighting*). Проте в цій позиції характерним для AusE є поява нейтрального /ə/ (*roses* [rouzəz], *goodness* [gudnəs]). Голосний AusE /i/, як і в британському варіанті, виявляє тенденцію до дифтонгізації (/i:/, /ij/ або /iɨ/). Остання є не лише наслідком різних позиційних умов, але і результатом стилістичної диференціації, точніше «інтердіалектної варіативності вимови». Так, на думку А. Мітчелла, чистий монофтонг /i/ зустрічається лише в підкреслено літературній вимові частини носіїв CAus, тоді як у мові останніх носіїв CAus /i/ зустрічається у вільній варіації з /i:/, або останнє переважає [39: 115]. Чується /i/ в цих випадках і в GAus. Для BgAus характерніша форма /əɪ/, так що *feel* в мові носія BgAu чується, як [fəɪl], відповідно: *meal* [məɪl], *real* [rəɪl] а центральний дифтонг /iə/ перетворюється на трифтонг /əɪə/ (*beer* [bɛəɪə]).

У GAus монофтонг /i/, як правило, не вживається, частіше зустрічається дифтонгоїд /i:/ або дифтонг /əɪ/.

	RP	CAus	GAus
see	[si]	[sli(si)]	[səi]
feed	[fid]	[fiid(fid)]	[fəid]
beat	[bit]	[blit(bit)]	[bəit]

Австралійська система голосних абсолютно не подібна до інших варіантів. Інші стандартні варіанти мають напружені голосні звуки, слабкі голосні звуки і дифтонги. Австралійська англійська мова, з іншого боку, перетворила більшість напружених голосних звуків на дифтонги.

Received Pronunciation	General Australian	Example
/i:/	/ɜɪ/	see /sɜɪ/

/a:/	/a:/	heart /ha:t/
/u:/	/zu/	school /skʊl/
/æ/	/e/	bad /bed/
/ʌ/	/a/	cut /kʌt/
/eɪ/	/æɪ/	say /sæɪ/
/aɪ/	/aɪ/	high /haɪ/
/aʊ/	/æʊ/	now /nʌʊ/
/əʊ/	/ʌʊ/	no /nʌʊ/
/ɪə/	/i:/	near /ni:/
/eə/	/e:/	hair /he:/

Порівняльний аналіз голосних GAus і RP свідчить, що загальна кількість голосних фонем в обох варіантах англійської мови однакова. У фонематичній системі австралійської англійської мови 12 монофтонгів, 8 дифтонгів і 24 приголосних, що в цілому збігається із британським варіантом англійської мови. Істотних особливостей стосовно австралійських приголосних не виявлено. Однак розбіжності в системі голосних значні й носять характер системного зрушення. Відмінності проявляються в позиції голосних та їх якості, GAus і RP різняться числом голосних переднього й заднього ряду.

	GAus	PR
Голосні переднього ряду	[i] [ɪ] [e] [æ] [ʌ] [a]	[i] [ɪ] [e] [æ]
Голосні середнього ряду	[ɜ:] [ə]	[ɜ:] [ə]
Голосні заднього ряду	[ɔ] [ɑ] [ʊ] [u:]	[ʌ] [ɑ:] [o:] [ʊ] [u] [u:]

Загальною тенденцією зрушення є рух у бік більш закритих і більш передніх звуків. У дифтонгах спостерігається тенденція до монофтонгізації, до ослаблення глайда й подовження ядра. Крім того, існують відмінності в дистрибуції й частотності окремих звуків. Складається цікава фонологічна ситуація, коли фонематичні системи двох мов збігаються, але «фонетичний субстрат», в якому фонематичні одиниці реалізуються, має акустико-артикуляційні відмінності. При цьому не відбувається змішання фонематичних одиниць. Ритм австралійської мови справляє враження більш рівного завдяки виразнішій, ніж у британському варіанті, вимові ненаголошених монофтонгів і дифтонгів, і через зменшення контрасту між наголошеними й ненаголошеними складами.

Регіональні відмінності в австралійській англійській виражені слабо, варіації зумовлені фактором соціального становища. Найпростіший прояв – поділ на мову міста та сільської місцевості. За оцінками лінгвістів, приблизно третина населення Австралії говорить на «широкому» *BrAus*, трохи більше половини населення користуються «загальноприйнятою, стандартною» австралійською *GAus*, приблизно десята частина спілкується на «освіченій, вишуканій» австралійській мові *SAus*, причому жінки зазвичай обирають два останні варіанти.

Голосні

- Ядро дифтонгів вимовляється енергійніше, порівняно з RP, а другий елемент може редукуватись, що надає австралійській вимові непоспінності та мелодійності.
- У закритому складі [æ] може вимовлятися як [ɔ] : [bɔt], [flɔt] замість [bæt], [flæt].
- У словосполученнях -ar-, -ast-, -ask- вимова а близька до британського стандарту ([ɑ:]): car,

chance, ask, castle. Проте цей довгий звук – більш переднього ряду, ніж у RP, що надає повної ідентичності звучанню AmE hot і AustrE heart; обидва слова вимовляються як [hɑt].

Приголосні

У цілому система приголосних звуків австралійської англійської повторює систему приголосних британського стандарту. Загальна з американським варіантом риса – [t] між голосними стає дзвінком.

Деякі особливості вимови приголосних австралійцями, що відрізняють її від англійської норми, зводяться до наступного:

- При артикуляції губно-губних приголосних [p], [b], [m], [w] губи злегка розтягнуті й притиснуті до зубів, що призводить до нечіткої артикуляції і дає привід звинувачувати австралійців у «мовній ліні» (lip-laziness).
- Звуки [θ], [ð], [s], [z], [tʃ], [ʃ] мають більш шиплячий характер.
- [h] часто випадає.
- Мову австралійців характеризує сильна назалізація. Ця риса властива деяким діалектам Англії і має широке розповсюдження в мові американців.
- Звук [ɹ] – велярний у всіх позиціях, часто локалізується в кінці складу.

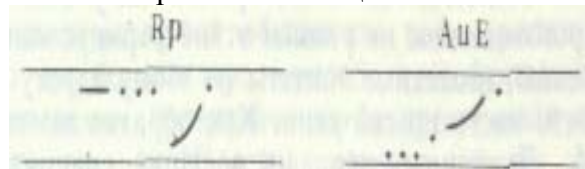
У фонетиці австралійської англійської мови яскраво виражене явище подвійної асиміляції, фонетичний процес, у результаті якого звукосполучення [dj], [tj], [sj] і [zj] перетворюються у відповідно [dʒ], [tʃ], [ʃ], [ʒ]. Наприклад: educate → ['ɛdʒʊkeɪt], graduate → ['grædʒueɪt].

Звукосполучення /nt/ у позиції між голосними може вимовлятися як [n], у результаті чого пари слів типу «winter» і «winner» можуть бути омофонами.

Інтонація австралійської англійської характеризується менш різкими підвищеннями й зниженнями тону в межах висловлення, завдяки чому інтонація британського варіанта сприймається навіть у висловленнях одного типу загалом живіше та емоційніше, порівняно з рівнішою й монотоннішою австралійською. Існують відмінності інтонації й у певних типах питань, у деяких традиційних формулах, але ці явища ще тільки починають серйозно вивчатися. В інтонуванні стандартних фраз типу "*Good-bye now. Is that so?*" зазначимо збіг інтонаційного рисунка з американською вимовою, що є результатом впливу американського варіанта англійської мови [39; 72; 85].

Розбіжності в інтонації AusE – RP можна виділити у двох позиціях:

1. Це питання загального типу, що вимагають відповіді *Yes* або *No*. Так, питання *Have you any matches?* вимовляється з різною інтонацією в RP і AusE:

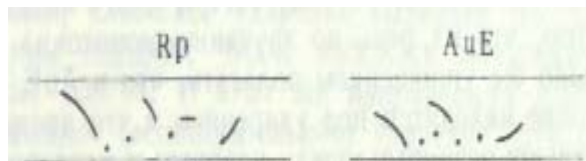
Або: *Will you come?*

Відповідно до норми RP, перший наголошений склад (у питаннях подібного типу) вимовляється на високому рівні, потім висота тону падає на ненаголошені склади або залишається на одному рівні й помітно підвищується на

останньому наголошеному складі. У AusE подібні питання вимовляються, починаючись із низького тону: підйом відбувається на останньому наголошеному складі.

2. Розбіжності в мелодійному малюнку речень, що закінчуються на *don't you, can't you, won't you* (так звані *disjunctive questions*). Наприклад: *I think it's funny, don't you?*

Для вимови *don't you* для RP характерний високий початок на *don't*, потім помітний підйом із низького тону до високого на *you*. Для AusE характерний низький початок на *don't* і подальший (плавніший) підйом на *you*. Підсумовуючи фонетичні відмінності між AusE і BrE (RP), слід зазначити, що, в цілому, вони не виходять за рамки «варіативності» англійської мови, що спостерігається в інших районах світу. Інвентарні фонемні відмінності RP – AusE, як ми бачимо, існують, але вони стосуються частковостей, в основному ж наголошується збіг фонемного інвентаря.

Для пояснення того, чому саме носії GAus говорять повільно й менш емоційно, аніж носії RP, запропоновано низку теорій. Прихильники однієї з них висувують припущення, що на інтонацію і темп мовлення носіїв GAus вплинули мови австралійських аборигенів. Фонетисти ж, навпаки, стверджують: культурний рівень австралійських аборигенів був занадто низьким, щоб значно вплинути на культуру й мову білих поселенців. Крім того, внаслідок порівняно короткої історії відносин між поселенцями й аборигенами, мова останніх не могла мати помітного впливу на мову поселенців [54: 85]. Існує припущення, що

кліматичні умови також можуть впливати на артикуляцію носія мови. Ця теорія пояснює відмінності в темпі й інтонації мови між носіями GAus і носіями RP теплим кліматом Австралії.

- носії GAus уникають великої кількості ненаголошених складів у проміжку між двома наголошеними;
- виникає другорядний наголос, тобто ненаголошене в RP слово стає наголошеним в GAus. У результаті кількість наголошених складів в GAus, як правило, більше, ніж в RP.

Як і в інших варіантах англійської мови, в AusE наголос у слові, що складається з двох складів, падає зазвичай на перший склад. Відносно багатоскладових слів діє те ж правило, що і в BrE: у поєднанні з фразовим, словесний наголос виділяє той або інший склад так, щоб уникнути появи ряду ненаголошених складів. Теж саме стосується і другорядного наголосу, що пояснюється дією універсального закону «економії зусиль» вимови, котрий виявляється в будь-якій мові.

Також у мові австралійців виявляється тенденція до виділення у слові кореневого складу, причому далеко не всі «мовні інновації» в цьому плані підтримуються літературною нормою CAusE. Так, якщо вимова [eks'kwizet] *exquisite*, [ken'tovesi] *controversy* стала нормою (поряд із традиційними формами), то деякі інші (особливо властиві мові молоді) розглядаються як просторічні варіанти.

Існують відмінності між AusE і RP також у фразовому наголосі й ритмі. Австралійці надають перевагу частішому виділенню наголошених складів, порівняно з носіями BrE. Наприклад, відповідно до норм RP, у наступних прикладах спостерігається по два наголоси: " *'Half a pound of 'butter i 'All the way 'home*". Відповідно до сучасної орфоепічної норми AusE, в подібних прикладах

повинно бути три наголошені слова: " *'Half a 'pound of 'butter i 'All the 'way 'home*". З іншого боку, наголос в AusE менш інтенсивний і відрізняється меншим діапазоном за висотою тону. Останнє особливо типово для носіїв BAus (для 8 % носіїв BrAu типовим є сповільнений темп у порівнянні з 2 % – для носіїв CAus і GAus) [54: 87].

Характерний рисунок «австралійської вимови» створюється також за рахунок протяжної артикуляції ненаголошених голосних: коли носії BrAus (і, частково, GAus) вимовляють [rei'seiv] замість «звичного» (для RP) [ri'siv], тому чіткої різниці між наголошеними й ненаголошеними складами не відчувається. Саме тому мову австралійців подеколи вважають монотонною за звучанням. Водночас вважати, що в AusE кожен склад у слові є наголошеним, було б спрощенням. Проте дослідники стверджують, що кількість наголошених складів у GAus у середньому перевищує кількість наголошених складів у RP.

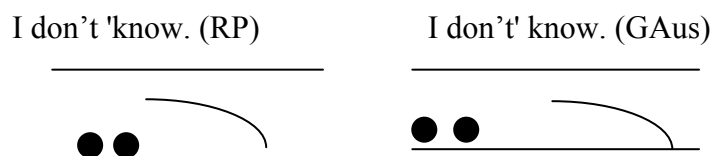
GAus	RP
'All the 'way 'home	'All the way 'home
'Thank you 'very 'much	'Thank you very 'much

Були виявлені особливості, пов'язані з наголосам у питаннях, що закінчуються на *don't you, can't you, won't you*: мовці RP не наголошують слова *don't, can't, won't*, тоді як у GAus наголошеним словом є *you*.

GAus	RP
I think it's 'funny, don't 'you?	I 'think it's 'funny, 'don't you?

Багато відмінностей спостерігається в діапазоні підвищення й пониження тону в межах одного

висловлення. При цьому діапазон мовного тону в носіїв GAus значно вужчий, ніж у носіїв RP.

Перший ненаголошений склад у цьому висловленні вимовляється на найнижчому рівні, у GAus найнижчий рівень розташований вище, ніж у носія RP.

Хоча інтонація є найменш вивченим компонентом фонетичної системи австралійського варіанта англійської мови, а структурні відмінності в інтонації висловлення не призводять до порушення розуміння суті, можна зробити наступні висновки:

- а) інтонаційні контури фраз в основному збігаються, але діапазон підвищення і пониження тону в межах висловлення у носія GAus вужчий, ніж у носія RP;
- б) мовлення носія GAus монотонніше;
- в) темп мови сповільнений.

Достатньо складною та недослідженою є соціально-стратифікаційна картина AusE. Існує значна варіативність норм вимови, залежно від комунікативної ситуації, соціальних факторів (наприклад, якість та вид освіти, вік, стать, сімейні відносини та ін.).

Значний інтерес має також і соціальний аспект «австралійської вимови». Один із провідних фахівців у царині фонетики, професор А. Делбрідж [54: 91] відзначив: попри загалом терпиме ставлення англомовної аудиторії до різних відхилень від колись єдиного стандарту (RP), викликаного незвичайно збільшеними мовними контактами в умовах науково-технічної революції та глобалізації суспільства, соціальний

престиж AusE, як і раніше, недостатньо високий.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Коли вперше потрапила англійська мова до Австралії? Хто були її першими носіями?
2. Чому лінгвісти вважають, що процес вироблення літературних і вимовних норм в Австралії ще не завершений?
3. Чим зумовлені регіональні відмінності австралійської англійської мови і як вони виражені ?
4. На основі яких ознак А. Мітчелл і А. Делбрідж виділяють три різновиди сучасного австралійського варіанта англійської мови?
5. Які є характерні особливості найбільш поширеного нормативного діалекту BrAu?
6. Чи збігається фонематична система австралійської англійської мови із її британським варіантом?
7. Які особливості вимови приголосних австралійцями відрізняють її від британської норми?
8. У чому полягають розбіжності у вимові голосних австралійцями та британцями?
9. Які існують особливості стосовно наголосу австралійської англійської мови?
10. За рахунок чого створюється характерний рисунок «австралійської вимови» ?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Вивчіть особливості австралійської англійської вимови за допомогою наступного інтернет ресурсу: AUSTRALIAN VS. CANADIAN ACCENTS! – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=DWbYEJC4j4U>

2.З'ясуйте особливості розмовного стилю австралійської англійської після перегляду матеріалу How To Speak Australian – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=YiSDPHWsqpo>

3.Затранскрибуйте приклади, подані носієм австралійського варіанта англійської мови у фрагменті THE AUSTRALIAN ACCENT TAG! – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=xGGC2YLlkGI>

4.Порівняйте запропоновані акценти та встановіть їх спільні та відмінні риси у вимові ACCENT TAG {AUSTRALIAN vs AMERICAN vs SCOTTISH} – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=YU5wWU-5hVM>

5.Вивчіть правильну вимову австралійських географічних назв з носієм мови у відео How to Pronounce Australian City Names – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=7niAo75tBYE>

6.Розширте свої знання із наголосу австралійського варіанта англійської мови, використовуючи фрагмент Australian Accent Tip! 2 Syllables I Accents with Amy. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=bj05ICDL6Cc>

8.4. Фонетичні особливості англійської мови у Новій Зеландії.

Першими англомовними поселенцями Нової Зеландії були в 19 ст. жителі Австралії, завдяки яким сучасна новозеландська англійська багато в чому схожа на австралійський варіант, але при цьому має низку

характерних рис.

Перша особливість полягає у коротких голосних переднього ряду:

1) Короткий голосний звук [i] належить до центрального ряду, він близький до [ə]. Звучанням він дещо нагадує звук [u], хоча є менш закритим, ніж цей короткий звук. Справа в тому, що він чітко відрізняється від звука [i], характерного для австралійської англійської мови. Деякі новозеландці впевнено стверджують: словосполучення **"fish and chips"** австралійці вимовляють, як **"feesh and cheeps"**. У свою ж чергу, австралійці зазначають, що новозеландці цей вираз вимовляють, як **"fush and chups"**. Отже, короткий звук [i] новозеландського варіанта англійської мови фонологічно не відрізняється від нейтрального голосного [ə].

2) Новозеландський голосний [æ] (як у слові **had**) близький до австралійського звука [ɛ] (як у слові **head**). Саме тому добре відомий вираз "The cat sat on a mat" звучатиме так: **"The cet set on a met"**.

3) Новозеландський голосний [ɛ] (як у слові **head**) дуже подібний до австралійського [i] (як у слові **hid**). Проте новозеландська фонема [i] набула центральної позиції і схожа на [ə] (**schwa vowel**). Водночас австралійська [i] залишається близькою до [i:] (як у слові **head**). Можливо, найпомітнішою характерною рисою новозеландського варіанта англійської мови є [i] центрального ряду [2: 117].

Наступним, на що варто звернути увагу, є злиття:

Голосні звуки [iə] (як у слові **near**) та [ɛə] (як у слові **square**) піддаються злиттю. Наприклад, **here** римується з **there**, а **bear** і **beer**, як і **rarely** та **really** є омофонами. Це найбільша зміна, що відбувається в новозеландській англійській мові. Також ведуться дискусії щодо якості звука, що представляє собою результат подібного злиття,

але, відповідно до загальноприйнятої точки зору, такий звук найбільш подібний до закритого варіанта [iə]. Перед приголосним [r] можуть піддаватися злиттю голосні [i] - [iə] (як у словах reel і real) тощо.

Вимова інших голосних.

Звуки [ɑr] та [ɑ] (як у словах start, bath, palm) звучать майже так, як відкритий голосний центрально-переднього ряду [e]. Фонетична якість цього голосного звука частково накладається на якість фонем [ʌ] (як у слові **strut**). Для багатьох носіїв мови єдиною відмінністю є лише довгота.

Особливості приголосних звуків:

Новозеландський варіант є практично **безерним** (англ. non-rhotic) діалектом, **тобто він вважається полуротичним**. На нього вплинув шотландський діалект. В основному ним користуються в Саутленді та в деяких районах Отаго. Носії новозеландської англійської мови не реалізують у своєму мовленні сполучну та інтрузивну літери **r**. Звук [r] є темним (велярним) у всіх позиціях. У кінці складу він часто піддається вокалізації. У різних регіонах країни це явище виражається по-різному. Це залежить від соціально-економічної групи. Представники молодшого соціального класу вокалізують [r] у більшості випадків, де це можливо. Відмінності між [w] (як у слові **witch**) та [hw] (як у слові **which**), які зберігаються більш старшими носіями мови, сьогодні нівелюється.

Буква **H** зазвичай називається [eɪf], як і у Великобританії та Північній Америці. Проте вона може вимовлятися з аспірацією (придихом). Така вимова походить із північноанглійських діалектів (англ. Hiberno-English). Хоча ця вимова й вважається неправильною, однак новозеландці її використовують. Префікс trans-, як правило, вимовляється [trænts]. Це призводить до змішування вимови букви в таких словах, як «transplanet» ([trænzplant]), тоді як у північній (але не в південній)

британській англійській мові в обох складах реалізується одна й та ж сама голосна (**[trænzplænt]**).

Відмінності від британської англійської мови.

Як було вже зазначено, існує різниця щодо британської та новозеландської [i], котра є нижчою та задньоязиковою. Отже, **six** вимовляється **sucks**. У другій колонці поданої таблиці подається вимова носіїв новозеландської англійської мови:

Pan		pen
Pen		pin
Pin		pun
Peek		peck

Типовим для вимови новозеландців є поява нейтрального голосного звука (тобто schwa) у таких словах, як grown, thrown, mown. Це набуває наступного звучання: grow-en, throw-en, mow-en. Такий же звук можна почути у вимові слова three, коли нейтральний голосний звук з'являється між *th* та *r*. Таким чином створюється двоскладове слово, і у словах, як dwarf та Dwane/Duane, де нейтральний голосний звук з'являється між *d* і *w* (або *u*), що призводить до так званого «каламбуру».

У новозеландському акценті слова типу chair і cheer ([tʃɛə], [tʃɪə]) вимовляються так само, як і в британському, американському та австралійському варіантах. Те ж саме можна сказати про слова share і shear, bear і beer, spare і speer. Дана вимова не вважається універсальною, і багато новозеландців розрізняють ці слова. До речі, молоді носії новозеландського варіанту англійської мови схильні до вибору [ɪə], у той час, як мовці середнього віку зупиняють свій вибір на [ɛə]. Такі явища спостерігаються і в інших варіантах англійської мови, однак не в австралійському

[39]. У новозеландській англійській мові спостерігається тенденція у вимові [ɔ] замість æ, характерного для південнобританського варіанта мови, особливо в тих випадках, коли голосна з особливістю її звука є наголошеною а. Відтак слова *warrior* і *worrier* набагато складніше розрізнити в новозеландському акценті, аніж у багатьох інших варіантах англійської мови.

Чимало новозеландців голосний звук у слові **ferry** вимовляють із підняттям, тому його важко відрізнити від такого, що у слові **fairy**. Проте варто зазначити, що довгота звука майже завжди зберігається.

Носії новозеландської англійської мови часто відповідають на запитання твердженням, яке супроводжується підвищенням інтонації на декількох останніх словах (*high rising terminal*). У такий спосіб створюється враження, що їх твердження звучить, як інше запитання. Очевидно, це перебільшення, що виступає пародією на робітничий клас або на неосвічених новозеландців. Таке підвищення інтонації також помітне і в інших регіональних формах англійської мови.

Відмінності від австралійської англійської мови.

Немає сумніву в тому, що іноземцям досить важко розрізнити новозеландський діалект від австралійського. Існує низка відмінностей у вимові голосних звуків, які значно коротші в новозеландському варіанті англійської мови. Найбільш характерними для розрізнення є звуки: короткий і та е, як у словах **chance**, що описано нижче.

Короткий [i] у новозеландському варіанті вимовляється, як нейтральний голосний звук [ə] (*schwa*). В австралійському варіанті короткий [u] часто вважається голосним, що є подібним у вимові до новозеландського варіанта. Австралійці часто жартують: мовляв, новозеландці замість «fish and chips» кажуть «fush and chups». Хоча це більше схоже на «f 'sh and ch'ps» [1: 413].

Навпаки ж, найбільш подібним звуком новозеландського варіанта до австралійського короткого і [i] є ee [i]. Порівняно з британським варіантом англійської мови, австралійська і довша, можливо, саме внаслідок впливу італійських іммігрантів. До речі, документальні фільми першої половини ХХ століття, в яких були наявні й австралійські, й новозеландські голосні, показують, що акценти були більш-менш схожими ще до початку II світової війни, а відрізняться почали вже після 1950-их.

Нещодавно лінгвісти запропонували гіпотезу: короткий звук [i], що можна почути в новозеландському варіанті мови, походить із діалектів англійської мови, якими розмовляли представники нижчих верств суспільства наприкінці ХІХ століття. Але чому саме ця риса не збереглася в австралійському варіанті англійської мови – невідомо. Вимова англійських голосних носіями мови маорі також вплинула на новозеландський акцент. У Новій Зеландії окремо існує акцент маорі, що відрізняється від акценту «білих» новозеландців. Ще одним цікавим свідченням особливості даного варіанта англійської мови є те, що в новозеландському мовленні ми можемо почути *iggs for brickfast* або *kollikt your hid-sits*.

Новозеландська вимова слів типу *dance* характеризується тим, що в ній присутній голосний звук а, як у слові *car*, іншими словами [da:ns], що нагадує широкий [æ] британського варіанта англійської мови.

Під впливом американського варіанта багато молодих людей вимовляють слова *more* і *sure*, як *mu*а і *shua*, тоді як австралійці продовжують вимовляти ці слова **maw** і **shaw**, як і старше покоління новозеландців.

Вимова літери **l** у кінці слова, такого, як **kill**, інколи співпадає з **w**. Особливо це відчутно у провінційних містах та містечках. Деякі мовці не розрізняють звуки у словах **bill** і **bull**. Навіть таке слово, як *build*, звучатиме, як **buwd**.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. У чому схожість та відмінність вимови австралійських та новозеландських голосних звуків?
2. Яка тенденція спостерігається у вимові звука [æ]?
3. Які особливості вимови приголосних англійської мови у Новій Зеландії?
4. Який вплив має американський варіант англійської мови на вимову молодих людей у Новій Зеландії?
5. У чому суть відмінностей новозеландської вимови від британської?

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Вивчіть особливості англійської вимови у Новій Зеландії за допомогою наступного інтернет ресурсу: New Zealand Accent Tip | Accents with Amy – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Ab_MLnr1Q4I

2. З'ясуйте історію розвитку новозеландського варіанта англійської мови та сучасні особливості його розмовного стилю після перегляду матеріалу New Zild – The New Zealand Accent – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=bV_UmOvV1vs

3. Затранскрибуйте приклади, подані носієм новозеландського варіанта англійської мови у фрагменті New Zealand Lingo and Accent – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=tgWnQVfY3mE>

4. Порівняйте запропоновані акценти та встановіть їх спільні та відмінні риси у вимові. Використайте інформацію Australian versus New Zealand Accents Tip! |

9. ФОНОСТИЛІСТИКА СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

9.1. Фонетична стилістика

Фонетична стилістика – це лінгвістичне вчення про функції окремої фонемі і найрізноманітніші поєднання фонем у словах і між словами в межах усієї мовної системи, а також про функціональний вияв нормативно-літературної вимови слів, про наголошування слів, типову інтонацію мовних одиниць. У системі стилістичних прийомів, орієнтованих на передавання власне змістового та емоційного плану відповідних висловлювань, виділяють фонетичні засоби, або засоби фонетичної стилістики. До них належать різноманітні явища звукового оформлення прозового і віршованого мовлення, а саме: ритмічне членування, досягнення виразності рим, алітерація та асонанс, звуконаслідування, звукосимволізм, звукові форми, що виконують важливі стилістичні функції. Між звукосимволізмом і звуконаслідуванням існує істотна різниця, яка полягає в тому, що звуконаслідування є, по суті, імітацією природних звучань, а звукосимволізм – це здатність звуків викликати певні звукові асоціації. **Ономатопея** або звуконаслідування – імітація засобами мови різних позамовних звукових явищ (дзижчання, гавкання, кудкудакання тощо) на основі асоціацій між звуками і незвуковими явищами (рухом, формою і ін.). Наприклад : *BANG!!! There goes another building.*
Buzz, goes the blue fly, hum, goes the bee.

У лінгвопоетиці явища звукосимволізму і звуконаслідування об'єднуються у загальнішому явищі – звукозображувальності.

Проблема зв'язку між звучанням і значенням слова – явище звукосимволізму – сягає своїм корінням у глибоку давнину, в добу античності. У XVIII-XIX ст. Г.Лейбніц, В.фон Гумбольдт поклали звукосимволізм в основу звуконаслідувальної теорії походження мови. Наприкінці XX ст. було проголошено створення нової самостійної мовознавчої дисципліни фоносемантики як однієї з інтегральних наук, яка досліджує зв'язок між звуком та значенням. Психічну природу звукосимволізму досліджує психофонетика як складова частина психолінгвістики.

До вивчення явища звукосимволізму звертається багато українських вчених, зокрема А.А. Калита, В.І. Кушнерик, Н.Л. Львова, С.М. Шрестха, О.М. Холод. Сучасні прихильники фонетичного символізму висувують концептуальну тезу: звуки набувають значень тільки під впливом певного стимулу – у досвіді – при штучному приписуванні двох або більше смислів, у мові – у складі слів і морфем з певним лексичним значенням. Характерно, що за відсутності семантичного стимулу реципієнт не може співвіднести певну форму з довільним змістом, а отже, звукосемантичні асоціації є вторинними. В.В. Левицький розрізняє суб'єктивний звукосимволізм (зв'язок між певними звуками та значеннями в психіці людини, який устанавлюється експериментальним шляхом) та об'єктивний (зв'язок звуків і значень у словах тієї чи іншої мови) [30]. Сьогодні, деякі вчені вважають, що сприйняття інформації на асоціативно-психологічному рівні суттєво залежить від її звукового оформлення. Науковці стверджують, що обсяг звукових сигналів, що надходять у центральну нервову систему і зумовлюють певні емоції, завжди більший, ніж сукупність засобів раціонального

словесного відображення цих сигналів. Голосні й приголосні звуки в структурі морфем, слів та речень здатні породжувати конотації, тобто брати участь у створенні позитивного чи негативного враження від спілкування. Так, англійські слова із звукосполученням *fl-* (*fly, flee, flow, flimsy, flicker, fluid*) мають значення легкості і швидкості дії, а *gl-* (*gleam, glisten, glow, glint, glitter, and glimmer*) – яскравості. Голосні звуки [a, o, u] створюють враження величини, [u:] передає почуття смутку, а [m] – радості. Досить часто погляди вчених на звукосимволізм мають суб'єктивний характер, у той час як художня мова є найбільш індивідуалізованою формою існування мови. Об'єктом фонетичної стилістики слугують функції фонетичних засобів мовлення, передусім функції фонем в усіх можливих і нормативних поєднаннях їх у словах, а також наголошування слів.

Основною одиницею фонологічного рівня є фонема, головна функція якої – розрізнення значущих одиниць мови. На відміну від одиниць інших рівнів мови, фонемі мають лише план вираження, тобто не являють собою двосторонній знак. Через це всі фонемі відіграють одну функцію і одну роль в організації звукової сторони висловлювання. В англійській мові, існують певні способи, або моделі організації звукового потоку, використання яких веде до створення тих або інших акустичних ефектів, тобто на фонетичному рівні можуть бути створені особливі сполучення та чергування звуків в їх синтагматичній послідовності, що в поєднанні з іншими засобами утворюють різні стилістичні ефекти.

Моделі висловлювання звукового потоку можна розділити на дві групи: **версифікацію** – мистецтво віршоскладання за встановленими правилами на основі даної мови та практики поетів; і **інструментовку** – сукупність засобів відбору і комбінації звуків, що надають

висловлюванню певний звуковий лад, а звідси – емоційне та експресивне забарвлення.

В інструментовці виділяють три основні способи організації звукового потоку – алітерацію, асонанс і звукозапис. Найпоширенішим прийомом фоностилістики є звуковий повтор, на основі якого будуються різні фоностилістичні фігури й фонетичні тропи.

Алітерація – навмисне багатократне повторення однакових (або акустично подібних) звуків, або звукосполучень. Наприклад, у Е.По: *And the silken sad uncertain rustling of each purple curtain*. Алітерація – один з найдавніших стилістичних засобів англійської поезії. Давньоанглійські вірші були повністю алітеризованими – тобто будувались на обов'язкових звукових повторах у певних місцях вірша, як у «Беовульфi»: *Hot-hearted Beowulf was bent upon battle*. Алітерація широко використовується у фольклорі, прислів'ях та сталих виразах. Приклади алітерації знаходимо у заголовку реклами The Wall Street Journal: *The daily diary of the American dream*.

Асонанс – навмисне багаторазове повторення однакових (або акустично подібних) голосних в близькій послідовності з метою звукової та смислової організації висловлювання (*A host, of golden daffodils*). Зазвичай асонанс використовується разом з алітерацією, як наприклад у вірші Е. По «Ворон»:

*Once upon a midnight dreary,
while I pondered,
weak and weary,
Over many a quaint
and curious volume
of forgotten lore...*

Підходячи до дискурсу як зразку комунікації в реальному часі і просторі, доцільно розглянути інтонаційні

особливості англomовного дискурсу в ракурсі комунікативно-прагматичної мети, яку переслідує мовець у висловленні. Адже і те, що говорить мовець, і те, як він це говорить, залежить від конкретних умов комунікації, статусних ролей мовців та мети, якої він прагне досягти у комунікації. Принципи відбору та організації текстових елементів висловлення та шляхи комбінації інтонаційних компонентів для передачі інформації формують так званий «інтонаційний стиль». Кожному типу дискурсу притаманний власний інтонаційний стиль. Згідно з Дворжецькою М. П. [15], експериментальні фонетичні дослідження мовленнєвої комунікації висвітлюють комунікативну і прагматичну релевантність наступних риторичних мовленнєвих стратегій у різних моделях англomовного дискурсу:

- ефективна передача інформації у повідомленні за допомогою просодичних характеристик: доцільний поділ дискурсу на інтонаційні групи та паузація;
- інтенсивна просодична акцентуація слів, які є носіями смислу висловлення та ритмічний розподіл наголосу в ритмічних групах через приблизно рівні проміжки часу;
- просодичний контраст (тону, гучності, темпу) при маркуванні нової (реми) та відомої (теми) інформації у дискурсі;
- підвищена висота голосу, повільніший темп, більша гучність при комунікації нової інформації;
- контекстуальне моделювання інтонаційних груп (простих та складених) контрастними та немаркованими (у самому кінці інтоногрупи) ядерними наголошеними складами;
- доцільна щільність контрастного та емпатичного наголосів (але не забагато у близькій послідовності), зосереджених на словах – носіях смислу в межах

- інтоногрупи;
- просодичні моделі як маркери мовленнєвого стилю та фонетичні девіації для досягнення певних стилістичних, риторичних, комунікативних та прагматичних ефектів; застосування більш емоційних та експресивних інтонаційних засобів в межах інтонаційної групи;
 - модифікації тембру голосу для вираження емоцій, оціночних відношень та прагматичних інтенцій.

Інтонаційний стиль – система взаємопов'язаних інтонаційних засобів, використаних з конкретною комунікативною метою.

9.2. Інформаційний стиль

Головною метою інформуючого мовлення є надати слухачеві інформацію, якої він до цього не мав. Сюди відносяться такі жанри як звіти, освітні лекції, інформаційні блоки у ЗМІ та багато інших. Цей стиль маніфестується переважно нейтральними інтонаційними компонентами, оскільки має на меті перш за все донести максимально об'єктивну інформацію до слухача.

Сфера використання: медійні джерела, наукові та навчальні тексти; представлений у діалогах, монологах, полілогах.

Фоностилічні характеристики: гучність нормальна або дещо підвищена, досить тривалі паузи, чіткий ритм.

Ядерні тони: низхідні тони у семантичних центрах, низхідні-висхідні або висхідні у початковій інтонаційній групі.

9.3. Науковий стиль

Цей стиль мовлення включає в себе різні типи академічних, наукових та освітніх промов. Університетські

лекції можуть слугувати прикладом цього стилю. На науковий інтонаційний стиль впливають такі чинники, як розмір аудиторії (більш неформальний, емоційний та емпатичний характер висловлення перед невеликою аудиторією та, навпаки, офіційний характер і тяжіння до нейтральних інтонаційних моделей перед великою аудиторією) і зворотна реакція аудиторії (інтенсифікація логічного та емпатичного наголосів на новій інформації; більша тривалість пауз, якщо лекція занотовується аудиторією).

Сфера використання: стиль лекцій, наукових конференцій, семінарів.

Фоностилічні характеристики: висока гучність, тривалі паузи, чіткий ритм.

Ядерні тони: переважне використання низхідних тонів; поєднання high -fall та low-rise, fall -rise, rise-fall-rise.

9.4. Публіцистичний стиль

Публіцистика є сферою масової комунікації, тому цей стиль має дуже широкий діапазон. Призначенням публіцистичного стилю є формування громадської думки, а визначальною рисою його є вдале поєднання логіки викладу з емоційно-експресивним забарвленням. Для формування громадської думки, публіцистичний твір має бути, з одного боку, бездоганним стосовно логічної побудови і водночас емоційно-експресивним. У публіцистичному стилі в цілому логіка викладу та емоційно-експресивне забарвлення повинні бути взаємно зрівноважені.

Об'єктом публіцистичного викладу є явища всіх сфер життя людини – від картинок побуту до подій історії й світової політики.

Характерна риса публіцистичного стилю –

орієнтація на усне мовлення, з метою зацікавлення читача, слухача, глядача. Широко використовується діалогічна форма мовлення. Цьому стилеві притаманні чіткі політичні оцінки, присутність автора, широкий вияв авторської індивідуальності. В усному мовленні вирізняють радіо-, теле-, кінопубліцистику, ораторське мовлення.

Публічні промови в залежності від спонтанності чи підготовленості заздалегідь відрізняються інтонаційними моделями. *Спонтанне* мовлення характеризується більшою емоційністю та різкістю змін інтонаційних контурів висловлення. *Підготовлені* промови носять досить формальний характер, що відображається і у типовому просодичному рисунку висловлення: достатньо висока гучність мовлення, середній темп, достатня кількість пауз та їх тривалість, використання емоційного наголосу для акценту уваги на ключових моментах, різноплановість мовлення в емоційному плані.

Сфера використання: політичні промови.

Фоностилічні характеристики: надзвичайно висока гучність, тривалі паузи між інформаційними блоками, чітко визначений ритм.

Ядерні тони: емоційні тони; використання низхідних-висхідних (fall-rise) тонів у незавершених інтонаційних групах.

9.5. Стиль декламування (артистичний стиль)

Один із найдавніших типів дискурсу, оскільки усна передача та інтерпретація літературних творів та поезії є первинною щодо їх письмової фіксації. Залежно від того, що декламується – проза чи поезія – інтонаційна модель змінюватиметься. За рахунок ритмічної та інтонаційної організації поезії мовець повинен чітко притримуватися ритміко-метричної інтонаційної моделі поезії, що

декламується: ненаголошені склади вимовляються швидко, а наголошені дещо продовжено так, що наголошені розташовуються через рівні проміжки часу.

Драма є окремим видом мистецтва і вимагає певної інтонаційної організації. Театральна вистава – це майже виключно діалогічний дискурс, що імітує реальні соціокультурні (інституційні та персональні) ситуації спілкування, а тому і вибір інтонаційного стилю буде продиктований потребами кожної конкретної вистави, залежно від типу дискурсу, що у ній зображується. Таке мовлення навряд чи є спонтанним, оскільки виставі, як правило, передують численні репетиції, під час яких мовець може відточити своє мовлення у всіх його аспектах.

Однак, вимогою до мовців є чітка артикуляція звуків, контроль за диханням, правильна вимова слів, гнучкість голосу (не монотонність мовлення), зміна висоти тону для досягнення емоційного виділення певних компонентів з потоку мовлення та досить висока гучність голосу (через відсутність будь-яких підсилювачів голосу).

Сфера використання: стиль декламації, надзвичайно емоційний та експресивний стиль, який апелює до вражень та емоцій слухача, використовується у кіно, театрі, на телебаченні.

Фоностилічні характеристики: гучність варіюється залежно від розмірів аудиторії слухачів та емоційного навантаження, тривалі паузи, дуже довгі емоційні паузи, чіткий ритм.

Ядерні тони: фінальні або ініціальні low та high falls у семантичних центрах.

9.6. Розмовний стиль

Розмовним мовленням користуються люди різного віку в

побуті, в неофіційному й офіційному спілкуванні, в навчальній, науковій, виробничій, суспільно-політичній та в інших сферах життя. Розмовний стиль безперечно характеризує неінституційний діалогічний дискурс і є чи не найуживанішим у мовленні людей. Він характеризується, окрім використання лексики розмовного стилю словникового складу англійської мови, розмаїттям ритміко-мелодійних варіацій, неодноманітністю, що відтворює природну безпосередність мовців і має наступні особливості:

- одночасне мовлення комунікантів (накладання реплік);
- переривання реплік; вагання; повторення або перефразування;
- неповні речення, раптове припинення мовлення, незавершені висловлення;

На просодичному рівні існують певні узагальнені параметри розмовного стилю:

- діалоги складаються зі скоординованих блоків, що пов'язані між собою варіаціями довжини пауз, швидкості мовлення, ритму, зміною висоти та гучності голосу;
- оскільки немає обмежень щодо емоційної експресивності у розмовному мовленні, йому притаманний весь спектр просодичних засобів вираження емоцій;
- досить короткі інтонаційні групи, а потенційно довгі мають тенденцію до поділу на коротші. Такі групи можуть характеризуватися децентралізацією наголосу та раповими переходами безпосередньо до комунікативних центрів;
- використання нейтрального або висхідного тону для наголошених складів на початку висловлення, рідкі випадки спадного тону (якщо ядру передують декілька наголошених складів);

- типовими є прості спадні та висхідні ядерні тони. Емфатичні тони трапляються в емоційному мовленні;
- темп розмовного мовлення сильно варіюється за рахунок великої кількості пауз вагання, які можуть бути незаповненими або заповненими не фонологічними утвореннями. З іншого боку, мовлення може характеризуватись недостатньою кількістю пауз або ж просто одночасним мовленням комунікантів, що перебивають один одного;
- типовою є тиша (припинення мовлення) як контрастивна пауза, яка протиставляється фізіологічній паузі;
- наявність непередбачуваних пауз, а не лише у місцях граматичного з'єднання;
- відрізки мовлення між паузами мають схильність до суб'єктивного ритмічного ізохронізму.

Сфера використання: повсякденне спілкування, природня інтеракція.

Фоностилічні характеристики: спонтанне мовлення.

Ядерні тони: будь-які тони з врахуванням емоційного та контекстуального навантаження повідомлення.

ЗАВДАННЯ ТА ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Дайте визначення поняття «фоностилістика».
2. Що таке функціональний стиль і яке його походження?
3. Які фонетичні стилі усного мовлення ви знаєте? Дайте стисло характеристику кожного з них.
4. Чому інформаційний стиль вважається нейтральним? Які сфери його застосування?
5. Які види мовленнєвої діяльності відносяться до наукового стилю?
6. Що таке декламаційний стиль? Яка сфера його застосування?

7. Які види промов публіцистичного стилю ви знаєте?
8. Які є спільні та відмінні риси між публіцистичним і декламаційним стилем?
9. Які є етапи підготовки промов – одного з характерних видів ораторського мистецтва?
10. Який із функціональних стилів потребує більшої підготовки? Чому?
11. Які три головні аспекти визначають стилі усного мовлення?
12. Які екстралінгвістичні фактори спричинюють фонетичні модифікації у мовленні?
13. Які сегментні та супрасегментні (просодичні) особливості формують фонетичні стильові засоби?
14. Які з сегментних та супрасегментних особливостей виконують найважливішу стилістичну функцію?
15. Чим визначається вибір фонетичного стилю у процесі комунікації?
16. Порівняйте інваріант фоностилістичних характеристик читання, вжитих в інформаційних освітніх текстах, з інваріантом фоностилістичних особливостей спільних для читання шпальт новин.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Прочитайте, затранскрибуйте наступні рядки та визначте фонетичне явище і його стилістичну роль.

Bow-wow, says the dog;
Mew, mew, says the cat;
Grunt, grunt, goes the hog;
And squeak, goes the rat;
Tu-whu, says the owl;
Caw, caw, says the crow;
Quack, quack, says the duck;
And moo, says the cow.

2. Установіть фонетичне явище та мету його вживання.

Swan swam over the sea –
Swim, swan, swim;
Swan swam back again –
Well swum swan.

3. Установіть фонетичне явище та мету його вживання у запропонованих рядках А.Бредлі.

O Sea! whose ancient ripples lie
on red-ribbed sands where seaweeds shone;
O moon! whose golden sickle's gone,
O Voices all! like ye I die!

4. Здійсніть аналіз нещодавно відвіданої лекції чи семінарського заняття. Дайте оцінку мовленню лектора чи викладача на основі таких аспектів:

- манера говоріння (мовець вільно говорить, мова нерівномірна тощо);
- рівень спонтанності / готовності мовця;
- темп та чіткість мовлення;
- рівень експресивності та вибір мовленнєвих засобів.

5. Використайте наступну інформацію для характеристики особливостей сучасних публічних промов.

Andy Harrington: Public Speaking Tutorial. – Режим доступу:
<https://www.google.com/search?q=Andy+Harrington%3A+Public+Speaking+Tutorial.&ie=utf-8&oe=utf-8>

Five Basic Public Speaking Tips – Режим доступу:
<https://www.youtube.com/watch?v=AykYRO5d II>

6. Охарактеризуйте промову Тома Хенкса на церемонії отримання премії Оскар. Визначте стилістичні, інтонаційні та гендерні особливості мовця.

Режим доступу:

<http://www.youtube.com/watch?v=bBuDMЕpUc8k>

7. Прокоментуйте вибір мовцем фоностилестичних засобів у промові Вчителя року 2012 США (Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=WQZ87zlp9o>)

8. Визначте фоностилестичні, інтонаційні та гендерні особливості у зверненні Барака Обами до американських школярів.

Режим доступу:

<http://www.youtube.com/watch?v=q58S1Zqv6UQ>

9. Виокремте та порівняйте фоностилестичні особливості, притаманні наступним різновидам інформаційного стилю:

- телевізійна розмова:

His work as a caricaturist is that in which he most delighted – it was never a matter of formal training or set purpose with him. It began with marginal sketches in his school and college notebooks.

- читання новин по радіо:

1. Britain's trade balance was in the red by a hundred and ninety three million pounds last month.
2. The forecasters say that much of England and Wales will be cloudy and wet.
3. Autumn seems to be arriving a little early this year and so the season of fogs will soon be with us.
4. The building employers and the Unions are still meeting.
5. Shares have been falling on the London stock market.

10. Прокоментуйте особливості стилю телевізійних новин, використавши наступний ресурс:

BBC News – Why people change the way they speak *режим доступу*: <https://www.youtube.com/watch?v=OiljTaop-pQ>

11. Прокоментуйте особливості розмовного стилю, використавши наступну відеоінформацію:

Pronunciation Part 4 -- Intonation in Conversations. – Режим доступу. <https://www.youtube.com/watch?v=T6kgucmzRbY>

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ

1. Фонетика як фундаментальна галузь лінгвістики. Розділи фонетики.
2. Фонетика, її галузі та зв'язки з суміжними дисциплінами.
3. Звуки мовлення як артикуляційні та акустичні одиниці.
4. Фонема як найменша функціональна одиниця. Теорія фонем.
5. Московська і Санкт-Петербурзька фонологічні школи.
6. Англійська фонетична школа. Основні напрями та критерії досліджень .
7. Методи дослідження звукового складу англійської мови.
8. Алофони (варіанти) фонем, їх класифікація.
9. Голосні та приголосні звуки. Класифікація звуків.
10. Проблема визначення фонем.
11. Асиміляція приголосних звуків у зв'язному мовленні в американській та британській англійській.
12. Сполучення звуків у мовленні, їх види.
13. Палаталізація і лабілізація приголосних. Аспірація приголосних звуків.
14. Яища асиміляції в англійській мові, її види.
15. Редукція голосних звуків. Опущення звуків у зв'язному мовленні.
16. Історична й сучасна елізія у зв'язному мовленні.
17. Види акомодатії англійських голосних і приголосних.
18. Склад як фонетична одиниця. Типи складів. Функція складу в мовленні.
19. Складоподіл. Основні правила складоподілу в сучасній англійській мові.
20. Складотворні звуки в англійській мові. Головні теорії складу. Структура складу.

21. Акцентна структура англійських слів. Визначальні фактори місця і ступеня наголосу.
22. Наголос. Функції наголосу. Різні ступені наголосу.
23. Поняття стилю мовлення.
24. Поняття про лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори.
25. Фонетичні синоніми. Евфонія.
26. Звуковий символізм. Стилїстичні прийоми, що передаються фонетичними засобами.
27. Стилїстичне використання інтонації. Інтонаційні стилі.
28. Поняття про інтонаційний стиль. Класифікація інтонаційних стилів.
29. Інформаційний стиль. Особливості вживання й використання інтонаційних моделей.
30. Науковий стиль. Особливості вживання й використання інтонаційних моделей.
31. Декламаційний стиль. Особливості вживання й використання інтонаційних моделей.
32. Публіцистичний стиль. Особливості вживання й використання інтонаційних моделей.
33. Розмовний стиль. Особливості вживання й використання інтонаційних моделей.
34. Співвідношення використання фонетичних засобів у різних інтонаційних стилях.
35. Словесний наголос. Особливості розташування наголосу в американській англійській.
36. Історія виникнення американського варіанта англійської мови.
37. Особливості вимови голосних в загальноамериканському варіанті англійської мови.
38. Система приголосних в загальноамериканському варіанті англійської мови.
39. Інтонаційні особливості в загальноамериканському варіанті англійської мови.

40. Діалекти англійської мови на території США.
41. Визначення інтонації, її мелодійний, силовий, темпоральний і тембральний компоненти.
42. Функції інтонації. Засоби графічного зображення інтонації.
43. Інтонація. Структура інтонаційних моделей. Типи ядерних тонів. Шкали.
44. Інтонація. Структура синтагм в англійській мові: її компоненти та їх відносна роль.
45. Ядерні тони, паузи.
46. Темпоральний компонент інтонації. Функції темпу мовлення. Фонетичний аспект пауз.
47. Інтонаційна група. Особливості інтонаційних груп у різних інтонаційних стилях.
48. Фразовий наголос. Логічний наголос.
49. Ритм. Ритмічна група в англійській мові. Взаємозв'язок складових інтонації.
50. Поняття орфоепічної норми. Загальні класифікації територіальних варіантів англійської вимови
51. Основні тенденції змінювання літературної вимовної норми в сучасній англійській мові.
52. Характеристика сучасних стандартів англійської мови.
53. Проблема національних і регіональних варіантів англійської літературної вимовної норми.
54. Літературна вимовна норма й основні регіональні діалекти Великої Британії.
55. Особливості соціального діалекту кокні.
56. Англійська мова в дельті Темзи (Estuary English).
57. Регіональні діалекти Великої Британії (шотландський, вельський).
58. Регіональні діалекти Англії (південні та північні).
59. Фонетичні особливості літературної вимови в Австралії.
60. Фонетичні особливості літературної вимови в Канаді.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Алофон – реалізація фонем, її варіант, зумовлений конкретним фонетичним оточенням. На відміну від фонем є не абстрактним поняттям, а конкретним мовним звуком. Незважаючи на широкий діапазон алофонів однієї фонем, носій мови завжди спроможний їх розпізнати. Основний алофон – це такий алофон, властивості якого мінімально залежать від позиції і фонетичного оточення.

Акомодація – один із видів комбінаторних змін звуків, часткове пристосування артикуляції суміжних приголосного й голосного. Полягає в тому, що екскурсія (початок артикуляції) наступного звука пристосовується до рекурсії (закінчення артикуляції) попереднього (*прогресивна акомодація*) або екскурсія попереднього звука пристосовується до екскурсії наступного (*регресивна акомодація*).

Акцентологія – розділ мовознавства, який вивчає природу та функціонування наголосу, а також система пов'язаних із наголосом явищ мови. У більш широкому значенні до області наголосу відносять також тон, інколи – будь-які просодичні характеристики мовних одиниць.

Алітерація – стилістичний прийом, який полягає в повторенні однорідних приголосних задля підвищення інтонаційної виразності мовлення, для емоційного поглиблення його смислового зв'язку.

Анафора – початковий (ініціальний) повтор однакових звуків відповідно на початку слів, рядків, строф, абзаців.

Артикуляція – специфічні рухи мовних органів при утворенні певного звука. При артикуляції обов'язково наявні три фази: *екскурсія* (наступ), *кульмінація* (витримка), *рекурсія* (відступ).

Артикуляційна база – властива певній мові система рухів мовних органів при утворенні звуків цієї мови; сукупність артикуляцій.

Асиміляція – артикуляційне уподібнення одного звука до іншого в мовленнєвому потоці в межах слова або словосполучення. Асиміляція від акомодатії відрізняється тим, що при асиміляції взаємодіють однорідні звуки (приголосний і приголосний або голосний і голосний). Асиміляція належить до комбінаторних змін звуків. Уподібнення звуків один одному може відбуватися в мовленнєвому потоці в межах слова або словосполучення. Асимілюються звуки одного типу – голосний голосному (*вокалічна асиміляція*), приголосний – приголосному (*консонантна асиміляція*). Розрізняють декілька різновидів асиміляції: 1) за результатами – повну й неповну (часткову); 2) за спрямуванням – прогресивну й регресивну; 3) за розташуванням звуків, які взаємодіють, – контактну (суміжну) й дистанційну (несуміжну). Повна асиміляція – асиміляція, за якої звуки уподібнюються повністю, тобто стають абсолютно однаковими. За неповної (часткової) асиміляції, звуки наближаються за ознаками, але повністю не збігаються. Прогресивна асиміляція – асиміляція, за якої попередній звук впливає на

наступний. На асимілятивній основі можуть відбуватися метатези й дієрези.

Асонанс – повтор одного чи кількох голосних в аналогічних ситуаціях.

Аспірація – додаткове звуження голосової щілини при вимові проривних приголосних.

Варіації фонем – це індивідуальні, територіальні й позиційні видозміни фонем, які не впливають на смисл, не утруднюють сприймання. Так, зокрема, кожному індивідові притаманна тільки йому властива вимова звуків (тембр, шепелявість, гаркавлення тощо). Це й будуть індивідуальні варіації фонем. Орфоепічні особливості вимови, характерні для мовців певної території, називаються територіальними.

Веляризація – додаткова артикуляція, внаслідок якої задня частина спинки язика зближується з м'яким піднебінням (для задньоязикових приголосних ця артикуляція є основною, тому їх часто називають велярними).

Вокалізм – система голосних у мові. Система англійських голосних фонем, у якій наявні голосні основного трикутника, нараховує 20 одиниць.

Гаплогія – випадіння внаслідок дисиміляції одного з двох сусідніх однакових або подібних складів.

Діалект – різновид даної мови, який використовується в якості засобу спілкування особами, пов'язаними тісною

територіальною, соціальною або професійною спільністю. Розрізняють територіальні й соціальні діалекти. Діалектні норми не є такими уніфікованими, як норми загальноживаної мови, але вони у відповідних умовах набувають статусу загальноживаних.

Діалектологія – наука, яка вивчає територіальні різновиди мови.

Дієреза – викидання звуку чи складу в слові для зручності вимови.

Дисиміляція – розподібнення артикуляції двох однакових або подібних звуків у межах слова, втрата ними спільних фонетичних ознак. Дисиміляція по суті зводиться до заміни в слові одного з двох однакових або подібних звуків менш подібним. Це протилежний асиміляції процес. Дисиміляція, як і асиміляція, може бути прогресивною, регресивною, контактною, дистанційною. Дисиміляція належить до комбінаторних змін і виникає між звуками одного типу – голосними (*вокалічна*) і приголосними (*консонантна*). Вона спрямована на полегшення вимови. На дисимілятивній основі можуть відбуватися епентеза, метатеза, гаплогія.

Дистрибутивний аналіз – одна з основних методик визначення і класифікації одиниць мови в дескриптивній лінгвістиці, яка базується виключно на розподілі одиниць відносно одна одної в потоці мовлення, вивченні оточення (дистрибуції) аналізованої одиниці.

Дифтонг – поєднання двох голосних елементів, які утворюють один звук. *Спадний* дифтонг, властивий

англійській мові, є звуковою сполукою із складотворним першим голосним.

Загальна фонетика – розділ, що розробляє на матеріалі різних мов теорію утворення звуків, наголосу, структури складів, вивчає загальні особливості, характерні для звуків усіх мов. Звуки мови можна одночасно розглядати як фізичні, фізіологічні й лінгвістичні явища. Загальна фонетика вивчає й закономірності сполучуваності звуків, а також взаємодію сусідніх звуків між собою (різного типу *акомодації* або *асиміляції*), *коартикуляцію*; фонетичну природу складу й складоподілу; фонетичну організацію слова, зокрема *наголос*. Вона вивчає засоби членування мовного потоку та об'єднання його частин у синтагми, фрази, фоноабзаци тощо. Фонетика пов'язана з такими нелінгвістичними дисциплінами, як фізика (акустика), анатомія, фізіологія (творення звуків) і психологія (мовленнєва діяльність людини є частиною її психічної діяльності).

Звукове кільце (анадиплосис) – повтор однакових звуків на початку одних слів чи рядків і наприкінці наступних.

Звукопис (звуконаслідування) – спосіб звукописання, що полягає в імітації звуків природи за допомогою прямого їх наслідування.

Звукосимволізм – закономірний, не довільний, фонетично мотивований зв'язок між звучанням і значенням слова. Синоніми: звуковий символізм, фонетичний символізм, символіка звука.

Експериментальна фонетика досліджує емпірику фонетичного матеріалу за допомогою спеціальних

приладів і методів (палатографування, тензопалатографування, спектрографування, рентгенографування та ін.), здійснює в тому числі й комп'ютерне моделювання процесів синтезу й розпізнавання звукового мовлення. Прикладний аспект фонетичних досліджень (автоматичний синтез і розпізнавання звукового мовлення з метою застосування їх у різних галузях суспільного життя: на транспорті (навігація), у військовій техніці, у засобах інформування і зв'язку, у логопедії (усунення фонаційних розладів, подолання дефектів мовлення тощо) щонайтісніше пов'язаний з **експериментальною фонетикою**, яка досліджує емпірику фонетичного матеріалу за допомогою спеціальних приладів і методів (палатографування, тензопалатографування, спектрографування, рентгенографування та ін.), здійснює в тому числі й комп'ютерне моделювання процесів синтезу й розпізнавання звукового мовлення.

Емфатичний наголос – емоційне виділення тих чи інших слів у висловлюванні напруженою вимовою певних звуків.

Енклітик позбавлене власного наголосу слово, що стоїть після наголошеного та утворює разом із ним фонетичне ціле, об'єднане спільним наголосом.

Епентеза – один із видів комбінаторних змін звуків; поява у слові (найчастіше внаслідок дисиміляції) додаткового, неетимологічного звука (приголосного чи голосного). Виникає найчастіше при засвоєнні запозичень із нехарактерними для рідної мови сполученнями звуків.

Епіфора – повтор однакових звуків відповідно

наприкінці слів, рядків, строф, абзаців.

Еспіраторна теорія (еспіраторне визначення складу), згідно з якою склад – це звук або комплекс звуків, що вимовляється одним поштовхом видихуваного повітря.

Ідіолект – індивідуальне мовлення, що пояснюється місцем проживання, віком, фахом, соціальним станом, загальним рівнем культури певної людини. Ідіолект як мовна характеристика особистості не тільки окреслює особливе, а й розкриває розмаїті аспекти мови як загальнонаціонального феномена, її невичерпний потенціал.

Інтенсивність – підвищення й посилення голосу на слові, яке хочуть виділити (логічний наголос).

Інтерференція – мимовільне перенесення, накладання ознак однієї мови на іншу в практиці двомовної людини. Вона виявляється як іншомовний акцент у мові білінгва; охоплює всі рівні мови, але найпомітніша у фонетиці.

Інтонація – рух, зміна, динаміка тону, що супроводжує висловлювання, ритміко-мелодійний малюнок мовлення. Складники інтонації: *мелодика* – послідовне підвищення та зниження голосу для розрізнення синтаксичних структур, передавання стану мовця; *пауза* – більш або менш тривала зупинка в мовленнєвому потоці; *ритм* – чергування наголошених і ненаголошених складів, коротких і довгих синтагм; *тембр голосу* – емоційно-експресивні відтінки звуків, наприклад, лагідний, веселий, грайливий тон тощо; *темп* – швидкість або повільність тривання мовлення в часі, тривалість пауз. Усі елементи інтонації взаємопов'язані і становлять

єдність. Загалом інтонація виконує такі функції: розрізняє комунікативні типи висловлювання (розповідь, запитання, спонування), частини висловлювання за їх смисловою важливістю, оформлює висловлювання в єдине ціле, одночасно розчленовуючи його на ритмічні групи; виражає конкретні емоції; розкриває підтекст висловлювання; характеризує мовця й ситуацію спілкування.

Історична фонетика – розділ, що вивчає звуковий склад мови протягом усього історичного періоду її розвитку, базуючись на свідченнях писемних пам'яток, на даних діалектів, використовуючи метод реконструкції тощо.

Комбінаторні зміни – зміни у звуковому складі слова, пов'язані зі взаємодією звуків у процесі мовлення, наприклад, акомодация, асиміляція.

Консонантизм – система приголосних у мові, діалекті, говірці або в сім'ї, групі мов. Кількість приголосних фонем в англійській мові – 24.

Лабіалізація – вимова звуків (як голосних, так і приголосних), при якій губи витягуються вперед і заокруглюються, змінюючи розмір ротової порожнини, що впливає на зміни якості звука.

Літературна мова – унормована, стандартна, правильна з погляду усталених, кодифікованих норм форма національної мови, що обслуговує культурно-освітні потреби суспільства, виконує консолідувальну функцію через використання у сферах державного управління, засобів масової інформації, науки, художньої культури та літератури. Вона протиставляється діалектам, жаргонам,

просторіччю; існує в усній та писемній формах. Залежно від суспільного використання літературної мови формуються її функціональні стилі.

Мелодика мовлення – зміна частоти основного тону, його діапазонів, інтервалів, підвищень і понижень, напрямку його руху (вгору, вниз, рівно тощо).

Метатеза – один з видів комбінаторних змін звуків; взаємне переставлення звуків чи складів у межах слова, наприклад. Метатеза виникає при засвоєнні нових слів (пов'язана з психологічною особливістю сприймання: кількість і якість елементів, що йдуть один за одним, вловлюється скоріше й легше, ніж їхнє взаємне розташування); у дитячому мовленні; у запозиченнях та просторіччі. Є наслідком асиміляції або дисиміляції.

Мовна норма – це сукупність найбільш усталених традиційних реалізацій мовної системи, відібраних і закріплених у процесі суспільної комунікації. Норма як сукупність стабільних і уніфікованих мовних засобів і правил їх уживання, що свідомо фіксуються й культивуються суспільством, є специфічною ознакою літературної мови національного періоду. Мовна норма – сукупність мовних одиниць різних рівнів (фонетичних, лексичних, граматичних), поєднаних у висловлювання за правилами, прийнятими в суспільстві, що користується цією мовою. Порушення мовної норми може призводити або до нерозуміння, утруднення спілкування, або бути причиною висміювання мовної звички. Норма пов'язана з мовним чуттям і суспільними правилами мовного спілкування. Та сама мова має різні норми залежно від територіального, соціального членування мови, тобто

кожен діалект чи професійне, соціальне мовлення мають свої характерні норми.

Монофтонг – простий голосний звук.

Наголос – виділення певного складу у слові за допомогою сили звуку (*динамічний*, або *силовий* наголос), зміни тону (*тонічний*, або *мелодійний* наголос), тривалості (*квантитативний*, або *кількісний*) чи певного слова у фразі (*логічний* або *фразовий* наголос). Є два види наголосу: *словесний* і *фразовий*. 1) *Словесний* – посилення голосу на одному зі складів: *будінок*, *вага*, *річка*. Розрізняють основний і побічний наголоси. *Основний наголос* – власне наголос, що виконує функцію виділення одного зі складів слова (наголос головний). *Побічний наголос* – слабший наголос, що передує основному наголосу в багатоскладових словах. Графічно позначається (´). Словесний наголос має такі властивості: *силовий* (динамічний) – такий, коли наголошений склад вимовляється з більшою силою видиху, ніж ненаголошений; *вільний* (різномісний) – такий, в якому наголошеними бувають і початковий, і середній, і кінцевий склади; *рухомий* – такий, коли залежно від свого місця в певному слові впливає на його лексичне або граматичне значення; *логічний* – посилення наголосу на якомусь слові в реченні для смислового підкреслення; *емфатичний* – виділення у вимові якогось слова для підкреслення його емоційного значення. 2) *Фразовий наголос* – виділення у вимові важливої змістовної та логічної частини речення. Його різновид – синтагматичний (тактовий) наголос, яким виділяється у вимові найбільш важливе за змістом слово в межах синтагми (мовного такту). Він зазвичай припадає на її останнє слово.

Національна мова – засіб спілкування нації та засіб її самоідентифікації серед інших націй. Національна мова виступає закономірним суспільним утворенням, що відбиває розвиток етнічної мови – від мови роду, племені, народності – до мови нації. Вона є важливим чинником консолідації конкретно-історичного соціуму; через неї зберігаються й передаються наступним поколінням культурно-історичні традиції. Засвоєння загальнолюдського досвіду відбувається через національну мову. У просторі й часі національна мова пов'язується з існуванням територіальних, соціальних діалектів, просторіччя, а також із функціями вищої її форми – літературної мови. Статус національної мови залежить від її суспільної ролі в національній державі.

Ономатопея, або звуконаслідування, – імітація засобами мови різних позамовних звукових явищ (дзижчати, гавкати, кудкудакати, туркотіти тощо) на основі асоціацій між звуками й незвуковими явищами (рухом, формою та ін.).

Органи мовлення – мовленнєвий апарат, органи людини з різноманітними фізіологічними функціями, які використовуються й для утворення звуків мовлення. Поділяються на органи дихання (легені з бронхами і трахеєю) і органи, які беруть безпосередню участь у звукоутворенні. Мовні органи можуть бути *активні* (рухомі) і *пасивні* (нерухомі). Активні органи мовлення здатні змінювати об'єм і форму мовленнєвого апарату і створювати в ньому перепони для видихуваного повітря, пасивні – не мають такої здатності. До активних органів мовлення належать гортань, глотка, язик, губи, піднебінна завіса. До пасивних органів мовлення належать губи, тверде піднебіння, порожнина носа.

Описова фонетика досліджує звукові засоби окремої мови в певний період її розвитку або в сучасному стані з погляду закономірностей їх уживання, звукових чергувань, наголошування та інших особливостей.

Орфоенія – це 1) сукупність правил вимови, що становлять систему норм літературної мови, необхідних для збереження її єдності; 2) розділ мовознавства, що вивчає і систематизує норми літературної вимови.

Палаталізація – підняття середньої частини спинки язика до твердого піднебіння, внаслідок чого звук пом'якшується.

Пауза – перерва у звучанні, зупинка в потоці мовлення. Паузи впливають на ритміку мовлення, сприяють виділенню певного змісту.

Піджин – ділова мова з обмеженим лексичним складом і дуже спрощеною граматиною, що виникає на різномовних територіях для міжетнічних стосунків, переважно торгівельних. У піджині лексичний склад в основному взятий з прийшлої мови (суперстратний шар), а граматика й частково фонетика – з місцевої (субстратний шар). Спілкуються піджином переважно носії цих двох мов, використовуючи цей засіб як допоміжний. Піджин є завжди другою, спеціальною мовою; не є рідною мовою для жодної етнічної групи він. Окремі ділові піджини іноді набувають значного поширення. Так, піджин-інгліш, що витворився в поліетнічних містах Південного Китаю (лексика – перекручена англійська, граматика – спрощена китайська) поширився серед населення значних територій Південно-Східної Азії.

Позиційні зміни. До позиційних змін належить редукція голосних, оглушення дзвінких приголосних в кінці слова і протеза. Позиційні зміни приголосних зумовлені їх положенням в кінці слова.

Проклітика – ненаголошене слово, яке стоїть перед словом, що має наголос, і примикає до цього слова в плані наголошування. Проклітик та наголошене слово разом утворюють так зване фонетичне слово (інакше кажучи, такт), що є одним акцентуаційним цілим. Проклітиками найчастіше виступають службові частини мови: артиклі, прийменники, сполучники, частки, а також самостійні: допоміжні дієслова та займенники.

Просодія – 1) система фонетичних засобів (висота, сила, час), що реалізуються в мовленні на всіх рівнях мовленнєвих сегментів (склад, слово, синтагма, фраза) і виконують смислорозрізнявальну функцію. Часто виділяють такі елементи просодії: мовленнєва мелодія, наголос, часові й тембральні характеристики, ритм, для тональних мов – словесні тони. 2) Загальна назва для фонетичних суперсегментних характеристик мовлення.

Редукція голосних – зміна артикуляційних і акустичних характеристик звука, яка виникла внаслідок скорочення його довготи або ослаблення сили звучання. Розрізняють редукцію кількісну і якісну. *Кількісна* редукція – редукція, за якої голосні ненаголошених складів утрачають силу й довготу, але зберігають характерний для них тембр. *Якісна* редукція – редукція, за якої голосні ненаголошених складів стають не тільки слабшими й коротшими, але й утрачають деякі ознаки свого тембру, тобто свою якість. Редукуються в основному голосні, однак зустрічається й редукція приголосних або більш

складних утворень (складів, слів).

Синкопа (з гр. *synkorē* – скорочення) – повна втрата ненаголошеного голосного.

Синтагма – інтонаційно-смилова єдність, яка виражає в даному контексті і в даній ситуації одне поняття й може складатися з одного слова, групи слів або цілого речення. Л. В. Щерба визначив синтагму як фонетичну єдність, що виражає єдине смислове ціле в процесі мовлення-думки. Синтагма є мовленнєвою одиницею.

Склад – відрізок мовлення, що становить один звук, або таке поєднання звуків, що вимовляється одним поштовхом видихуваного повітря й характеризується збільшенням сонорності, вимовляється окремим поштовхом видихуваного повітря за одну артикуляцію й вважається мінімальним елементом мовлення. Склад – фонетико-фонологічна одиниця, що займає проміжне положення між звуком і мовленнєвим тактом. Склад в акустичному відношенні (з боку звучності) – відрізок мовлення, в якому один звук характеризується більшою гучністю в порівнянні з сусідніми – попереднім і наступним. Є такі типи складів: *відкритий* склад – склад, що закінчується голосним складотворним звуком; *закритий* склад – склад, що закінчується на приголосний звук; *неприкритий* склад що починається голосним звуком; *прикритий* склад – склад, що починається приголосним звуком.

Сленг – варіант професійної мови, слова та вирази, що використовуються у спілкуванні людей різних вікових груп та професій, соціальних прошарків.

Сонорна теорія, обґрунтована датським мовознавцем О. Есперсеном, виходить із того, що за звучністю склад має вершину (ядро) і периферію. Вершина – момент найвищої звучності. Периферія складається з ініціалі й фіналі. Ініціаль – наростання звучності до вершини, а фіналь – затухання звучності після вершини. За цією теорією, склад є частиною такту, яка складається з більш звучного й прилеглих до нього менш звучних звуків.

Соціальний діалект – мова певних соціальних груп. Від загальнонародної мови соціальні діалекти відрізняються лише лексичним складом. До них належать професійні діалекти; групові, або корпоративні діалекти – жаргони чи сленги учнів, студентів, спортсменів, військових та інших, головним чином, молодіжних колективів; таємні мови; аргі декласованих елементів, ремісничих, торговців.

Соціолінгвістика вивчає питання соціальної диференціації мови.

Тембр мовлення – емоційне забарвлення (схвильоване, веселе, сумне, грайливе тощо).

Темп мовлення – швидкість мовлення, вимірювана кількістю виголошуваних за секунду складів. Темп мовлення передає ставлення мовця до висловлюваного: вагомим вимовляється повільніше, неважливе – швидше.

Теорія мускульної напруги, обґрунтована мовознавцями Граммоном, Фуше і Щербою, згідно з якою склад – це частина такту, яка вимовляється з єдиною мускульною напругою. Його (склад) можна

зобразити як дугу мускульної напруги (зусилля, вершина, ослаблення).

Територіальний діалект являє собою частину цілого – даної мови або одного з її діалектів. Тому він завжди протиставлений іншому чи іншим діалектам, об'єднуючись із ними рядом спільних мовних рис. Територіальні діалекти розрізняються звуковою будовою, граматикою, словотворенням, лексикою. Ці відмінності можуть бути незначними, такими, що носії різних діалектів даної мови розуміють один одного.

Транскрипція – особлива система письма, яка застосовується для точного відтворення звукового складу слів і текстів якої-небудь мови або діалекту.

Фізичний аспект звука – це його звучання, акустика, **фізіологічний** – творення його мовленнєвим апаратом, **лінгвістичний** – його функція в мові. Відповідно до цих аспектів у вивченні мови розрізняють акустичну, артикуляторну й функціональну фонетику.

Фонема – мінімальна звукова одиниця мови, яка служить для розпізнавання й розрізнення значеннєвих одиниць – морфем і слів. Фонема виконує дистинктивну тобто, смисло- і форморозрізнявальну функції. Фонема як функціональна одиниця матеріалізується в звуках. Однак фонема й звук не одне й те саме. Відмінність між фонемою і звуком полягає в тому, що: 1) фонема – соціальне явище, тобто це те спільне в звуці, що робить його впізнаваним незалежно від особливостей його вимови різними людьми; звук – індивідуальне явище; 2) фонема – мовна одиниця; звук – мовленнєва; 3) фонема – абстрактна одиниця (вона існує в уяві мовців); звук –

конкретна одиниця, фізичне явище, яке сприймається на слух і може бути записане на магнітну стрічку тощо; 4) фонема – величина стала; звук – величина залежна. Фонемі існують у нашій свідомості як єдині комплекси звуків. У філософському плані співвідношення фонемі і звука можна визначити як відношення сутності та явища. Фонемі властиві диференційні (розрізнявальні) і недиференційні (нерозрізнявальні, інтегральні) ознаки.

Фонетика – наука, яка вивчає звуки мови. Об'єктом вивчення фонетики є не тільки окремо взяті звуки, а й закономірності їх поєднання (сполучуваність), фонетичні процеси (вплив позиції звука у слові та сусідства інших звуків на його звучання), природа й структура складу, а також наголос та інтонація. Розрізняють фонетику загальну й конкретну.

Фонетичні одиниці– це лінійні об'єкти (тобто такі, що вичленовуються лінійно, оскільки вони можуть іти один за одним). Вони поділяються на *сегментні* та *надсегментні*. Сегментні одиниці – це мінімальні лінійні одиниці звукової системи, до них належать *звук* і *фонема*. Надсегментні одиниці (або *просодичні*) складаються із сегментних одиниць. До них належать *склад*, *фонетичне слово*, *синтагма*, *фраза*, *фоноабзац*.

Фонологія – розділ мовознавства, що вивчає *звуки* з погляду їхнього функціонування в мові. Фонологія виокремлює в структурі мови одиниці двох рівнів – сегментного й надсегментного. Відповідно виділяється сегментна фонологія і надсегментна фонологія. Сегментна фонологія займається одиницями мовленнєвого потоку. У фонології центральне місце займає вчення про фонему. Надсегментна фонологія

(просодика, просодеміка) займається вивченням тих одиниць і засобів мовлення, які накладаються на лінійне (сегментне) мовлення і які в цілому формують явище, що дістало назву інтонація.

Фоностилістика – це розділ лінгвостилістики, який вивчає експресивні властивості звуків, засоби милозвучності мови, а також явища поетичної фонетики (звукопис, ритміку віршованого і прозового тексту тощо).

Фраза – відрізок мовлення, що становить собою інтонаційно-змістову єдність, виділену з двох боків паузами. Кожна фраза (фонетична синтагма) пов'язана зі змістом та інтонаційним малюнком і має власний (фразовий) наголос. У середині фрази не може бути паузи, оскільки вона б спотворила зміст. І хоча членування на фрази допускає варіативність, однак ця варіативність має певні обмеження, продиктовані змістом.

Фразовий наголос – посилення словесного наголосу в певній синтаксичній позиції.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК

Алітерація с.179
Алофон с.19
Акомодація с.37
Артикуляція с.35
Асиміляція с.38-42
Асонанс с.179
Аспірація с.46
Версифікація с.178
Вокалізм с.41,124
Гаплогія с.46
Голосні звуки с.21
Діалект с. 101- 109
Дисиміляція с.46
Дифтонг с.17, 21, 23
Загальна фонетика с.9
Звук мовлення с.17
Звукосимволізм с.177
Експериментальна фонетика с.10
Елізія с.45

Енклітик с.87
Епентеза с. 46
Еспіраторна теорія с. 53
Інструментовка с.178
Інтенсивність с.58
Інтонія с.78
Історична фонетика с.9
Комбінаторні зміни с. 35
Консонантизм с.126
Літературна мова с.102
Літературна норма с.103
Мелодика мовлення с. 79
Мовна норма с.101
Монофтонг с.21,23,28
Наголос с.59-68
Національна мова с.102
Ономатопея с.176
Описова фонетика с.9
Орфоепія с.11
Палаталізація с.46
Позиційні зміни с.41
Порівняльна фонетика с.9
Приголосні звуки с.21

Просодія с.72
Редукція с.43
Ритм с.88
Синтагма с.85
Склад с. 52
Словесний наголос с.59-66
Соціальний діалект с. 114
Спеціальна фонетика с.9
Тембр мовлення с. 91
Темп мовлення с. 90
Теорія відносної сонорності с. 51
Теорія м'язового напруження с. 52
Територіальний діалект с. 109
Фонема с.18
Фонетика с.8-12
Фонетичні одиниці с. 8, 9
Фонологія с.7, 9, 11
Фоностилістика с.176
Фраза с.8
Фразовий наголос с. 81
Функції словесного наголосу с.67

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексієвець О. М. Просодичні засоби інтенсифікації висловлювань сучасного англійського мовлення : [монографія] / Оксана Алексієвець. – Тернопіль : Економічна думка, 2002. – 200 с.
2. Антипова А. М. Ритмическая система английской речи / А. М. Антипова. – М. : Высш. шк., 1984. – 118 с.
3. Антипова А. М. Система английской речевой интонации. – М. : Высшая школа, 1979. – 131 с.
4. Бондарко Л. В. Фонетическое описание языка и фонологическое описание речи / Л. Бондарко. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1981. – 199 с.
5. Бондарко Л. В. Фонология речевой деятельности / Л. Бондарко. – С-Пб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2000. – 158 с.
6. Борисова Л. В., Метлюк А. А. Теоретическая фонетика / Л. Борисова, А. Метлюк. – Минск : Высшая школа, 1980. – 240 с.
7. Бровченко Т. О. Контрастивна фонетика (англійська та українська мови) : підручник / Т. Бровченко. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 356 с.
8. Бурая Е. А. Фонетика современного английского языка : теоретический курс [текст] : учебник [для студ. лингв. вузов и факул.] / Е. А. Бурая, И. Е. Галочкина, Т. И. Шевченко. – М. : Академия, 2006. – 272 с.
9. Валігура О. Р. Типологічне моделювання просодичних систем / О. Валігура // Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес. – Чернівці : Рута, 2004. – С. 27–28.
10. Валігура О. Р. Фонетична інтерференція в

англійському мовленні українських білінгвів : монографія / О. Валігура. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 288 с.

11. Валуєва І., Покорна Л., Черепанова С. Конспект лекцій з «Теоретичного курсу англійської мови» для студентів спеціальностей «Початкове навчання. Спеціалізація : англійська мова», «Дошкільна освіта. Спеціалізація : англійська мова» / І. Валуєва та ін. – Херсон, 2004. – 73 с.
12. Возна М. О., Гапонів А. Б., Акулова О. О., Хоменко Н. С., Гуль В. С. Англійська мова для перекладачів і філологів. I курс : підр. для студентів та викладачів ВНЗ / М. Возна та ін. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. – 480 с.
13. Градобик М. С. Соціальна стратифікація сучасної англійської літературної вимови / М. Градобик // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2006. – № 5. – С. 108–116.
14. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию : [пер. с нем.] / В. Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с.
15. Дворжецька М. П., Макухіна Т. В. та інші. Фонетика англійської мови : фоностилїстика, риторика мовленнєвої комунікації / М. Дворжецька та ін. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 206 с.
16. Дворжецька М. П. Тенденції варіативності вимовної норми сучасної англійської мови / М. Дворжецька // Актуальні проблеми германської філології. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2008. – С. 11–14.
17. Жлуктенко Ю. О. Мовні контакти : проблеми інтерлінгвістики / Ю. Жлуктенко. – К. : Вид-во Київського ун-ту, 1966. – 136 с.
18. Захарова Ю. М. Інтонаційна організація сучасного англійського мовлення : навч. посібник / за ред. А. Д. Белової. – К. : Вид-во НА СБ України, 2004. – 84 с.

19. Зиндер Л. Р. Общая фонетика / Л. Зиндер – М. : Высшая школа, 1979. – 312 с.
20. Иванова С. В. Просодичні засоби реалізації семантики здивування в англійському діалогічному мовленні (Експериментально-фонетичне дослідження) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / С. Иванова. – К., 1997. – 16 с.
21. Изард К. Эмоции человека / К. Изард. – М. : Изд-во МГУ, 1980. – 440 с.
22. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлення / А. Калита. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2001. – 351 с.
23. Калита А. А. Фоносемантика у загальній системі семантичного знання / А. Калита // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія 8 : Мовознавство. – 1998. – № 1. – С. 130–135.
24. Кочерган М.П. Зіставне мовознавство: Підручник. – К.: Вид. центр «Академія», 2006. – 289 с.
25. Кодзасов С. В., Кривнова О. Ф. Общая фонетика / С. Кодзасов, О. Кривнова. – М. : Российский гос. гуманитар. ун-тет, 2001. – 592 с.
26. Красовська І. В. Лінгвокогнітивні особливості просодичного оформлення англійських висловлень на позначення позитивних емоцій (експериментально-фонетичне дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец 10.02.04 «Германські мови» / І. В. Красовська. – К., 2009. – 20 с.
27. Кушнерик В. Фоносемантизм у германських і слов'янських мовах / В. Кушнерик. – Чернівці : Рута, 2004. – 417с.
28. Левицький А. Е., Гаращук Л. А. Короткий курс теоретичної фонетики англійської мови / А.

- Левицький, Л. Гарашук. – Вінниця : ПП Фоліант, 2005. – 48 с.
29. Левицький А. Е., Гарашук Л. А. Поглиблений курс теоретичної фонетики англійської мови / А. Левицький, Л. Гарашук. – Вінниця : ПП Фоліант, 2005. – 71 с.
30. Левицкий В. В. Звуковой символизм : мифы и реальность : монографія / В. Левицкий. – Черновцы : Черновицкий национальный ун-тет, 2009. – 264 с.
31. Лисичкіна І. О. Просодична організація англомовного дискурсу реклами (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі британської телевізійної реклами) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. О. Лисичкіна. – К., 2005. – 19 с.
32. Маковский М. М. Английские социальные диалекты / М. Маковский. – М. : Высшая школа, 1989. – 135 с.
33. Малюга Е. Н. Функциональная прагматика межкультурной деловой коммуникации / Е. Малюга. – Изд. 2-е, доп. – М. : ЛИБРОКОМ, 2008. – 320 с.
34. Методи експериментально-фонетического дослідження звучущої мови / под ред. М. П. Дворжецкой. – К. : Вид. центр КНЛУ, 1991.
35. Ніколенко А. Г. Соціальні аспекти мовлення : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / А. Ніколенко. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2005. – 256 с.
36. Нушкиян Э. А. Типология интонации эмоциональной речи / Э. А. Нушкиян. – Киев-Одесса : Вища шк., 1986. – 160 с.
37. Орлов Г. А. Современная английская речь / Г. Орлов. – М. : Высшая школа, 1991. – 168 с.
38. Ортони А., Клоур Дж., Коллинз А. Когнитивная структура эмоций / А. Ортони и др. // Язык и

- интеллект : сб. / [пер. с англ. и нем.] / сост. и вступ. ст. В. Петрова. – М. : Прогресс, 1995. – С. 314–384.
39. Паращук В. Ю. Теоретична фонетика англійської мови : навч. посіб. для студ. ф-тів ін. мов / В. Паращук. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2005. – 240 с.
40. Плоткин В. Я. Строй английского языка / В. Плоткин. – М. : Высшая школа, 1989. – 289 с.
41. Поплавская Т. В. Сегментная фонетика и просодия устной речи / Т. В. Поплавская. – Мн. : Минск. гос. лингвист. ун-т, 1993. – 159 с.
42. Реформатский А. А. Из истории отечественной фонологии / А. Реформатский. – М. : Высшая школа, 1970. – 527 с.
43. Селезнев В. Х. Пособие по развитию навыков английской интонации / В. Селезнев. – М. : Высш. шк., 1983. – 312 с.
44. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми / О. Селіванова. – Полтава : Вид-во Довкілля – К., 2008. – 712с.
45. Солнцев В. М. Язык как системно-структурное образование / В. Солнцев. – М. : Наука, 1997. – 341 с.
46. Соколова М. А., Гинтовт К. П., Тихонова И. С., Тихонова Р. М. Теоретическая фонетика английского языка : учеб. для студ. ин-тов и фак. иностр. яз. / М. Соколова и др. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. – 286 с.
47. Тараненко Л. І. Просодична зв'язність англійської прозової байки / Л. Тараненко. – К. : Україна, 2008. – 204 с.
48. Теоретична фонетика сучасної англійської мови : навчальний посібник (англ. мовою) / Т. О. Бровченко та ін. – Одеса : Астропринт, 2003. – 133 с.
49. Торсуев Г. П. Константность и вариативность в фонетической системе / Г. Торсуев. – М. : Высшая

- школа, 1977. –125 с.
50. Трахтеров А. Л. Английская фонетическая терминология / А. Трахтеров. – М. : Высшая школа, 1962. – 312 с.
 51. Трубецкой Н. С. Основы фонологии / Н. Трубецкой. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1960. – 352 с.
 52. Хомський Н. Роздуми про мову / Хомський Ноам ; [пер. з англ. О. П. Кошового]. – Львів : Ініціатива, 2000. – 352 с.
 53. Цеплитис Л. К. Анализ речевой интонации / Л. Цеплитис. – Рига : Зинатне, 1974. – 272 с.
 54. Шахбагова Д. А. Фонетические особенности произносительных вариантов английского языка / Д. Шахбагова. – М. : Высшая школа, 1982. – 182 с.
 55. Швейцар А. Д. Американский вариант литературного английского языка : дискуссионные проблемы / А. Швейцар // Вопросы языкознания. – 1995. – № 3. – С.77–92.
 56. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / под ред. Л. Р. Зиндера и М. И. Матусевич. – Изд. 4-е. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 327 с.
 57. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь / В. Н. Ярцева ; гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энцикл., 1990. – 685 с.
 58. Brazil D. The Communicative Value of Intonation in English / D. Brazil. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 188 p.
 59. Brown Vivian R. Evolution of the Merger of /I/ and /E/ before Nasals in Tennessee / Vivian R. Brown // American Speech, – Vol. 6. – No. 3. – 1991. – P. 303–315.
 60. Cheshire J. Linguistic Variation and Social Function / J. Cheshire // Sociolinguistic Variation in Speech Communities / Ed. S. Romaine. – L., 1982. – P. 153–166.

61. Cruttenden A. *Intonation* / A. Cruttenden. – Cambridge : Cambridge University Press, 1995. – 214 p.
62. Cruttenden A. *Gimson's Pronunciation of English*, 7th ed. / A. Cruttenden. – London : Hodder Education, 2008. – 362 p.
63. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language* / D. Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 382 p.
64. Crystal D., Davy D. *Investigating English Style* / D. Crystal, D. Davy. – L. : London Longman Group, 1974. – 264 p.
65. Crystal D. *Linguistics* / D. Crystal. – 2nd ed. – L. : Penguin Book, 1985. – 276 p.
66. Flege James E. *The phonological basis of foreign accent: a hypothesis* / James E. Flege // *TESOL Quarterly*. – Vol. 15. – No. 4 – December. – 1981. – P. 443–455.
67. Gimson A. C. *British English pronunciation: standards and evolution* / A. C. Gimson // *Praxis des Neusprachlichen Unterrichts*. – 1970, 17. – P. 17–20.
68. Gimson A.C. *The RP Accent* / A. C. Gimson // Ed. by P. Trud, 1984. – P.45–54.
69. Haggard E. A, Isaacs K. S. *Micromomentary facial expression : An indicators of ego mechanisms in psychotherapy* // Gottschalk L., Auerbach A. (eds.) *Research in psychotherapy*. – N.Y., 1966. – P. 154–165.
70. Henton C. G. *Changes in the Vowels of Received Pronunciation* / C. G. Henton // *Journal of Phonetics*. 1983. – 11/4. – P. 353 – 371.
71. Honey J. *Acrolect and hyperlect : the redefinition of English RP* / J. Honey // *English Studies* 66: 3, 1985. – P. 241–257.
72. Hughes A. *English Accents and Dialects : An Introduction to Social and Regional Varieties of British English* / A.

- Hughes, P. Trudgill. – Baltimore: University Park Press, 1979. – 90 p.
73. Jenkins J. The Phonology of English as an International Language / J. Jenkins. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 258 p.
74. Kachru B. B. Standards, codification and sociolinguistic realism : the English Language in the OuterCircle / B. B. Kachru // English in the World. – Cambridge : Cambridge University Press, 1985. – P. 11–30.
75. Kingdon R. The Groundwork of English Intonation / R. Kingdon. – London : Longmans, Green and Co, 1958.
76. Krapp G. P. The English Language in America / G. P. Krapp. – N.Y., 1925. – 404 p.
77. Kreidler W. The Pronunciation of English : a Course Book in Phonology / W. Kreidler. – Oxford : Basil Blackwell, 1989. – P. 156–158, 160–177.
78. Kurath H., McDavid R. The Pronunciation of English in the Atlantic States / H. Kurath, R. McDavid. – Ann Arbor : University of Michigan, 1961. – 398 p.
79. Labov W., Ash Sh., Boberg Ch. The Atlas of North American English / W. Labov, Sh. Ash, Ch. Boberg. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2006. – 450 p.
80. Labov W. The social motivation of a sound change / W. Labov // Word 19, 1963. – P. 273–309.
81. Labov W. The Social Stratification of English in New York City / W. Labov. – Washington, D. C. : Center for Applied Linguistics, 1966. – 655 p.
82. Laver J. Principles of Phonetics / J. Laver. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 707 p.
83. Leontyeva S. F. A Theoretical Course of English Phonetics / S. F. Leontyeva. – М. : Высш. школа, 1988. – 271 с.
84. Mugglestone L. 'Talking proper': the rise of accent as a social symbol / L. Mugglestone. – Oxford : Clarendon Press, 1995. – 353 p.

85. Paraschuk V. Accents of English : Phonological Aspects of Varieties Differentiation / V. Paraschuk // Наукові записки Кіровоградського держ. пед. університету. Серія філологічні науки. – Випуск 22. – 2000. – P. 162–177.
86. Reynolds Bill. The /z/-/d/ Variable Rule in Negative Auxiliary Contractions in Southern States English / Bill Reynolds // American Speech Vol. – 69. – No.4–1994. – P. 361. – 372.
87. Roach P. English Rhonetics and Phonology / P. Roach. – Cambridge : Cambridge University Press, 2000. – 212 p.
88. Rosewarne D. Estuary as a world language / D. Rosewarne // Modern English Teacher. – 5/1. January 1996. – P. 13–16.
89. Rosewarne D. Estuary English : tomorrow's RP / D. Rosewarne. – Cambridge : English Today 37, Volume 10, No 1, January 1994. – P. 8–13.
90. Stevens Kenneth N. Acoustic Phonetics / Kenneth N. Stevens. – Cambridge : Massachusetts Institute of Technology, 1998. – P.62–67.
91. The Cambridge Encyclopedia of the English Language / David Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 489 p.
92. Trudgill P. The Dialects of England / P. Trudgill. – Blackwell : Oxford (UK) and Cambridge (USA), 1994. – 482 p.
93. Trudgill P. Standard English: what it isn't / P. Trudgill // Tony Bex & Richard J. Watts eds. Standard English : the widening debate. – London : Routledge, 1999. – P. 117–128.
94. Vassilyev V. A. English Phonetics : A theoretical course / V. A. Vassilyev. – Moscow : Higher School Publishing House, 1970. – P. 286–320.

95. Wells J. C. Accents of English / J. C. Wells. – Cambridge, London, New York : Cambridge University Press, 1982. – Books 1, 2, 3. – 684 p.
96. Wells, J.C. The Cockneyfication of RP? Nonstandard Varieties of Language / J. C. Wells // Papers from the Stockholm Symposium. – 1991. – 219 p.
97. Wells J. C. What is Estuary English? / J. C. Wells // English Teaching Professional. – 1997. – 3. – P. 46–47.

ЕЛЕКТРОННИ РЕСУРСИ

1. Andy Harrington: Public Speaking Tutorial. – Режим доступу : <https://www.google.com/search?q=Andy+Harrington%3A+Public+Speaking+Tutorial.&ie=utf-8&oe=utf-8>
2. Academic English – Prof. David Crystal on standard vs. non-standard English.– Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=hGg-2MQVReQ>
3. ACCENT TAG: US, Canada, UK, Australia, and New Zealand. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=Wj8GMQ7WR48>
4. American English Word Stress: Unstressed vs Reduced syllables. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=uR9rzlbC0ww&list=PLFDC2B75AB1A8434D&index=25>
5. American vs. British English – Vowel Sounds – Pronunciation differences. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=LIZ78RwhSPc>

6. BBC News – Why people change the way they speak
режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=OiljТаор-pQ>
7. Best posh accent? R.P. BBC English or Standard English. –
Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=yNKQdAScTL8>
8. Canadian English. – Режим доступа :
<http://www.ic.arizona.edu/~lsp/Canadian/canphon3.html>
9. Class Description – Phonetics, Phonology & Transcription
(BA). – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=zGpSysRcVdI&list=PL382E64F02FB6A899>
10. Discourse Intonation – an excerpt from a lecture by Peter
Roach. – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=-cc6HFCZhuU>
11. David Crystal – Is control of English shifting away from
British and American native speakers? – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=YJ29zDW9gLI&index=1&list=PL6303D94B68C71D1D>
12. David Crystal – Which English? – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=0XT04EO5RSU&list=PL6303D94B68C71D1D&index=5>
13. Estuary English. – Режим доступа: <http://www.ic.arizona.edu/~lsp/>
14. Estuary English : Revisiting the Debate on its Status as a
New Accent of English and Potential EFL Pronunciation
Model. – Режим доступа : <http://www.raco.cat/index.php/Bells/article/viewFile/82956/139971>
15. Five Basic Public Speaking Tips. – Режим доступа :
https://www.youtube.com/watch?v=AykYRO5d_II

16. Global English with David Crystal. – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=WZI1EjxxXKw&index=6&list=PL6303D94B68C71D1D>
17. How does stress change the meaning of a sentence? –
 Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=4Iqrm82LED4>
18. Linguistic Fundamentals – The Speech Chain. – Режим
 доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=JvBujdH5DhA>
19. Margaret Thatcher No No No. – Режим доступа :
https://www.youtube.com/watch?v=Tetk_ayO1x4
20. Martin Luther King – I Have A Dream Speech – August
 28, 1963. – Режим доступа:
<https://www.youtube.com/watch?v=smEqnklfYs>
21. National Teacher of the Year Addresses Fellow Educators
 during NEA Convention. – Режим доступа :
http://www.youtube.com/watch?v=_WQZ87zlp9o
22. Never was so much owed by so many to so few –
 Winston Churchill Speeches. – Режим доступа:
<https://www.youtube.com/watch?v=Y0t-RqjMH-AInspirational Video : The Fight for SUCCESS.> – Режим
 доступа :
https://www.youtube.com/watch?v=_VMorQ0Ixlq&list
23. Phonetic Chart Explained. – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=JfwVXfl0EnI>
24. Phonetics Airstream Mechanisms. – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=KuxbGeGHFPs>
25. Phonetics – Basic Segments of Speech (Vowels I). –
 Режим доступа :
https://www.youtube.com/watch?v=xa5bG_wrK7s
26. Phonetics –Basic Segments of Speech (Vowels II). –
 Режим доступа :
https://www.youtube.com/watch?v=kB8PyODhC_8

27. Phonetics – Suprasegmental Features. – Режим доступа :
https://www.youtube.com/watch?v=Kpdgi6_qeU4
28. Phonetics – The Auditory System. – Режим доступа :
https://www.youtube.com/watch?v=PQEWp_Ms1Ao
29. Phonology – English in England : RP. – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=Kf27GOVHV2A&list=PL382E64F02FB6A899&index=11=PL5848C983D9DB14D6>
30. Phonology – English in North America I (Overview). –
 Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=SUyG--G0A8k&index=14&list=PL382E64F02FB6A899>
31. Phonology – English in North America II (Sound Changes). – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=d8WFuwRvvF4&index=15&list=PL382E64F02FB6A899>
32. Phonology – The Phoneme I. – Режим доступа:
<https://www.youtube.com/watch?v=f3UpSsH3Tb0&index=6&list=PL382E64F02FB6A899>
33. Phonology – The Sound System of RP. – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=9O3WmFnt5ag&index=12&list=PL382E64F02FB6A899>
34. Phrasal Verbs & Compound Words – Lesson 20 – English Grammar. – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=pf4Se8h7DFE&index=30&list=PLFDC2B75AB1A8434D>
35. Pragmatics and Prosody in English Language Teaching. –
 Режим доступа :
36. <https://books.google.com/books?isbn>
37. President Obama's speech to school children pt.1.–
 Режим доступа :
<http://www.youtube.com/watch?v=q58S1Zqv6UQ>

38. Pronunciation Part 1 – Segmentals and Suprasegmentals.
– Режим доступа:
<https://www.youtube.com/watch?v=5pypSGZqOUU>
39. Pronunciation Part 2 – Intonation and Grammar.– Режим
доступу :
<https://www.youtube.com/watch?v=kEmLByQcNwI>
40. Pronunciation Part 4 – Intonation in Conversations. –
Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=T6kgucmzRbY>
41. Pronunciation Part 5 – Word Stress and Syllables. –
Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=5GYRJz20dkk>
42. Prosody, Linguistic Structure and Interaction. A lecture
by Peter Roach, part 2. – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=L0RZ2UUsos&list=PL19AE05B4DD3196FD&index=2>
43. Prosody – The early days. A lecture by Peter Roach, part
1. – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=cvP6I6jHG6w&list=PL19AE05B4DD3196FD>
44. Rhythm and Production – An excerpt from a lecture by
Peter Roach. – Режим доступа :
https://www.youtube.com/watch?v=Xh_fiP6AT_I&list=PL19AE05B4DD3196FD&index=5
45. https://www.youtube.com/watch?v=Xh_fiP6AT_I&list=PL19AE05B4DD3196FD&index=5
46. Rhythm and stress-timing. A lecture by Peter Roach, part
6. – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=Ivdy9fe-luM>
47. Stress and intonation. A Lecture by Peter Roach, part 3. –
Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=hPGfPVDKks&list=PL19AE05B4DD3196FD&index=3>
48. Syllable stress exercise. – Режим доступа :
<https://www.youtube.com/watch?v=BbpYqqHLAwU>

49. Thatcher announces the Falklands invasion to the House of Commons. – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=GZaP0TgOpig>
50. Thatcher's Last Stand Against Socialism. – Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=rv5t6rC6yvg>
51. The Cambridge History of the English Language. – Режим доступа : https://books.google.com.ua/books?id=419yI8SGcnEC&pg=PA232&lpg=PA232&dq=A+Ellis+BRITISH+DIALECTS&source=bl&ots=EKS90w__c6&sig=6UHcCazUqRb3W2AqhV6tQp-
52. The Speech that Made Obama President. – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=OFFwDe22CoY>
53. Tim talks about Voice Tonality. – Режим доступа : https://www.youtube.com/watch?v=4VDslvC4_5w
54. Tom Hanks winning the Oscar for Actor in a Leading role for his performance in «Philadelphia» – 66th Annual Academy Awards. – Режим доступа : <http://www.youtube.com/watch?v=bBuDMepUc8k>
55. Tony Blair vs. John Major – «Weak, weak, weak!» – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=AZUMegHmCY8>
56. Transcribing Intonation : Peter Roach introduces the ToBI system. – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=g5cCu15fMTA>
57. We Choose to go to the Moon. – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=g25G1M4EXrQ>
58. Will Smith shares his secrets of success. – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=q5nVqeVhgQE&index=6&list=PL5848C983D9DB14D6>

59. Winston Churchill 'Now we are Masters of Our Fate'
Speech. – Режим доступу :
<https://www.youtube.com/watch?v=SOQwa73KXbs>
60. Word stress : two syllables (learn English with pie). –
Режим доступу :
<https://www.youtube.com/watch?v=9UUsMeytwko&index=6&list=PLFDC2B75AB1A8434D>

Навчальне видання

УКЛАДАЧІ:

КОЛЕСНИК Олександр Сергійович,

ГАРАЩУК Кирило Володимирович,

ГАРАЩУК Людмила Анатоліївна

***Теоретична фонетика англійської
мови***

В авторській редакції